

**SİGORTA ETTİRENİN SÖZLEŞMENİN YAPILMASI
ESNASINDAKİ BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ**

Hüsna YILDIRIM YARAŞIKLI

MAYIS, 2021

T.C.
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK BÖLÜMÜ

SİGORTA ETTİRENİN SÖZLEŞMENİN YAPILMASI ESNASINDAKİ
BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tezi

Hüsna YILDIRIM YARAŞIKLI

Tez Danışmanı

Öğretim Üyesi Dr. ZUHAL ARIÇ

MAYIS, 2021

İNTİHAL

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

27/04/2021

Hüsna YILDIRIM YARAŞIKLI

ÖZET

Sigorta sözleşmelerinde edimler arasında dengenin sağlanabilmesi için, dürüstlük kuralları çerçevesinde beyan yükümlülüğü yerine getirilmelidir. Sözleşme öncesi doğru beyanda bulunma yükümlülüğü, dürüstlük kurallarının bir yansımasıdır. Sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünü doğru ve dürüst şekilde yerine getirmesi, sigorta sözleşmesinin akıbeti için hayati önem taşımaktadır. Zira yükümlülüğün ihlali halinde sigorta ettiren bir takım haklarından mahrum kalacaktır.

Bu çalışmada sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğü, yükümlülüğün amacı ve özellikle hangi hususların ne şekilde bildirilmesi gerektiği ve yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde uygulanacak yaptırımlar incelenmiştir. Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne ilişkin Yargıtay uygulamalarıyla birlikte, konunun Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenme biçimi eleştirilmiştir. Ayrıca çalışmada yükümlülüğün Alman Hukuku'ndaki ilgili düzenlemeleri de ele alınmıştır.

ABSTRACT

In order to achieve a balance between the parties obligations under insurance contracts, the duty of disclosure required by the general duty to act in goodfaith must be complied with. The duty of disclosure in the pre-contractual stage is a reflection of the duty of goodfaith. It is essential that the policyholder behaves in an acceptable and bona fide manner during negotiations leading to the signing of a contract, otherwise the policyholder will forfeit the contractual rights due to a breach of the duty of disclosure.

In this study, the policyholder's duty of pre-contractual disclosure, the purpose thereof, the facts needed to be disclosed thereunder, the method of disclosure and the consequences of a breach are examined. The approaches adopted by the Supreme Court of Appeals concerning the policyholder's duty of disclosure are criticised, along with the way the issues are governed by the Turkish Commercial Code. Furthermore, the regulations relevant to the duty under German Law are discussed in this study.

TEŞEKKÜR

Tez konumun önerilmesinde ve yönlendirilmesinde özellikle konu ile ilgili birebir sohbetlerimizde engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım saygıdeğer *Prof. Dr. Rayegan Kender Hocam*'a, tez çalışmamın oluşumunda, yürütülmesinde desteğini esirgemeyen, sebatla bilgilendirme ve yönlendirmeleriyle çalışmamı bugünkü haline getiren değerli danışman hocam *Öğretim Üyesi Dr. Zuhal Arıç*'a, tez jürimde bulunma inceliğini gösteren, eleştiri ve güzel sözleriyle çalışmaya katkıda bulunan sayın *Prof. Dr. Mehmet Bahtiyar* ve *Doç. Dr. Birgül Sopacı Öztuna*'ya sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Eğitim hayatım boyunca benzersiz destek ve rehberlik sağlayan, akademik ve profesyonel özlemlerimi tamamlamama yardımcı olan çok kıymetli *annem* ve *babama*, çalışmam boyunca yardım ve desteklerini esirgemeyen meslektaşım ve ablam *Av. Esma Yıldırım*'a, her daim yanımda olan ve çalışmamın tüm zorluklarını benimle birlikte göğüsleyen sevgili eşim *Av. Mehmet Ali Yaraşıklı*'ya sonsuz teşekkür ederim.

Hüsna Yıldırım Yaraşıklı
Kocaeli
10/05/2021

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
I. GENEL OLARAK	1
II. TERMİNOLOJİ	2
BİRİNCİ BÖLÜM	4
SİGORTA ETTİRENİN BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN TARAFLARI, USULÜ, ZAMANI, ŞEKLİ ve KAPSAMI	4
I. SİGORTA SÖZLEŞMESİ	4
A. Tanımı.....	4
B. Sigorta Sözleşmesinin Tarafları.....	5
II. SİGORTA ETTİRENİN BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ	6
A. Genel Olarak.....	6
B. Beyan Yükümlülüğünün Hukuki Niteliği.....	8
III. BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN YERİNE GETİRİLMESİ	11
A. BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN AMACI.....	11
B. BEYAN YÜKÜMLÜSÜ OLAN KİŞİLER	12
1. Genel Olarak.....	12
2. Müstakbel Sigorta Ettiren.....	13
3. Temsilci	15
4. Sigortalı	16
5. Lehtar.....	17
6. Broker	18
C. BEYANIN MUHATABI.....	19
1. Sigortacı.....	19
2. Acente.....	20
D. BEYANIN USULÜ.....	24
1. Kendiliğinden Beyan Usulü	24
2. Liste Usulü.....	24
3. Karma Usul.....	25
4. Türk Hukuku'nda Beyan Usulü.....	25
a. 6762 Sayılı Yasada Beyan Usulü.....	25
aa. Kara Sigortaları	25

bb. Deniz Sigortaları	26
b. 6102 Sayılı Yasada Beyan Usulü	26
5. İsviçre ve Alman Hukuku'nda Beyan Usulü	29
E. BEYANIN ŞEKLİ ve ZAMANI	31
1. Beyanın Şekli	31
2. Beyanın Zamanı	33
F. BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KAPSAMI	35
1. Genel Olarak	35
2. Önemli Hususlar	36
a. Sigorta Ettirenin Bildiği veya Bilmesi Gerektiği Önemli Hususlar	37
b. Sözleşmenin Yapılmamasını Gerektirecek Hususlar	39
c. Sözleşmenin Değişik Şartlarda Yapılmasını Gerektirecek Hususlar	39
d. Sigortacı Tarafından Yazılı veya Sözlü Olarak Sorulan Sorular	40
e. Önemli Hususların Tespitine İlişkin Değerlendirme	41
İKİNCİ BÖLÜM	43
SÖZLEŞME ÖNCESİ BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN İHLALİ VE HUKUKİ SONUÇLARI	43
I. GENEL OLARAK	43
II. CULPA IN CONTRAHENDO SORUMLULUĞU	45
III. ALMAN HUKUKU'NDA İHLALİN SONUÇLARI	48
IV. AVRUPA SİGORTA SÖZLEŞMESİ HUKUKU İLKELERİ'NE GÖRE BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN İHLALİNİN SONUÇLARI	49
V. TÜRK HUKUKU'NDA İHLALİN SONUÇLARI	52
A. 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu	52
1. Kara Sigortaları	52
2. Deniz Sigortaları	54
B. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu	54
VI. İHLALİN RİZİKO GERÇEKLEŞMEDEN ÖNCE ÖĞRENİLMESİ	56
A. Genel Olarak	56
B. Cayma	57
1. Caymanın Hukuki Niteliği	57
2. Cayma Hakkının Kullanılması	60
3. Caymanın Şekli	63
4. Caymanın Süresi	69
5. Cayma Hakkının Düşmesi	71
a. Cayma Hakkının Kullanılmasından Açıkça veya Zımnen Vazgeçilmişse	75
b. Caymaya Yol Açan İhlale Sigortacı Sebebiyet Vermişse	75
c. Sigortacı Soruların Bazıları Cevapsız Bırakıldığı Halde Sözleşmeyi Yapmışsa	77

d. Sigortacının Cayma Hakkını 15 Günlük Süre İçinde Kullanmaması.....	78
e. Bildirilmeyen veya Yanlış Bildirilen Bir Hususun ya da Olgunun Gerçek Durumu Sigortacı Tarafından Bilinmesi	79
6. Can Sigortalarına İlişkin Özel Hükümler	79
C. Prim Farkı Talebi.....	82
VII. İHLALİN RİZİKO GERÇEKLEŞTİKTEN SONRA ÖĞRENİLMESİ	85
A. Genel Olarak.....	85
B. İlliyet Bağı	86
C. Sigorta Tazminatında/Bedelinde İndirim Yapılması	90
D. Sigorta Tazminatını/Bedelini Ödemekten Kurtulma	91
E. Sigorta Tazminatının/Bedelinin Proporsiyon Olarak Ödenmesi	91
VIII. SİGORTA TAZMİNATINDA/BEDELİNDE SİGORTA ETTİRENİN İHMALİNİN DERECESİNE GÖRE İNDİRİMİN YAPILMASI – ORANLAMA İLKESİ	94
A. Ya Hep Ya Hiç İlkesi.....	94
1. 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Üzerindeki Etkisi	94
2. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Üzerindeki Etkisi	96
B. Oranlama İlkesi.....	97
SONUÇ	98
KAYNAKÇA.....	102

KISALTMALAR

Abs.	: Absatz
ASSHİ	: Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
E.	: Esas
ETTK	: 6762 Sayılı (eski) Türk Ticaret Kanunu
HD.	: Hukuk Dairesi
K.	: Karar
m.	: Madde
RG.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa No
S.	: Sayı
STK	: Sigorta Tahkim Komisyonu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TMK	: 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 Sayılı (yeni) Türk Ticaret Kanunu
VVG.	: Deutsches Gesetz über den Versicherungsvertrag
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

GİRİŞ

I. GENEL OLARAK

Tüm sözleşmelerde olması gerektiği gibi sigorta sözleşmelerinin de kurulması esnasında tarafların karşılıklı olarak dürüstlük kurallarına uyması gerekmektedir. Buna göre sigorta ettirenin ve sigortacının sözleşmenin kurulması esnasında birbirlerine gerekli bilgileri verme, doğru beyanda bulunma, sözleşmenin kurulmasından sonra ise doğacak zararları önleme gibi bir takım yükümlülükleri bulunmaktadır. Özellikle sözleşmenin kurulması esnasında sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü eksiksiz ve dürüstlük kurallarına uygun bir şekilde yerine getirmesi, sözleşmenin her iki tarafı açısından da menfaat teşkil etmektedir. Zira sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesiyle sigortacı, rizikoyu belirleyecek, prim ile riziko arasında denge kuracak ve buna göre sözleşmeyi akdedecek, sigorta ettiren ise, rizikonun gerçekleşmesi halinde zararını tazmin edebilecektir. İşbu beyan yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde ise, sigorta ettiren bir takım haklardan mahrum kalacaktır.

Sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğü 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1435 ila 1443'ncü maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu bağlamda, çalışmamızda sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne, yükümlülüğün yerine getirilmesinde uygulanacak usule ve yükümlülüğün doğru bir şekilde yerine getirilmiş olması için hangi hususların bildirilmesi gerektiğine, yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde sigortacının haklarına, 6762sayılı Türk Ticaret Kanunu, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na ve Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nun ilgili hükümlerine yer verilmiştir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun düzenlenmesinde temel kaynak olarak 03/05/1908 tarihinde kabul edilen Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu(VVG) kullanılmıştır. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hazırlayan Komisyon, kanun taslak çalışmalarını 2005 yılında bitirdiği halde, tasarının TBMM Genel Kurul'unda görüşülmeye başlaması 26/11/2008 tarihini bulmuştur. Bu arada 01/01/2008 tarihinde VVG yeniden düzenlenerek yürürlüğe girmiştir. Ancak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda 2008 sonrası yürürlüğe giren

VVG hükümleri dikkate alınmamıştır¹. Çalışmamızda 2008 reformu sonrası yenilenen Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu’nun ilgili düzenlemelerine yer verilmiştir.

II. TERMİNOLOJİ

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda kanun koyucu sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğüne ilişkin “*mükellefiyet*” kavramını kullanmıştır. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda ise mükellefiyet yerine “*yükümlülük*” kavramını kullanmıştır. Sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü doğru ve eksiksiz bir şekilde yerine getirmediği takdirde bir takım haklarından mahrum kalacak, ancak sigortacı bunun yerine getirilmesini dava edemeyecektir. Beyan yükümlülüğü bu özelliği itibariyle, doğru ve dürüst davranma *görevidir*. Kanun’da *görev* kavramı yerine *yükümlülük* kavramının kullanılması isabetli olmamakla birlikte, yükümlülük kavramı <dava edilebilir borç izlenimi> vermektedir. Ancak kanun koyucunun beyan görevinin borç niteliğinde olduğu düşüncesiyle *yükümlülük* kavramını kullandığını düşünmüyorum. Zira Kanun’da sigorta ettirenin “*borç ve yükümlülükleri*” üst başlığı kullanıldıktan sonra borç ve yükümlülük ayrı başlıklar altında düzenlenmiştir. En önemlisi kanun koyucunun beyan yükümlülüğünün ihlali halinde sigortacıya tazminat hakkı vermemesi, beyan yükümlülüğünün görev niteliğinde olduğunu göstermektedir. Ancak çalışmada kavram çatışması olmaması için, Kanun’da kullanıldığı gibi *yükümlülük* kavramı kullanılması tercih edilmiştir.

Sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğü, *sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü*², *akit öncesi ihbar görevi*³, *sözleşme öncesi ihbar görevi*⁴, *sözleşme öncesi bildirim görevi*⁵ gibi farklı şekillerde ifade edilmiştir. Kanımca en doğru ifade şekli *sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğüdür*. Zira bu yükümlülük, sözleşmenin yapılması esnasında, sözleşme süresi içinde ve rizikonun gerçekleşmesi halinde olmak üzere

¹Daha fazla bilgi için bkz. **ALHAN/ULUĞ CİCİM**, “Alman Sorumluluk Sigortaları ile İlgili Hükümleri Türk Ticaret Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2006, C. 6, S. 2, s. 85-106.

²**AYDIN**, Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlali ve İhlal Halinde Sigortacının Hakları, Ankara 2018, s. 19; **AĞSAKAL**, Sigorta Ettirenin Sözleşmenin Yapılması Öncesi Beyan Yükümlülüğüne Aykırılık ve Sonuçları, Ankara 2015, s. 8.

³**KENDER**, Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, İstanbul 2013, s. 253.

⁴**ŞEKER ÖĞÜZ**, Sözleşme Öncesi İhbar Görevi, İstanbul 2010, s. 16.

⁵**ÜNAN**, Türk Ticaret Kanunu Şerhi Sigorta Hukuku Cilt I Genel Hükümler, İstanbul 2016, s. 402.

üç aşamadır. Sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğü ise, yükümlülüğün yerine getirilme zamanı bakımından tam olarak icap ve kabul süresi içerisinde yani genel olarak sözleşmenin kurulma anını içeren süreyi kapsamaktadır. Bu yükümlülük sözleşmenin kurulması esnasında yerine getirilecektir. Ancak sözleşmenin yapılması esnasına karşılık *sözleşme öncesi* ifadesi, sanki sözleşme kurulmadan önceki daha geniş bir zamanı ifade etmektedir. *İhbar* kelimesi ise, Arapça kökenli olup, Türk Dil Kurumu tarafından tam olarak Türkçeye çevrildiğinde “*bildirme, bildirim, haber verme*” olarak tanımlanmaktadır. *Beyan* kelimesi de Arapça kökenli olup, yine “*bildirim*” anlamına gelmektedir⁶. Her iki kelimenin de anlamı *bildirim* olduğuna göre *ihbar* ya da *beyan* kelimelerinin kullanılmasında bir mahsur yoktur. Ancak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’ndan farklı olarak *beyan yükümlülüğü* ifadesini kullandığından, çalışmada bu yükümlülük hakkında, *sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğü* ifadesi kullanılması tercih edilmiştir.

Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu’nda, sözleşmenin kurulması öncesinde ve sonrasında herhangi bir ayırım yapılmadan sigortacının karşı tarafı olarak sigorta ettirenden bahsedilmiştir. Ancak Alman doktrininde, sözleşme öncesi dönem ve sözleşme sonrası dönem arasında ayırım yapılarak, sözleşme akdetmek isteyen kişiye “*başvuruda bulunan*” ya da “*müstakbel sigorta ettiren*”, sözleşme akdedildikten sonra ise “*sigorta ettiren*” ifadeleri kullanılmaktadır⁷.

Bu yaklaşım kanaatimizce yerinde olup, sözleşme öncesi akit için başvuran kişiye *müstakbel sigorta ettiren*, sözleşme akdedildikten sonra ise *sigorta ettiren* ifadeleri kullanılacaktır.

⁶Tanımlar için bkz. tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 15/03/2021)

⁷AYDIN, s. 15.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİGORTA ETTİRENİN BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN TARAFLARI, USULÜ, ZAMANI, ŞEKLİ ve KAPSAMI

I. SİGORTA SÖZLEŞMESİ

A. Tanımı

Sigorta sözleşmesi, sigortacının sigorta himayesini ve sigorta ettirenin bir prim ödeme borcunu üzerine aldığı(tam iki taraflı) karşılıklı taahhütleri havi, borç doğuran (iltizami) bir akittir⁸.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1401. maddesine göre ise,

“Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun meydana gelmesi halinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir.”

Sigorta sözleşmesinin kanundaki tarifi, sigortanın mahiyetine uygun değildir. Tanıma göre, sigorta sözleşmesine ilişkin sigortacının ifa edeceği bir borç doğması için mutlaka rizikonun gerçekleşmesi gerekmektedir. Sigortacı, sigorta sözleşmesi yaparken, ihtimalleri değerlendirip, ödenecek primleri tespit eder. Topladığı primlerden bir fon oluşturur⁹. Sigortacı baştan beri edimini hazırlar. Riziko gerçekleştiği anda zararı gidermeye hazır olmak sigortacının edimidir. Buna göre sigortacının edimi şarta bağlı değildir. Sözleşmenin yapıldığı andan itibaren zarar gerçekleştiği anda ödeme yapmaya hazır olmalıdır¹⁰. Kanunda sigorta sözleşmesi ayrıntılı tanımlanmış olup, tanım amacına uygun

⁸KENDER, s. 169.

⁹Sigortacılık tekniğine göre, sigorta primi, aynı tür tehlikeyle karşı karşıya olan kişilerin, aralarından söz konusu tehlikeye doğrudan doğruya maruz kalanların zararlarını karşılamayı amaçlayan bir “ortak fon” oluşturmak için ödedikleri katkı payıdır. Belirli bir tehlike pek çok kişiyi tehdit eder. Primin belirlenmesi tekniği hakkında daha fazla bilgi için bkz. KAYA, Sigortacılık, İstanbul 2015, s. 116.

¹⁰Alman hukukunda hakim bu görüşe *tehlike(riziko) taşıma teorisi* denilmektedir. Karşıt görüş *para ödeme teorisine* göre ise, sigortacının edimi riziko gerçekleştiğinde ödeme yapma şeklindedir ve edimin ifası için rizikonun gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. KENDER, s. 167; ŞEKER ÖĞÜZ, s. 182.

şekilde değildir. Kanımca sigorta sözleşmesi kısaca, *sigortacının, belirli bir prim karşılığında rizikoya karşı sigorta himayesini üzerine aldığı sözleşmedir.*

Türk Ticaret Kanunu'nun 1421. maddesi uyarınca, aksine sözleşme yoksa, sigortacının rizikoya karşı himayesi ilk primin ödenmesi ile başlayacaktır. İlk prim ödenmediği takdirde sigortacının rizikoyu taşıma edimi başlamayacaktır. Ancak tarafların anlaşması ile ilk primin ödenmesi sonraki bir tarihe bırakılmış ise, bu sigorta himayesinin başlamasına engel olmayacaktır¹¹. Kara ve denizde eşya taşıma işlerine ilişkin sigorta sözleşmelerinde himaye sözleşmenin yapılmasıyla başlamaktadır¹².

B. Sigorta Sözleşmesinin Tarafları

Sigorta sözleşmesi, iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olup, *sigortacı* ve *sigorta ettiren* olmak üzere iki tarafı vardır.

Sigortacı, sigorta güvencesini üzerine alan taraftır. 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 3. maddesine göre, ülkemizde sigorta sözleşmesi yapabilecek kuruluşların, anonim şirket veya kooperatif niteliği taşıması gerekmektedir. Ancak yasal imkan olmasına rağmen Türkiye'de uygulamada sigortacılık faaliyeti yapan kooperatif şirket bulunmamaktadır. Genellikle anonim şirketler sigortacılık faaliyetinde bulunmaktadır¹³.

Sigorta sözleşmesinin diğer tarafı ise, müstakbel sigorta ettirendir. Bir kişinin sigorta sözleşmesi yapabilmesi için medeni hakları kullanma yetkisine sahip ve reşit olması gereklidir. Medeni haklar kullanma yetkisi ile kastedilen, Türk Medeni Kanunu uyarınca fiil ehliyetine sahip olmaktır¹⁴. Sigorta ettiren, sigortacı ile sigorta sözleşmesi akdederek

¹¹KENDER, s. 239.

¹²Uygulamada kara ve denizde eşya taşıma işlerine ilişkin sigorta sözleşmelerinde genellikle himayenin sözleşmenin yapılmasından itibaren değil, yükün depoyu terk etmesinden veya depo içinde taşıma amaçlı ilk defa hareket etmesinden itibaren başlatılması öngörülmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 167.

¹³Araştırmalarımıza göre son olarak Doğa Sigorta Kooperatifi olarak 2015 yılında faaliyete geçen şirket 2017 yılında anonim şirkete dönüştürülerek halen Doğa Sigorta AŞ olarak faaliyet vermektedir. Yine Kuru Sigorta Kooperatifi olarak kurulan sigorta şirketi Aralık 2017 yılında anonim şirkete dönüştürülerek Kuru Sigorta AŞ olarak faaliyette bulunmaktadır. Bkz. korusigorta.com.tr/tr/tarihce; sigortacigazetesi.com.tr (Erişim Tarihi:08/03/2021).

¹⁴TMK m. 9: "Fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edinebilir ve borç altına girebilir."

TMK m. 10: "Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır."

sigortalının menfaatini sigortacı nezdinde prim ödemek suretiyle teminat altına alan kişiyi ifade etmektedir¹⁵.

Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik' in 5. maddesinde sigortacının bilgilendirme yükümlülüğünün, *sigorta ettirene ve sigorta sözleşmesine taraf olmak isteyen kişilere* karşı yerine getirileceği belirtilmiştir¹⁶. Mezkur düzenlemeye göre *sigorta sözleşmesine taraf olmak isteyen kişi*, henüz sigorta sözleşmesi akdetmeyen ancak bunun için başvuran kişidir.

Sigorta sözleşmesinin tarafı olmamakla birlikte, sözleşmeyle ilgili *sigortalı, lehtar, temsilci* gibi üçüncü kişilerde bulunmaktadır. Konumuz itibarıyla beyan yükümlüsü olan bu kişiler hakkında detaylı bilgi aşağıda verilmiştir¹⁷.

II. SİGORTA ETTİRENİN BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

A. Genel Olarak

Sigorta sözleşmesinde sigorta ettirenin kanundan ve sigorta genel şartlarından doğan borç ve yükümlülükleri vardır. Bunların başında prim ödeme borcu gelir. Bu borcun yanı sıra sigorta sözleşmesi yapılırken doğru bilgi verme, rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu bildirme, rizikonun gerçekleştiğini bildirme, rizikonun gerçekleşmesinden sonra bilgi verme gibi yükümlülükleri de mevcuttur¹⁸.

Sigorta ettirenin ileride de açıklanacağı üzere görevlerinden biri olan beyan yükümlülüğü, sigortacıya bazı bilgileri iletmesine ilişkindir. Sigorta sözleşmesinin kurulması sırasında, sigortacının rizikoyu tanımlayabilmesi, ağırlığını takdir etmesi ve buna göre prim belirlemesi yani prim ile riziko arasında denge kurması, sözleşme süresi içinde rizikonun

¹⁵Sigorta ettirene ilişkin bu tanım, Sigortacılık Kapsamında Değerlendirilecek Faaliyetlere, Tüketici Lehine Yapılan Sigorta Sözleşmeleri ile Mesafeli Akdedilen Sigorta Sözleşmelerine İlişkin Yönetmelik'in 4/1-h bendinde yapılmıştır(RG, 25.04.2014, S:28982).

¹⁶RG, 14.02.2020, S:31039.

¹⁷İlgili bölüm için bkz. Sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesinden yükümlü olan kişiler, s. 12.

¹⁸ÇEKER, Sigorta Hukuku, Adana 2011, s. 74.

gerçekleşme ihtimaline etki edecek değişiklikler olması ve riziko gerçekleştikten sonra zararı en az seviyede tutabilmesi yönlerinden sigorta ettirenden alacağı bilgiler önemlidir.

Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü, *sigorta sözleşmesinin yapılması esnasında, sözleşmesinin yapılmasından sonra ve rizikonun gerçekleşmesinden sonra* olmak üzere üç aşamada karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma konumuz itibariyle *sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğü* aşağıda detaylandırılacaktır. Ancak, kısaca belirtmek gerekirse, sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğü, sigorta ettirenin sigorta sözleşmesi akdedilirken, sigortacının rizikoyu ve buna uygun primleri belirleyebilmesi amacına hizmet etmektedir. Sigortacı, sigorta ettirenden aldığı bilgilerle sözleşmeyi akdedip akdetmeyeceğine ve sözleşmenin şartlarına karar verecektir.

Diğer yandan, *sigorta sözleşmesinin yapılmasından sonra* ya da Türk Ticaret Kanunu'nun 1444. maddesindeki ifadesiyle *sözleşme süresi içinde*, sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama ve eğer riziko ağırlaşmış ise bunu sigortacıya haber verme yükümlülüğü bulunmaktadır. Rizikonun ağırlaşmasından anlaşılması gereken, rizikonun gerçekleşme ihtimalinin artmasıdır. Başka bir ifadeyle, tehlike durumunun sigortacı için uygun olmayan bir şekilde değişmesidir¹⁹. Örneğin pencereleri demir parmaklıklı giriş kat bir daire için hırsızlık sigortası yapıldıktan sonra, dairenin demir parmaklıklarının sökülmesi, rizikonun gerçekleşme ihtimalini artıran bir durum olup, sigortacıya bildirilmesi gerekmektedir. Rizikonun ağırlaşması halinde, başlangıçta kararlaştırılan prim ile riziko arasındaki denge bozulacaktır. Rizikonun ağırlaştığının sigortacıya bildirilmesindeki amaç, sigortacıya bozulan dengeyi sağlama ya da düzenleme imkanı vermektir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1444. maddesine göre, rizikonun ağırlaşması durumu sigorta ettiren tarafından ya da bilgisi dahilinde başkası tarafından gerçekleşmiş ise *derhal*, sigorta ettirenin bilgisi dışında gerçekleşmesi halinde ise, rizikonun ağırlaştığını öğrenmesinden itibaren en geç *on gün* içinde sigortacıya bildirmekle yükümlüdür.

Riziko gerçekleştiğinde beyan yükümlülüğü ise, Türk Ticaret Kanunu'nun 1446. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre sigorta ettiren, rizikonun gerçekleştiğini öğrenince

¹⁹ALGANTÜRK LIGHT, "Sigorta Sözleşmesi Süresi İçinde Sigorta Ettirenin Yükümlülükleri", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2012, S. 11, s. 1- 8.

durumu gecikmeksizin sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Bu beyan yükümlülüğü ise, sigortacının zararı tespit edebilmesi, zararın artmasını önleyecek tedbirler alması, rizikonun meydana gelmesinde sigorta ettirenin kastının tespiti, rizikonun meydana gelişi ile delil toplaması gibi amaçlara hizmet etmektedir.

B. Beyan Yükümlülüğünün Hukuki Niteliği

Sigorta sözleşmesi, sigortacıya ileride gerçekleşmesi muhtemel rizikoyu taşımayı, sigorta ettirene ise himayeye karşılık prim ödeme borcunu yüklemektedir. Ancak sigorta ettirenin prim ödeme borcu yanında yerine getirmesi gereken yükümlülükleri vardır. Bu yükümlülükler sigortanın niteliğine göre, riziko ile prim arasında denge sağlanmasına hizmet eder.

Görevlerin hukuki mahiyeti doktrinde tartışmalıdır. Buna göre farklı teoriler mevcuttur. *Borç teorisi, şart teorisi, karma teori ve hukuki cebir teorisi.*

Borç teorisine göre; sigorta ettirenin belli hareket tarzının, sigortacının eda mükellefiyetinin şartı olduğu durumlar mevcuttur. Mesela tehlikenin arttırılmasında ve rizikonun kusurlu şekilde gerçekleştirilmesinde durum böyledir. Beyan yükümlülüğü, rizikoyu değiştirme yasağı ve tehlikenin artmasının önlenmesi gibi görevlerde ise durum başkadır. Bunlar özel hukuki müesseseler değil, normal hukuki mükellefiyetlerdir(borç). Borç teorisine göre; bunların talep ve dava edilemez olmaları borç olma niteliğini ortadan kaldırmaz. Çünkü bunlar ihlal edildikten sonra telafileri mümkün değildir²⁰. Teoriye göre, yükümlülüklerin yerine getirilmesi dava edilebilir ve ihlal halinde tazminat talebine yol açmaktadır²¹.

İsviçre hukukunda sigorta ettirenin kusurlu davranışı ile sigorta sözleşmesinin feshine neden olması ve bu nedenle sigortacıya tazminat ödeme borcu altında olması sebebiyle *borç teorisi* savunulmaktadır²².

²⁰KENDER, s. 248-249; ŞEKER ÖĞÜZ, s. 33.

²¹ERBAŞ AÇIKEL, “Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlali Halinde Sigortacının Sahip Olduğu Haklarla İlgili Bazı Sorunlar”, BATİDER, 2019, C. XXXV, S. 2, s. 131-168.

²²Bu görüşün kabul görmesine neden olan söz konusu hükümler İsviçre Sigorta Sözleşmesi Kanunu’ndan 01.01.2006 tarihinde kaldırılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. AYDIN, s. 34.

Şart teorisine göre; sigorta ettirenin bir takım yükümlülükleri vardır. Bunların bir kısmı, yaptırıma bağlı ve ihlal halinde zorla yerine getirilmesi mümkün olup, borç niteliğindedir. Prim ödeme borcu gibi. Diğer kısmı ise, sigorta hukukunun yüklediği görevlerdir. Bunların zorlama kuvveti daha zayıftır ve yerine getirilmesi sadece sigorta ettirenin menfaatine hizmet eden davranış normlarıdır. Sigorta ettiren bu görevleri yerine getirmemesi halinde bazı haklarını kaybedecektir²³.

Alman Hukuku'na göre beyan yükümlülüğü, yerine getirilmesi sadece sigorta ettirenin menfaatine hizmet eden ve sigortacıdan edim talebinin şartı olan birtakım davranış normları olup, borç mahiyetinde değildirler. Yükümlülüğün yerine getirilmesi, sigorta ettirenin kendi menfaatine olması, yerine getirmede birtakım haklardan mahrum kalması ve sözleşme ile sağlanan haklardan yararlanması bu kanuni külfetleri yerine getirmesine bağlı olduğu belirtilmektedir²⁴. Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'nda görevlerin ihlali halinde tazminat mükellefiyeti öngörülmemiştir²⁵.

Karma teoriye göre; sorumlulukların bazen görev bazen de borç olarak düzenlendiği, bunu tespit etmek için de meselenin her somut olaya göre ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir²⁶.

Hukuki cebir teorisine göre; aslında külfet olarak değerlendirilen davranış kurallarının ne şart ne de tam anlamıyla bir borç olduğunu kabul eder, bunların kural olarak kişilerin haklarını kaybetmesine yol açan ve yoğunluğu azaltılmış etkiye sahip bir davranış yükümlülüğü olduğunu belirtir²⁷.

Beyan yükümlülüğünün *külfet* olduğu da ileri sürülmektedir²⁸. Buna göre külfet, “hukuk düzeni tarafından kişiye yüklenmiş olan, yerine getirilmediği takdirde ifası talep edilemeyen ve karşı tarafa tazminat hakkı vermeyen ancak yerine getirmeyen tarafın bir takım hak ve menfaatlerden kısmen veya tamamen mahrum kalmasına neden olan davranışlar

²³BORA ÇINAR, Sigorta Sözleşmesinde Anonim Şirketin Beyan Yükümlülüğü, Ankara 2019, s. 83.

²⁴AYDIN, s. 36.

²⁵KENDER, s. 251.

²⁶Görüş için bkz. AĞSAKAL, s. 36.

²⁷Alman doktrinine ait görüş için bkz. ERBAŞ AÇIKEL, s. 131-168.

²⁸AYDIN, s. 13.

olması” sebebiyle, sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün *külfet* olduğu da düşünülmektedir.

Beyan yükümlülüğünün borç niteliğinde olmadığı kabul edilmektedir. Kanunda görevlerin ihlali halinde, sigorta ettirenin haklarını kısmen veya tamamen kaybedeceği öngörülmektedir. Tazminat yükümlülüğü öngörülmemiştir²⁹. Beyan yükümlülüğünün borç olmayıp, yalnızca sigorta ettirenin sigortacıya karşı talebinin kabul edilmesi için yerine getirmesi gerekli olan görevi olmasının doğal sonucu olarak, görevin ihlali halinde sigortacı bunu dava edemeyecek ve zorla ifasını isteyemeyecektir.

Sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğü Türk Ticaret Kanunu’nun 1435 ila 1443 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kanunun 1452. maddesinde koruyucu hükümler düzenlenmiştir. 1452/3 maddesine göre, müstakbel sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünü içeren 1435 ila 1443 maddeleri koruyucu hükümler kapsamındadır. Mezkur düzenlemeye göre, sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünü içeren 1435 ila 1443 maddeleri, sigorta ettiren, sigortalı ve lehtar aleyhine değiştirilemeyecektir. Aleyhe değiştirilmesi halinde ise, sigorta sözleşmesi hükümleri değil, Kanun hükümleri uygulanacaktır.

²⁹KENDER, s. 251.

III. BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN YERİNE GETİRİLMESİ

A. BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN AMACI

Müstakbel sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğü sigortacı açısından hayati önem taşımaktadır. Müstakbel sigorta ettiren sigorta sözleşmesi yapılırken, rizikonun durumu ve niteliği hakkında gerçeğe uygun bildirimde bulunmak zorundadır. Sigortacı, menfaat konusunun durumunu inceledikten sonra sözleşme koşullarını, rizikoyu ve buna uygun prim miktarını belirler. Ancak bu tür bir incelemeyi yapmak her zaman mümkün olmadığı gibi, inceleme yapıldığı halde sigortacı tarafından tespit edilemeyen fakat sigortacı açısından hayati önem taşıyan hususlar olabilir³⁰.

Sigortacı, sözleşmenin kurulması esnasında, müstakbel sigorta ettirenin beyanları doğrultusunda öncelikle rizikoyu belirleyecektir. *Riziko*, genel olarak ileride gerçekleşmesi muhtemel ve zarar veya başkaca uygun olmayan bir hal ve ihtiyaç doğuran bir olaydır³¹. Başka bir anlatımla *riziko*, “*gerçekleşip gerçekleşmeyeceği veya ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan, ancak gerçekleşmesi halinde zarar veya diğer bir ekonomik ihtiyacı doğuran olaydır*”³². Sigorta sözleşmesinde sigortacının asli borcu rizikoyu taşımak yani sigorta himayesi sağlamaktır. Bu nedenle sigortacı, sigorta sözleşmesi ile hangi rizikoyu veya rizikoları üstleneceğini bilmek ister³³. Rizikoyu belirleyebilmek ve rizikoyu taşıyıp taşımayacağına karar vermek için de müstakbel sigorta ettirenden alacağı bilgiler önemlidir.

Sigorta sözleşmesi ile tüm rizikoların teminat altına alınması mümkün olmadığından, sigortacı, müstakbel sigorta ettirenin verdiği bilgiler doğrultusunda rizikoyu kişi, yer, zaman, miktar yönlerinden sınırlandırabilir³⁴. Yani sigortacı, müstakbel sigorta ettirenin beyanları doğrultusunda sigorta sözleşmesine muafiyetler koyabilecektir.

Sigortacı, beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesiyle primi de belirleyecektir. *Prim*, sigortacının rizikoyu üstlenebilmesinin karşılığı olarak sigorta ettiren tarafından taksitle

³⁰ÇEKER, s. 81.

³¹KENDER, s. 286.

³²YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, Sigorta Hukuku, İstanbul 2019, s. 50.

³³AYDIN, s. 24.

³⁴AYDIN, s. 26.

veya tek seferde nakden³⁵ ödenmesi gereken meblağdır³⁶. Sigorta sözleşmesinin süresi, sigorta bedeli, sigortalanan rizikonun gerçekleşme ihtimali birlikte değerlendirilerek, prim belirlenecektir. Sigortacı sigortacılık tekniğine göre, aynı tür tehlikeyle karşı karşıya olan kişilerin, sigorta sözleşmesi akdedildikten sonra riziko gerçekleşmesi halinde maruz kalacakları zararları karşılamak için belirlenen primlerle bir “ortak fon” oluşturur³⁷. Örneğin; konutların yanma olasılığı %0,3 olsa, bir evin maddi kaybı da 1000 TL ise, 1000 evde 3 evin yanma olasılığı için $3 \times 1000 = 3000$ TL’lik bir “fon” gereksinimi vardır. Bu fonu kütleye bölerse; $3000/1000\text{kişi} = 3$ TL’lik bir ücret(prim) alınarak fon oluşturulur ve bu şekilde % 0,3 yanma olasılığının maddi kaybı topluma yayılabilir³⁸. Prim ile riziko arasındaki bu dengenin sağlanabilmesi için müstakbel sigorta ettirenin riziko hakkında tam ve eksiksiz beyanda bulunması gerekmektedir. Zira sigortacı dengeyi sağlayamaması halinde sigorta sözleşmesini akdetmeyebilecektir. Bu bakımdan da müstakbel sigorta ettirenin beyanları önemlidir.

B. BEYAN YÜKÜMLÜSÜ OLAN KİŞİLER

1. Genel Olarak

Türk Ticaret Kanunu’nun 1412. maddesine göre;

“Kanunda sigorta ettirenin bilgisine ve davranışına hukuki sonuç bağlanan durumlarda, sigortadan haberi olması şartı ile sigortalının, temsilci söz konusu ise temsilcinin, can sigortalarında da lehtarın bilgisi ve davranışı da dikkate alınır.”

Mezkur düzenlemeye göre, sigortacı ile sigorta sözleşmesi yapacak olan *müstakbel sigorta ettiren*, sözleşme temsilci vasıtasıyla yapıyor ise *temsilci*, tüzel kişilik söz konusu ise yönetimi elinde bulunduran *yetkili organ*, sözleşmenin tarafı olmayan ancak lehine sigorta yapılan *sigortalı*, hayat sigortalarında sigortadan yararlanan *lehtar* beyan yükümlülüğü olan kişilerdir.

³⁵KENDER, s. 238.

³⁶AYDIN, s. 26.

³⁷KAYA, s. 115.

³⁸Örnek için bkz. KAYA, s. 116.

Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuk İlkeleri'nin 1:205 maddesinde ise³⁹,

“ASSHİ’deki özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, sigorta yaptırmak için başvuran kişi, sigorta ettiren, sigortalı veya lehtar tarafından yapılacak sigorta sözleşmesi ile ilgili bildirimler herhangi bir şekil koşuluna bağlı değildir.”

demek suretiyle, düzenlemeden bildirim yükümlülüğünü yerine getirmesi beklenen kişilerin sigorta ettiren, lehtar, sigortalı ve sigorta sözleşmesi yapmak için başvuruda bulunan (*müstakbel sigorta ettiren*) kişiler olduğu anlaşılmaktadır⁴⁰.

2. Müstakbel Sigorta Ettiren

Sigorta sözleşmesinin bir tarafında sigortacı diğer tarafında ise sigorta ettiren bulunmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesi uyarınca akit öncesi beyan görevini⁴¹ yerine getirecek olan kişi *müstakbel sigorta ettirendir*. Sigorta ettiren, sözleşme öncesi sigortacıya karşı beyan yükümlülüğünü yerine getirmesi gereken kişidir.

Zarar sigortalarında sigorta ettiren, rizikonun gerçekleşmesi ile menfaati ihlal edilen⁴² ve bu menfaati teminat altına alan kişidir⁴³. Can sigortalarında ise sigorta ettiren, kendisinin veya başkasının hayatını ölüm veya hayatta kalma ihtimallerine karşı sigorta ettiren kişidir⁴⁴.

³⁹ASSHİ, yasama organı tarafından yapılan, bağlayıcı gücü olan kurallar değildir. Bu kuralların uygulanması tamamen tarafların iradesine bağlıdır. Nitekim *“isteğe bağlı uygulama”* başlığını taşıyan 1:102 maddeye göre, *“ASSHİ, hukuk seçimi bakımından milletlerarası özel hukukun öngörebileceği sınırlamalara bakılmaksızın, tarafların yaptıkları sözleşmenin ASSHİ’ye tabi olması konusunda anlaşmaları halinde uygulanır. Madde 1:103 hükmü saklı kalmak kaydıyla, ASSHİ, bazı hükümlerinin hariç bırakılmasına izin verilmeksizin, bütün olarak uygulanır.”* Sözleşme taraflarının ASSHİ uygulanmasına karar vermesi halinde, ASSHİ’ni sigorta sözleşmesine incorporate (atıfta bulunma) ederler. Bu şekilde ASSHİ sigorta sözleşmesinin birer hükmü haline gelir. Daha fazla bilgi için bkz. **EKŞİ**, Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Yabancı Unsurlu Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, İstanbul 2012, s. 64.

⁴⁰ÜNAN/ATAMER, Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri, Sigorta Hukuku Derneği, İstanbul 2011, s.15.

⁴¹**KENDER**, s. 253.

⁴²**KENDER**, s. 211.

⁴³**TTK m. 1453/1**: *Rizikonun gerçekleşmemesinde menfaati bulunanlar, bu menfaatlerini mal sigortası ile teminat altına alabilirler.*

⁴⁴**TTK m. 1490/1**: *Sigorta ettiren, kendisinin veya başkasının hayatını, ölüm veya hayatta kalma ihtimallerine karşı sigorta ettirebilir.*

Sigorta ettirenlerin birden fazla olması halinde, sigorta ettirenlerin her biri beyan yükümlüsüdür⁴⁵. Sigorta konusu hakkında önemli olan bilgiyi, sigorta ettirenlerden biri sigortacıya ulaştırmış ise, sigortacı beyan yükümlülüğünü yerine getirmeyen diğer sigorta ettirenlere karşı cayma hakkını kullanamayacaktır⁴⁶. Gerçekten de burada önemli olan, sigorta sözleşmesinin akdi için önemli olan hususun bir şekilde sigortacının kendisine bildirilmiş olmasıdır. Sigortacıya bilginin üçüncü şahıs tarafından bildirilmesi yani sigortacı rizikoya ilişkin bilmediği hususu üçüncü bir şahıs aracılığıyla öğrenmesi durumunda da yine önemli olan sigortacının bilmediği bir hususu öğrenmiş olmasıdır. Yani sigortacı bilmediği hususu üçüncü şahıs aracılığıyla da öğrense önemli olan bilgiyi öğrenmiş olmasıdır. Üçüncü şahısa ise, sigorta ettirenle birlikte hareket eden ancak *sözleşme yapma yetkisi olmayan broker*, kanuni temsilci olarak veli ya da vasinin yanında bulunan *temsil olunan kişi* örnek olarak gösterilebilir. Zira kanuni temsilde beyan yükümlüsü yalnızca kanuni temsilcidir. Kanuni temsilde temsil olunan kişi beyanda bulunursa, bu beyan geçerlidir. Ancak yanlış ya da eksik beyanda bulunursa, gerçekte beyan yükümlüsü olmadığından ihlal olmayacaktır. Buradaki tek sorun, üçüncü şahıs aracılığıyla bilmediği hususu öğrenen sigortacının bunu bildiğine dair ispat sorunudur. Sigorta ettirenin bu hususta ispat yükü olacaktır.

Sigorta ettirenin tüzel kişi olması halinde ise, beyan yükümlülüğü tüzel kişinin yetkili organındadır. Türk Ticaret Kanunu'nun 367. maddesi uyarınca, anonim şirketlerde yönetim görevi yönetim kurulu tarafından bir veya birkaç yönetim kurulu üyesine veya yönetim kurulu üyesi olmayan kişilere devredilebilir. Bu halde yönetim görevini devralan kişi ya da kişiler beyan yükümlüsü olacaktır. Şirket hiyerarşisi içinde yönetim ve temsil işlevi alt kademede bulunan birine verilmişse, bu kişiler de beyan yükümlüsüdür⁴⁷. Yine Türk Ticaret Kanunu'nun 369. maddesi uyarınca, yönetim kurulu ve yönetimle görevli üçüncü kişilerin görev ve faaliyetlerini yerine getirirken özenli olmaları ve dürüstlük kurallarına uymaları beklenilmektedir. Bu sebeple bu kişilerin şirkete ait diğer görevler gibi sigorta sözleşmesinin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünü de dikkatli ve özenli şekilde yerine getirmesi gerekmektedir.

⁴⁵ŞEKER ÖĞÜZ, s. 58.

⁴⁶AYDIN, s. 72; Aynı görüşte ŞEKER ÖĞÜZ, s. 58-59.

⁴⁷ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 423.

3. Temsilci

Türk Ticaret Kanunu'nun 1406/1 maddesine göre, temsilci vasıtasıyla sigorta sözleşmesi yapılabilir. Ancak bu durumda sigorta ettiren sıfatı temsilciye değil, temsil olunana aittir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1412. maddesi uyarınca sigorta sözleşmesi temsilci aracılığıyla yapılıyorsa, sigorta ettiren ile birlikte temsilcide beyan yükümlüsüdür. Sigorta ettirenin önemli hususları temsilcisine aktarmamış olması halinde de beyan görevi ihlal edilmiş olacaktır⁴⁸. Ancak temsilci ya da temsil olunandan herhangi biri önemli bir hususu sigortacıya beyan etmiş ise, sigortacı aynı hususu diğer taraftan da beyan edilmediği sebebiyle beyan yükümlülüğünün ihlal edildiğini iddia edemeyecektir. Zira burada önemli olan beyanın bir şekilde sigortacıya ulaştırılmış olmasıdır.

Yetkisiz temsilde durum farklıdır. Temsilcinin yetkisi olmadığı halde temsilci sıfatıyla sigorta sözleşmesi akdetmesi halinde, yetkisiz temsil söz konusu olacaktır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1406. maddesinde yetkisiz temsilci tarafından akdedilen sigorta sözleşmesinin hukuki durumu ayrıca düzenlenmiştir. Yetkisiz temsilcinin akdettiği sözleşmede beyan yükümlüsünün kim olduğunun tespit edilmesi için, mezkur maddeye bakmak gerekir. Buna göre, Türk Ticaret Kanunu'nun 1406/1 maddesinde yetkisiz temsilci tarafından yapılan sigorta sözleşmesinin ilk dönem primlerinden yetkisiz temsilcinin sorumlu olacağı belirtilmiştir⁴⁹. Adeta yetkisiz temsilciyi cezalandırma amacı güden bu düzenlemeye göre beyan yükümlüsünün tespiti için yetkisiz temsilciye icazet verildiği ve icazetin verilmediği durumlara ayrı ayrı bakmak gerekmektedir⁵⁰.

Yetkisiz temsilci tarafından yapılan sözleşmeye icazet verilmediği durumda, yetkisiz temsilcinin sözleşmede menfaati bulunup bulunmadığına bakılacaktır. Zira Türk Ticaret Kanunu'nun 1406/3 maddesine göre, yetkisiz temsilcinin menfaatinin bulunması halinde sözleşme yetkisiz temsilci adına yapılmış sayılacağından beyan yükümlüsü de tek başına yetkisiz temsilci olmalıdır⁵¹. Yetkisiz temsilcinin icazet verilmeyen sözleşmede menfaati bulunmaması halinde ise, geçerli bir sözleşme bulunmadığından beyan yükümlüsü

⁴⁸ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 422.

⁴⁹Eski Türk Ticaret Kanunu'nun 1270. maddesinde yetkisiz temsilcinin mevcut düzenlemeden farklı olarak, sadece ilk dönem priminden değil, sigorta priminin tamamından sorumlu tutulmaktaydı.

⁵⁰AYDIN, s. 79.

⁵¹TTK m. 1406/3: "Başkasının adına yapıldığı anlaşılmayan veya yetkisiz yapılan sözleşme, menfaati bulunması şartıyla, temsilci adına yapılmış sayılır."

de olmayacaktır. Yetkisiz temsilci tarafından yapılan sözleşmeye daha sonradan icazet verilmesi halinde, yetkisiz temsilci artık yetkili temsilci gibi beyan yükümlüsüdür. Beyan yükümlülüğü sözleşmenin yapılması esnasında yerine getirileceğinden ve sonradan icazet verilen sözleşme artık kurulmuş olduğundan, teknik olarak temsil olunan sigorta ettiren sözleşmeye sonradan dahil olduğu için bu yükümlülüğü yerine getiremeyecektir. Bu sebeple sonradan icazet verilen sigorta sözleşmesinde yetkisiz temsilcinin tek başına beyan yükümlüsü olduğu kabul edilmelidir.

4. Sigortalı

Sigorta ettiren ile sigortalı çoğu zaman aynı kişidir. Ancak bazı sigorta sözleşmelerinde sigorta ettiren ile sigortalı farklı kişiler olabilir. Özellikle başkası hesabına sigortalarda sigorta ettiren ile sigortalı aynı kişi değildir. Sigorta ettiren sözleşmeyi yapan kimse olduğu halde, sigortalı menfaati sigortalanan kişidir⁵². Türk Ticaret Kanunu'nun 1412. maddesinde belirtildiği üzere sigorta ettirenle birlikte sigortalıda beyan yükümlüsüdür.

Can sigortalarında ise sigortalı, rizikonun üzerinde gerçekleştiği kişidir ve can sigortalarında sigortalıya *riziko şahsı* kavramının kullanılması da tercih edilmektedir⁵³. Sigorta ettiren, o kişinin hayatının devamında lehtarın menfaatinin bulunması şartı ile başkasının hayatını da, ölüm veya hayatta kalma ihtimallerine karşı sigorta ettirebilir. TTK'nun 1412. maddesi *riziko şahsından* bahsetmemiştir. Ancak riziko şahsı olan kişinin sağlık durumuyla ilgili en doğru bilgi yine bizzat kendisinden alınabilecektir⁵⁴. Bu bilgiler sigortacı açısından sözleşmenin yapılmasına veya şartlarına etki edecek bilgilerdir. Salt bu sebeple riziko şahsının da beyan yükümlüsü olması gerektiği düşünülebilir. Ancak riziko şahsının beyan yükümlülüğünü kasıtlı ya da ihmali davranışıyla yerine getirmediğinde, sözleşme dışı bu kişinin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiği gerekçesiyle sigorta ettireni sorumlu tutmak doğru olmayacaktır. Zira TTK 1412. Maddesinde *riziko şahsının* beyan yükümlüsü olduğu belirtilmemiştir.

Grup sigortalarında en az on kişiden oluşan grup sigortalıdır(TTK m. 1496). Bu sigorta türünde grup üyelerine ayrı ayrı sigorta yapmak yerine, tek bir sigorta

⁵²BOZER, Sigorta Hukuku, Genel Hükümler –Bazı Sigorta Türleri, Ankara 2004, s. 23.

⁵³KENDER, s. 222; ÇEKER, s. 309; ŞEKER ÖĞÜZ, s. 73.

⁵⁴AĞSAKAL, s. 58.

sözleşmesi yapılmaktadır. Grup sigortasında bir sigorta ettiren olduğu halde en az on sigortalı bulunmaktadır. Kural olarak beyan yükümlüsü sigorta ettirendir. Ancak TTK 1412. maddesinde belirtildiği üzere sigorta ettirenle birlikte sigortalılarda ayrı ayrı beyan yükümlüsüdür. Buna göre, sigorta ettiren sözleşmenin yapılması esnasında grup hakkında beyan yükümlülüğünü yerine getirecektir. Sigortalılar ise kendileriyle ilgili özel durumları beyan etmesiyle yükümlülüğü yerine getirmiş olacaklardır.

5. Lehtar

Can sigortalarında, sözleşmeye taraf olmamakla birlikte, lehine sigorta sözleşmesi akdedilen ve rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacıdan sigorta tazminatını isteme hakkına sahip olan kişi lehtardır⁵⁵. Sigorta ettiren, kendisinin veya bir başkasının hayatını konu alan sigorta sözleşmesi akdettiğinde, rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacıdan sigorta bedelini tahsil etmek için üçüncü bir kişiyi tayin edebilir⁵⁶. Türk Ticaret Kanunu'nun 1493. maddesi uyarınca, sigorta ettiren tarafından tayin olan bu kişi, aksi kararlaştırılmadıkça, sigortacıdan edimi istem ve tahsil yetkisine sahip olan lehtardır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1412. maddesinin gerekçesinde, beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesinde amacın, sigortacının gerçeklere vakıf olması olduğundan, temsilcinin ya da lehtarın bilgisi ile sigortalının bilgisi arasında fark olmadığı, bu sebeple bu kişilerinde beyan yükümlüsü olduğu belirtilmiştir. Ancak riziko gerçekleştiğinde sigorta bedelini tahsil etme yetkisi bulunduğu, en çok lehtarın sözleşmenin yapılması esnasında beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesinde menfaati bulunmaktadır. Zira beyan yükümlülüğü yerine getirilmediği takdirde, lehtar sigorta bedelini kısmen ya da tamamen alamayacaktır. Bu nedenle sigortadan haberi olması şartıyla lehtarında beyan yükümlüsü olması gerekmektedir⁵⁷.

⁵⁵Tanım için bkz. Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik m. 4/1-c (RG. 28.10.2007, S: 26684).

⁵⁶ŞEKER ÖĞÜZ, s. 67.

⁵⁷Lehtarın beyan yükümlüsü olması hakkında aksi görüş için bkz. ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 126.

6. Broker

Türk Ticaret Kanunu'nun 1412. maddesinde brokerin beyan yükümlüsü olduğu belirtilmemiştir. Ancak çoğu zaman sigorta sözleşmesi hakkında yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmayan sigorta ettirenler, broker yardımıyla sigorta sözleşmesi akdetmektedir. Bu nedenle sözleşmenin yapılması esnasında sigorta ettirenle birlikte brokerinde beyan yükümlüsü olup olmadığı gündeme gelmektedir. Bu sorunu cevaplamak için öncelikle brokerin kanundaki tanımına bakmak gerekmektedir.

Sigortacılık Kanunu 2/1 maddesinin (d) bendi brokeri, *“Sigorta veya reasürans sözleşmesi yaptırmak isteyenleri temsil ederek, bu sözleşmelerin yaptırılacağı şirketlerin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak ve teminat almak isteyen kişilerin hak ve menfaatlerini gözeterek sözleşmelerin akdinden önceki hazırlık çalışmalarını yürütmeyi ve gerektiğinde sözleşmelerin uygulanmasında veya tazminatın tahsilinde yardımcı olmayı meslek edinen kişi”* şeklinde tanımlamıştır. Buna göre broker, sigorta veya reasürans sözleşmesi yapmak isteyenlere, teknik bilgi ve tecrübesiyle bu kişilerin menfaatlerini gözeterek sözleşmenin kurulmasına, sözleşmenin devamına veya rizikonun gerçekleşmesi aşamalarında yardımcı olan kişidir⁵⁸. Broker sigorta ettirenin tarafında yer almaktadır ve sigorta ettirenin menfaatine hareket etmektedir. Broker gerçek veya tüzel kişi olabilir⁵⁹. Tüzel kişi olması halinde anonim ya da limited ortaklık şeklinde kurulmuş olması gerekmektedir⁶⁰.

Brokerin müstakbel sigorta ettirenle birlikte beyan yükümlüsü olduğuna ilişkin düzenleme bulunmamaktadır. Ancak Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği'nin faaliyet esasları başlıklı 17. maddesinin 4. bendine göre, *“13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 1423 üncü maddesi kapsamındaki bilgilendirmenin müvekkili adına akit yapma yetkisine sahip Broker tarafından yapılması esastır. Bu halde, şirket tarafından brokerin bilgilendirilmesi, temsil edilen tarafın bilgilendirilmesi anlamına gelmektedir.”* Yönetmeliğin 17. maddesinde, Türk Ticaret Kanunu'nun 1423. maddesinde belirtilen sigortacının aydınlatma yükümlülüğünün *sözleşme yapma yetkisine sahip brokere* yapılması

⁵⁸YARGITAY 11. HD. 2005/1159 E. , 2006/795 K.; 31/01/2006 tarihli iş bu kararda, *“...Sigorta brokerliğinin görevi, sigorta ettirenin gereksinimlerini değerlendirerek hangi sigortacının bunları en iyi şekilde karşılayabileceğini saptayıp, bunu sigorta ettirene bildirmektir.”* şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. www.kazanci.com.tr(Erişim Tarihi: 24/02/2021).

⁵⁹YAZICIOĞLU, Sigorta Aracıları Hukuku I, İstanbul 2010, s. 79.

⁶⁰Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği, m. 5/1- b (RG. 27.05.2015, S: 29368).

gerektiği ve bu şekilde bilgilendirmenin sigorta ettirene yapılmış sayılacağı belirtilmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1423. maddesine göre, sigortacının aydınlatma yükümlülüğünde muhatap sigorta ettirendir. Ancak sigorta sözleşmesi görüşmelerinin broker aracılığıyla yapılması halinde, *sigorta brokeri sözleşme yapma yetkisine sahipse* broker, *sözleşme yapma yetkisine sahip olmayan broker* ise, sigorta ettiren bilgilendirilecektir⁶¹.

Kanımca mezkur yönetmelikte aydınlatma yükümlülüğüne ilişkin düzenleme yerindedir. Benzer şekilde sigorta sözleşmesinin broker tarafından yapılması halinde brokerin beyan yükümlüsü olup olmadığı hususu da düzenlenmelidir. Sigorta sözleşmesi görüşmelerini yapan ve akdeden *sözleşme yapma yetkisine sahip broker* ise, sigorta ettiren ile birlikte broker de beyan yükümlüsü olmalıdır. Zira sigorta ettirenin yetki vermesi halinde, broker temsilci sıfatıyla sözleşmeyi akdetmektedir⁶². Broker, *sözleşme yapma yetkisine sahip olmayan broker* ise, bu kez beyan yükümlüsü müstakbel sigorta ettiren ve Türk Ticaret Kanunu'nun 1412. maddesi uyarınca sigortalı, lehtar ve temsilci olacaktır.

C. BEYANIN MUHATABI

1. Sigortacı

Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesi uyarınca, sözleşmenin yapılması esnasındaki beyanların muhatabı sigortacıdır. *Sigortacı*, sigorta sözleşmesi hükümleri çerçevesinde belirli bir prim karşılığında ve sözleşme süresince rizikoyu üstlenen, sigortacılık konusunda ruhsat ve izin sahibi olan kooperatif⁶³ veya anonim şirkettir⁶⁴.

Sigortacı kural olarak anonim şirket olması sebebiyle beyan yükümlülüğünde muhatap tüzel kişiliği temsile yetkili organıdır. Türk Ticaret Kanunu'nun 365. maddesi uyarınca, yetkili organ ise şirketin yönetim kuruludur. Eğer yönetimde birden fazla kişi

⁶¹ÖZDAMAR, Sigortacının Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğü, 2009 Ankara, s. 266; YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, s. 104.

⁶²ÖZDAMAR, s. 109.

⁶³Uygulamada kooperatif sigorta şirketi olmadığı yönünde açıklamalar için ilgili bölüme bkz. Sigorta Sözleşmesinin Tarafları, s. 5.

⁶⁴ÖZDAMAR, s. 69.

bulunuyorsa beyanın bunlardan birine yapılması yeterlidir⁶⁵. Ancak uygulamada sigorta şirketlerinin yönetim kurulunun sigorta sözleşmesinin yapılması esnasında sigorta ettirenlerle bizzat sözleşme akdetmedikleri gibi, beyanların iletilmesi noktasında muhatap olma durumları bile söz konusu olmamaktadır. Anonim şirketlerde yönetim görevi yönetim kurulu tarafından bir veya birkaç yönetim kurulu üyesine veya yönetim kurulu üyesi olmayan kişilere devredilebilir(TTK. m 367). Yönetim kurulu şirket çalışanlarından birini de sözleşme yapma konusunda yetkilendirebilir. Müstakbel sigorta ettiren, sigorta şirketinin temsil yetkisini devrettiği bu kişi ya da kişilere karşı beyanda bulunarak, beyan yükümlülüğünü yerine getirmiş olacaktır.

2. Acente

Her ne kadar beyan yükümlülüğünün muhatabı sigorta şirketi ise de, sigorta şirketleri daha çok temsilcileri olan acenteler aracılığıyla sözleşme akdetmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nun 102/1 maddesine göre, *“Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir.”* Sigorta acentesi, sigorta şirketlerinin nam ve hesabına sözleşmenin hazırlığını yapan ve akdeden ve tazminatın ödenmesine yardımcı olan kişidir⁶⁶.

Sigortacılık Kanunu'nun sigorta acentelerini tanımlayan 2. maddesine göre, sigorta acenteleri *sözleşme yapmaya yetkili acente ve sözleşme yapmaya yetkisi olmayan aracı acente* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁶⁷. *Sözleşme yapmaya yetkili acentenin*, sigortacı nam ve hesabına sözleşme yapma yetkisi bulunmaktadır. Buna göre sözleşme yapmaya yetkili acente, sözleşme yapma teklifinde bulunabileceği gibi, sözleşme teklifine karşı kabul beyanında da bulunmaya yetkilidir⁶⁸. *Sözleşme yapmaya yetkisi olmayan aracı acente* ise, sözleşme yapma yetkisi olmayıp, sadece sigortacı ile müstakbel sigorta ettiren arasında yapılmak istenen sözleşme hakkında bilgi vermek, danışmanlık yapmak ve hazırlık çalışmalarını yapmaktadır.

⁶⁵ AĞSAKAL, s. 70; AYDIN, s. 93.

⁶⁶ BÖLÜKBAŞI/PAMUKÇU, Sigortanın Temel Prensipleri, İstanbul 2009, s. 24.

⁶⁷ DEMİRTAŞ, “Acentenin Davada Müvekkilini Temsil Etmesi”, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C.5, S.1, s. 83-109.

⁶⁸ YAZICIOĞLU, s. 112.

Türk Ticaret Kanunu'nun 105. maddesinde acentenin, aracılıkta bulunduğu ve yaptığı sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili adına yapmaya ve kabule yetkilidir. Söz konusu düzenlemede beyanların yapılması ve kabulü açısından sözleşme yapmaya yetkili acente ile sözleşme yapmaya yetkisi olmayan aracı acente arasında herhangi bir fark öngörülmemiştir.

Türk Ticaret Kanunu'nda müstakbel sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyanlarının acenteye yapılması halinde geçerli olup olmadığı hususunda bir hüküm bulunmamaktadır. Bu husus doktrinde tartışmalıdır.

KENDER'e göre, acentenin bilgisinin sigortacıya mal edilebilmesi için, şirketin acenteye verdiği yetkilere bakmak gerekmektedir. Acentenin sözleşme yapmaya yetkili olup olmamasının, bilgilerin şirkete atfedilebilmesi için kesin bir kıstas olmadığı, şirketin hangisini yetkili kılmış olduğuna bakılması gerektiği belirtilmektedir⁶⁹.

ŞENOCAK'a göre, sigortacının asıl temsilcisinin sözleşme yapmaya yetkili acente olduğunu ve aracı acenteye karşı yapılan beyanının sigortacıya karşı yapılmış sayılmayacağını kabul etmektedir⁷⁰.

ŞEKER ÖĞÜZ'e göre, sigorta görüşmelerini yürüten kişinin beyan görevi çerçevesinde aldığı bilgileri sigortacıya bildirmekle yükümlü olması ve aracı acentenin yol açtığı hukuki sorunlarda, sigorta ettirenin korunması amacıyla, aracı acenteye yapılan bildirimlerin sigortacıya yapılmış sayılması gerektiği belirtilmiştir⁷¹.

Alman Hukuku'nda ise, aracı acentelerin sözleşme öncesi beyanları almaya yetkili olup olmadığı tartışmalıdır. Ancak Alman Federal Mahkemesi'nin 11.11.1987 tarihli kararı ile tartışmalar son bulmuştur. Doktrinde "*Göz ve Kulak Kararı*" olarak adlandırılan Alman Federal Mahkemesi kararında, aracı acenteye yapılmış olan bildirimlerin tıpkı sigortacıya yapılmış gibi hüküm ifade edeceğine karar verilmiştir⁷².

⁶⁹KENDER, s. 122.

⁷⁰ŞENOCAK, Denizcilik Rizikolarına Karşı Sigorta Sözleşme Öncesi İhbar Külfeti, Haluk Konuralp Anısına Armağan, Ankara 2009, C. 3, s. 901-916.

⁷¹ŞEKER ÖĞÜZ, s. 87.

⁷²AYDIN, s. 97; Aynı yönde bilgi için bkz. ŞEKER ÖĞÜZ, s. 85.

Kanaatimce, müstakbel sigorta ettirenin aracı acenteye yaptığı bildirimin, sigorta şirketine yapılmış gibi geçerli bir bildirim olarak değerlendirilmesi gerekir. Burada esas olan tüketici olarak sigorta ettirenin korunmasıdır. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin (k) bendi uyarınca, *ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi olmak kaydıyla* sigorta ettirenin tüketici, aynı Kanunun (l) bendi uyarınca da, *gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemi* ifadesinden, sigorta sözleşmesinin yapılması işleminin de tüketici işlemi olduğuna şüphe yoktur⁷³. Tüketici sözleşmesi ise, “(kural olarak) girişimciler (müteşebbisler) ile gerçek ya da tüzel kişi tüketiciler arasında gerçekleştirilen ve girişimcilerin kendi işletmesel faaliyetleri çerçevesinde, tüketicilerin nihai özel (ticari, mesleki ya da işletmesiyle ilgili olmayan) ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir malın mülkiyetini veya kullanım hakkını devretmeyi ya da hizmetin sağlanmasını, tüketicilerin ise bir bedel ödemeyi yükümlendikleri sözleşmelerdir”⁷⁴. Yasal düzenlemeden ve tanımdan anlaşılacağı üzere, *ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi olmak kaydıyla* sigorta ettiren tarafından yapılan sigorta sözleşmesi aynı zamanda bir tüketici sözleşmesidir.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunu'nun amacı ise, aynı Kanunun 1. maddesinde belirtildiği üzere, tüketicinin ekonomik çıkarlarını korumak ve zararlarını tazmin edici ve aydınlatıcı tedbirler almaya hizmet etmektedir. İhtiyatlı bir sigorta şirketi aracılık yetkisi verdiği acenteyi, akit öncesi beyan görevinin önemi hakkında bilgilendirmelidir. Aracı

⁷³YARGITAY 11. HD. 2015/1071 E. , 2015/2341 K.; 23/02/2015 tarihli iş bu kararda, “...bir sözleşmenin bir tüketici işlemi olarak nitelendirilebilmesi için öncelikle bu sözleşmenin bir tarafının Kanun'un tanımladığı şekilde tüketici kavramı içerisinde kalması gerekmektedir. Kanun'un 3. maddesinin K fıkrasında tüketici, ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere tüketicinin ticari veya mesleki amaçla hareket etmeyen bir kişi olması gerekir. Somut olayda ise, davacının, mesleki amaçla hareket eden gerçek kişi olması karşısında, mahkemece tüketici olarak kabul edilmesi ve bu itibarla tüketici işlemi olarak değerlendirilen sigorta sözleşmesinden kaynaklanan uyuşmazlığa tüketici mahkemesinin bakması gerektiğinden bahisle görevsizlik kararı verilmesi doğru olmamış, hükmün bu nedenle bozulması gerekmiştir.” şeklinde hükme varılmıştır. Karara konu olayda, sigorta ettiren olan Davacı fıstık tarlasındaki fıstıklarının don olayına karşı sigortalatmıştır. Davanın açıldığı Ticaret Mahkemesi ise, fıstık sahibinin sigorta tüketicisi olduğu gerekçesiyle, davanın tüketici mahkemesi tarafından görülmesi gerektiği yönünde karar vermiştir. Ancak davacı sigorta ettiren devlet destekli olarak ve ticari amaçla fıstık üretmesi sebebiyle, Yargıtay, davacının ticari amaçla hareket ettiği gerekçesiyle görevli mahkemenin asliye ticaret mahkemesi olduğu yönünde karar vermiştir. Bkz. karararama.yargitay.gov.tr(Erişim Tarihi:01.03.2020). Ayrıca tüketici işlemi hakkında daha fazla bilgi için bkz. SAAT, “Tüketici İşlemi Niteliğindeki Sigorta Sözleşmeleri ve Bu Kapsama Sigorta Tahkim Komisyonunu Rolü”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, 2016, s. 2453-2471, dergipark/org.tr (Erişim Tarihi: 10/03/2021).

⁷⁴OZANOĞLU, Tüketici Sözleşmeleri Kavramı(Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunu'nun Maddi Anlamda Uygulanma Alanı), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2001, C. 50, S. 1, s. 55-90.

acentenin, müstakbel sigorta ettiren tarafından yapılan bilgilendirmeyi sigorta şirketine eksik veya yanlış bildirmesi, sigorta ettirene mal edilmemelidir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 105. maddesinde acentenin, müvekkili namına beyanları yapmak veya kabul etmek açısından sözleşme yapmaya yetkili acente ile sözleşme yapmaya yetkisi olmayan aracı acente arasında herhangi bir fark öngörülmemiştir⁷⁵. Türk Ticaret Kanunu'nda aracı acenteye yapılan bildirimin geçerli olup olmadığı hususunda bir hüküm bulunmadığına göre ve böyle bir hukuki uyumsuzluğa giren sigorta ettirenin beyan görevini gerektiği gibi yerine getirmediği gerekçesiyle beyan yükümlülüğünün ihlali yaptırımlarının uygulanması, sigorta ettireni mağdur edecektir. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında sigorta ettirenin tüketici olarak korunması ve acenteye yaptığı bildirimin geçerli bir bildirim sayılması gerekmektedir. Kaldı ki uygulamada sigortacının, aracı acenteye sözleşme yapma yetkisi veya akit öncesi beyanları alması konusunda yetki verip vermediği hususu, sigortacılık tekniğinden ve sigorta şirketinin iç işleyişinden kaynaklanan bir konu olduğundan, sigorta ettirenin bilgisi dahilinde olabilecek bir konu değildir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 108. maddesine göre, acente yetkisi olmaksızın veya yetki sınırlarını aşarak, müvekkili adına sözleşme yaparsa, sigortacı buna icazet verebilir, şayet icazet verilmezse, acente sözleşmeden sorumlu olacaktır. Sözleşme yapmaya yetkisi olmayan acente tarafından yapılan sözleşmeye sigortacının sonradan icazet vermesi halinde, sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasında yetkisiz acenteye yaptığı beyanlarda geçerli olacaktır. Zira Borçlar Kanunu'nun 46. maddesine göre, yetkisiz temsilci tarafından yapılan işleme icazet verilmesi halinde, bu işlem artık temsil olunanı bağlayacaktır. Yetkisiz acentenin sözleşmesine onay verilmediği takdirde ise, acente sözleşmeden sorumlu olacaktır. Bu kez Borçlar Kanunu'nun 47. maddesi uygulama bulacak ve yetkisiz acentenin yapmış olduğu sözleşmeye icazet verilmemesi sebebiyle sözleşme geçersiz olacağından, sigorta ettiren uğradığı zararın tazminini isteyebilecektir.

⁷⁵KAYIHAN, Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, ANKARA 2011, s. 183.

D. BEYANIN USULÜ

Sigorta sözleşmesinin kurulması sırasında yapılacak beyan ile ilgili olarak kabul edilmiş usullere bakıldığında üçlü bir ayrım görülür. Buna göre, *beyan usulü(kendiliğinden beyan usulü)*, *liste usulü*, *karma usul* olmak üzere üç temel yöntem bulunmaktadır.

1. Kendiliğinden Beyan Usulü

Müstakbel sigorta ettirenin riziko ile ilgili tüm bildiklerini ve rizikoya etki edebilecek tüm önemli konuları kendiliğinden sigortacıya beyan etmesidir⁷⁶. Bu yönetime göre sigorta ettiren kendisine *sorulsun sorulmasın*, sözleşmenin şartlarını etkileyecek hususları kendiliğinden beyan eder⁷⁷. Ancak sigorta ettirenin sigorta tekniği ile ilgili tüm verileri değerlendirip, bildirmesi gerekli olan ve olmayan konuları isabetli şekilde tespit etmesinin güçlüğü nedeniyle *kendiliğinden beyan usulünün* sakıncaları vardır⁷⁸.

Müstakbel sigorta ettiren, kendisi tarafından bilinen hususların ne derece sigorta sözleşmesi açısından önemli olduğunu veya sözleşmeyi etkileyip etkilemeyeceğinin tayininde hata yapabilir. Sigortacı açısından önemli bir husus müstakbel sigorta ettiren açısından son derece önemsiz olabilir. Böyle bir durumda müstakbel sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş olacak ve sigorta sözleşmesinden beklediği menfaati elde edemeyecektir.

2. Liste Usulü

Sigortacı uzmanlığı ve tecrübesi ışığında sigorta koruması altına alacağı riskin tür ve özelliklerine göre önceden hazırladığı soruları liste haline getirir ve kendisine iletilecek bilgilerin neler olacağını belirginleştirir. Sigortacı burada kendiliğinden beyan usulünden farklı olarak, kanunun sigortacılık tekniğinden kaynaklanan inceliklerini de gözetip, mümkün olduğu kadar riskin kontrol edilebilir, öngörülebilir duruma getirilebilmesi imkanına sahiptir.

⁷⁶ŞEKER ÖĞÜZ, s. 102.

⁷⁷BOZER, s. 79.

⁷⁸*Beyan usulü* kavramı yerine *kendiliğinden beyan usulü* kavramı kullanılması tercih edilmiştir. Zira *beyan usulüne* göre, sigorta ettiren rizikoya etki edecek hususları *kendiliğinden* beyan etmektedir. Alman doktrininde de bu yöntem için *kendiliğinden beyan usulü* kavramı tercih edilmiştir. Görüş için bkz. AYDIN, s. 105.

Bu yöntemle göre, müstakbel sigorta ettiren yalnızca liste de yer alan soruları cevaplamakla beyan yükümlülüğünü yerine getirmiş olacaktır⁷⁹. Zira sigortacı sürekli sözleşme yaptığından, rizikoların özelliklerine, gerçekleşme olasılıklarına ayrıntılarıyla hakimdir ve bu soruları bilgi ve tecrübesine dayanarak hazırlamıştır.

3. Karma Usul

Karma usul, diğer iki usulün faydalı kısımlarının bir arada toplandığı beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesidir⁸⁰. Sigortacı liste halinde sorular yöneltmekle birlikte, müstakbel sigorta ettirenin de bildiklerini beyan etmesidir. Bu yöntemde sigortacı liste usulü ile birlikte, sigorta ettirene sorular sorması söz konusudur.

4. Türk Hukuku'nda Beyan Usulü

a. 6762 Sayılı Yasada Beyan Usulü

aa. Kara Sigortalı

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1290. maddesinin son fıkrasında, “*Sigorta mukavelesinin yapılması sırasında sigorta ettirene doldurulması teklif olunan listede yazılı sorular dışında hiçbir mesuliyet tevaccüh etmez.*” demek suretiyle, liste usulünün benimsendiği görülmektedir. Bununla birlikte aynı maddenin 1. fıkrasında ise, “*Sigorta ettiren kimse, sigortacının mukavele yapılırken hakiki vaziyetleri bildiği takdirde mukaveleyi yapmamasını veya daha ağır şartlarla yapmasını mucip olacak bütün hususları sigortacıya bildirmeye mecburdur.*” demek suretiyle, bu kez kendiliğinden beyan usulünün de uygulanması gerektiği görülmektedir. Kanundaki düzenlemeye bakıldığında her iki usulünde yer alması sebebiyle karma usulün benimsendiği söylenebilir. Ancak Kanun sigortacıya sözleşmenin yapılması esnasında iki seçenek vermiş olmakla, sigortacı ya soru listesi hazırlayacak ya da soru listesi hazırlamaması halinde, müstakbel sigorta ettiren kendiliğinden beyanda bulunacaktır⁸¹. Burada hangi yöntemin uygulanacağına ilişkin seçme hakkı sigortacıya verilmiştir. Ancak düzenlemeden de anlaşıldığı üzere, sigortacı soru listesi vermek suretiyle liste usulünü seçmesi halinde, sigorta ettiren sorulara doğru şekilde cevap vermekle

⁷⁹ŞEKER ÖĞÜZ, s. 103.

⁸⁰AYDIN, s. 107

⁸¹BOZER, s. 79.

yükümlülükten kurtulacaktır. Artık soru listesinde bulunmayan hususlarla ilgili kendiliğinden beyanda bulunması beklenmeyecektir. Ancak sigortacı soru listesi vermeyip beyan usulünü seçmesi halinde müstakbel sigorta ettiren bütün önemli hususları kendiliğinden beyan etmekle beyan yükümlülüğünü yerine getirmiş olacaktır.

bb. Deniz Sigortaları

ETTK'nun denizcilik sigortalarına ilişkin *mükellefiyetin şümülü* başlıklı 1363/1 maddesinde, “*Gerek kendi gerekse başkası hesabına sigorta ettiren kimse, mukavelenin yapıldığı sırada kendisince bilinen ve sigortacının üzerine alacağı rizikonun takdiri için olan önemine binaen mukaveleyi yapıp yapmamak veya aynı şartlar altında yapmak hususundaki kararına müessir olabilecek mahiyette olan bütün halleri sigortacıya bildirmekle mükelleftir.*” demek suretiyle, kara sigortalarına ilişkin düzenlemenin aksine *liste usulünden* hiç bahsedilmemiş, maddede doğrudan *kendiliğinden beyan usulü* düzenlenmiştir. Ancak uygulamada denizcilik sigortalarında sigorta ettirene soru listesi verilmesi suretiyle liste usulü sıklıkla uygulanmaktadır. Sigorta ettirenin kendiliğinden beyan yöntemi yanında sigortacı tarafından verilen soru listesini de yanıtlamasının bir mahsuru olmamaktadır. Ancak sadece soru listesinde sorulan soruları cevaplamakla yükümlülükten kurtulamayacaktır. Zira mezkur düzenlemede esas olarak kendiliğinden beyan usulü benimsenmiştir.

b. 6102 Sayılı Yasada Beyan Usulü

Türk Ticaret Kanunu'nun 1436. maddesine göre,

“1) Sigortacı sigorta ettirene, cevaplaması için sorular içeren bir liste vermişse, sunulan listede yer alan sorular dışında kalan hususlara ilişkin olarak sigorta ettirene hiçbir sorumluluk yüklenemez; meğerki, sigorta ettiren önemli bir hususu kötüniyetle saklamış olsun.

2) Sigortacı, liste dışında öğrenmek istediği hususlar varsa bunlar hakkında da soru sorabilir. Söz konusu soruların da yazılı ve açık olması gerekir. Sigorta ettiren bu soruları cevaplamakla yükümlüdür.”

demek suretiyle, ilk fıkrada *liste usulünün* esas alındığı, ikinci fıkrada ise “*liste dışında soru sorabilir*” ifadesinden *karma usule* işaret ettiği görülmektedir. Maddenin gerekçesinde ise, liste usulünün daha az uyumsuzlıklara neden olacağı ve özellikle sigorta ettirenin riziko

üzerinde etkili olacak önemli hususlar konusunda uzmanlığı olmadığı da dikkate alınarak, liste esasının benimsendiği belirtilmiştir.

Gerçekten de, hangi bilgilerin sigorta sözleşmesi açısından önemli olduğunu, çoğu kez sigortacı, sigorta ettirene göre daha iyi bilir. Bu nedenle liste yöntemi uygulamada kullanılmakla birlikte, düzenlemeye esas alınması yerindedir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1436. maddesine göre, sigortacı sigorta konusu menfaat hakkında sigorta sözleşmesi açısından önemli olan soruları içeren soru listesini(formu) hazırlamışsa, müstakbel sigorta ettiren, burada yer alan sorulara gerçeğe uygun cevaplar vermek suretiyle beyan yükümlülüğünü yerine getirmiş olacaktır. Sigortacı liste dışında öğrenmek istediği bir husus varsa, yazılı ve açık bir şekilde bu hususu da sigorta ettirene sorabilir ve sigorta ettiren bu soruya da cevap vermek zorundadır.

Her ne kadar kanun koyucu Türk Ticaret Kanunu'nun 1436. maddesinde ve gerekçesinde de belirtildiği üzere liste usulünü benimseme iradesi göstermiş ise de, mezkur düzenleme Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesi ile çelişmektedir. TTK 1436. maddesinin gerekçesinde, önceki kanunda bulunan çelişkiyi ortadan kaldırmak amacıyla liste usulünün benimsendiği belirtilmiştir. Yasa koyucu her ne kadar önceki yasa da bulunan çelişkiyi gidermek istediğini belirtmiş ise de, TTK 1435. maddesi, TTK 1436. maddesinde belirtilen liste usulü ile çelişmektedir. Zira TTK 1435. maddesine göre, “*sigorta ettiren bildiği veya bilmesi gerektiği önemli hususları bildirmekle yükümlüdür.*” Bu cümlede sigorta ettirenin sigortacı sormasa bile bildiği veya bilmesi gerektiği önemli hususları *kendiliğinden* bildirmesi gerektiği belirtilmiştir. TTK 1436. maddesinde ise sigortacı *soru listesi vermişse* ifadesinden, sigortacı açısından bir keyfiyetten yani *sigortacı bir soru listesi verebilir veya vermeyebilir, şayet vermişse, sigorta ettiren bunları doğru ve eksiksiz cevaplamakla yükümlü olduğu* anlaşılmaktadır. *Soru listesi vermişse* teriminden sigortacı açısından bir keyfiyet anlaşılmaktadır. Ancak TTK 1435. maddesinin lafzında, müstakbel sigorta ettiren lehine bir keyfiyet söz konusu olmayıp, sigortalanan menfaat hakkında önemli kabul edilecek hususları *kendiliğinden* bildirmekle yükümlü kılınmıştır.

Bu durumu bir Yargıtay kararı ile örneklemek gerekirse, Yargıtay 11. HD. 2015/8151 E. , 2016/2748 K.; 14/03/2016 tarihli iş bu kararda, “....*Dairemizin yerleşik kararları uyarınca da sigorta şirketinin sorusu üzerine veya herhangi bir soru sorulmadan*

(dolayısı ile buna ilişkin bir form doldurulmadan) sigortalı, sözleşmenin yapılması sırasında kendisinin bildiği ve sigortacının sözleşmeyi yapmamasını veya daha ağır şartlarla yapmasını gerektirecek bütün halleri sigortacıya bildirmekle yükümlüdür.” şeklinde hükme varılmıştır⁸².

Kararda da görüleceği üzere, sigortacı tarafından liste verilmemesi halinde dahi, sigorta ettirenin bildiği veya bilmesi gerektiği tüm önemli hususları sigortacıya bildirmesi gerekmektedir. Tam da bu noktada, liste usulünden ziyade *kendiliğinden beyan usulünün* esas alındığı görülmektedir. *Kendiliğinden beyan usulüne göre*, sigortacının verdiği herhangi bir soru listesine bağlı olmaksızın, sigorta ettiren önemli addettiği hususları bildirmekle yükümlüdür⁸³. Sözleşmenin şartlarını değiştirebilecek nitelikteki bir hususun beyan edilmemiş olduğu ileride meydana çıkacak olursa, sigorta ettiren “*bu husus bana sorulmadı*” biçiminde def’i ileri sürerek kendisini mesuliyetten kurtaramamaktadır⁸⁴. Türk Ticaret Kanunu’nun 1435. maddesinin lafzından ve Yargıtay’ın emsal nitelikteki kararlarından *kendiliğinden beyan usulünün* esas alındığı anlaşılmaktadır⁸⁵. Zira sigortacı soru sormasa bile sigorta ettirenin bildiği veya bilmesi gerektiği önemli hususları beyan etmesi beklenmektedir. Ne var ki kanun koyucu Türk Ticaret Kanunu’nun 1436. maddesinin gerekçesinde, *liste usulünü* benimseme iradesinde olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle sözleşme öncesi beyan

⁸²Bkz. www.kazanci.com.tr (Erişim Tarihi:15/02/2020).

⁸³ŞEKER ÖĞÜZ, s. 102.

⁸⁴BOZER, s. 79.

⁸⁵YARGITAY 17. HD. 2016/17732 E. , 2019/8659 K.;30/09/2019 tarihli iş bu kararda, “... sigorta şirketinin sorusu üzerine veya herhangi bir soru sorulmadan (dolayısı ile buna ilişkin bir form doldurulmadan) sigortalı, sözleşmenin yapılması sırasında kendisinin bildiği ve sigortacının sözleşmeyi yapmamasını veya daha ağır şartlarla yapmasını gerektirecek bütün halleri sigortacıya bildirmekle yükümlüdür.” şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. karararama.yargitay.gov.tr (Erişim Tarihi:15/02/2020).

YARGITAY 17. HD. 2016/16413 E. , 2019/6830 K.;27/05/2019 tarihli iş bu kararda, “... Gerek TTK’ nun 1435. maddesi ve gerekse Hayat Sigortası Genel Şartlarının C-2.2. maddesi düzenlemesine göre; sigorta şirketinin sorusu üzerine veya her hangi bir soru sorulmadan (dolayısı ile buna ilişkin bir form doldurulmadan) sigortalı, sözleşmenin yapılması sırasında kendisinin bildiği ve sigortacının sözleşmeyi yapmamasını veya daha ağır şartlarla yapmasını gerektirecek bütün halleri sigortacıya bildirmekle yükümlüdür.” şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. karararama.yargitay.gov.tr (Erişim Tarihi:15/02/2020).

YARGITAY 17. HD. 2016/16526 E. , 2019/6835 K.;27/05/2019 tarihli iş bu kararda, “...Gerek TTK’ nun düzenlemeleri ve gerekse Hayat Sigortası Genel Şartlarının C-2.2. maddesi düzenlemesine göre sigorta şirketinin sorusu üzerine veya her hangi bir soru sorulmadan (dolayısı ile buna ilişkin bir form doldurulmadan) sigortalı, sözleşmesinin yapılması sırasında kendisinin bildiği ve sigortacının sözleşmeyi yapmamasını veya daha ağır şartlarla yapmasını gerektirecek bütün halleri sigortacıya bildirmekle yükümlü olup, şayet sigortalı tarafından var olan hastalık kasten bildirilmemiş ise sigortacının sözleşmeden cayma hakkı söz konusudur.” şeklinde hükme varılmıştır.Bkz. karararama.yargitay.gov.tr(Erişim Tarihi:15/02/2020).

yükümlülüğünde öncelikle *esas olarak kendiliğinden beyan usulünün* sonrasında ise *arızı olarak liste usulünün* benimsendiği söylenebilir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1436/2 fıkrasına göre ise, sigortacı, liste dışında öğrenmek istediği hususların bulunması halinde sigorta ettirene soru sorabilecektir. Sigortacılar tarafından hazırlanan standart soru listeleri, müstakbel sigorta ettirene özel bir risk söz konusu olduğunda yetersiz kalabilecektir. Bu nedenle maddenin ikinci fıkrasında, müstakbel sigorta ettirene liste dışında sorular sorulabilmesi imkanı ayrıca düzenlenmiştir. Ancak Kanun burada uyuşmazlıklara mahal vermemek için, sorulacak soruların yazılı ve açık olmasını öngörmüştür. Müstakbel sigorta ettirenin bu soruları da gerçeğe uygun şekilde cevaplaması gerekmektedir.

5. İsviçre ve Alman Hukuku'nda Beyan Usulü

İsviçre Hukuku'nda sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesinde, sigorta ettirenin, sigortacı tarafından kendisine sunulan yazılı soruları cevaplandırmakla beyan yükümlülüğünü yerine getirmiş olduğu *liste usulü* benimsenmiştir. Buna göre, listedeki soruların tam ve eksiksiz cevaplandırılması yeterli olarak görülmektedir. Sigorta ettiren, sigortacı sormadıkça önemli bulduğu hususları bildirmekle yükümlü olmadığı gibi, sigortacının sormadığı sorular hakkında yanlış beyanda bulunmuş olsa bile beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş olmamaktadır⁸⁶.

Alman Hukuku'nda ise, sigorta ettirenin, sigorta sözleşmesi ile bağlı olma iradesini açıklamadan önce yerine getirmesi gereken “sözleşme öncesi bildirim görevi”, sigortacının sorduğu sorulara verilecek yanıtlarla sınırlıdır⁸⁷. 2008 yılında yürürlüğe giren Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'nun 19. paragrafına göre, sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesinde liste usulü benimsenmiş ve sigortacıya önemli olan hususlara ilişkin olarak yazılı bir soru listesi hazırlama külfeti getirilmiştir⁸⁸. Sigortacı, sigorta sözleşmesine ilişkin yazılı soruların olduğu bir metni sigorta ettirenin okuyabileceği bir şekilde sunacak,

⁸⁶Daha fazla bilgi için bkz. **AYDIN**, s. 108-109.

⁸⁷ÜNAN, Şerhi Cilt I, s. 449.

⁸⁸**AYDIN**, s. 110.

metnin yazılı belge olması zorunlu olmadığı gibi CD, mail veya faks yoluyla da gönderilebilmesi mümkün olabilecektir⁸⁹.

Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'na göre, sigortacı tarafından sorulan soruların nasıl düzenleneceği sorusu her zaman somut duruma göre değişir. Global sorular örneğin, son beş yıldaki hastalıklar, rahatsızlıklar ve sağlık bozuklukları gibi sorular caizdir. Sorular olabildiğince somut, açık ve kolay anlaşılır olmalıdır. Sorulardaki en ufak bir şüphe sigorta ettiren lehine yorumlanabilir⁹⁰.

Kanımca bunun iki sebebi olmalıdır; birincisi Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında tüketici olarak sigorta ettirenin korunmasıdır. İkincisi ise, sigortacı sigorta sözleşmesi için gerekli soru listesini hazırlarken, prim ile riziko arasındaki dengeyi kurabilmesi için gerekli araştırmayı yapması (risk değerlendirmesi gibi) ve bu şekilde sigorta şirketlerinin daha profesyonel çalışması gerekliliğidir.

Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu 19. paragrafında, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü için iki adet şart öngörülmüştür. Bunlar **i)** sigortacı sorularını yazılı şekilde sormalı ve **ii)** sorulan sorular sözleşme açısından önemli ve lüzumlu olmalıdır. Bu iki şart birbirinden bağımsız şekilde değerlendirilecek kanuni şartlardır⁹¹.

⁸⁹Burada önemli olan metnin müstakbel sigorta ettiren tarafından okunabilmesidir. Daha fazla bilgi için bkz. **AYDIN**, s. 111.

⁹⁰**RÜFFEL, HALBACH, SCHİMİKOWSKI**, Versicherungsvertragsgesetz Kommentar, 2015, s. 218-235, Almanca Dilinden Özel Çeviri, **TURGUTLU**, Furkan Talha, Passau Üniversitesi, 2020.

⁹¹**TURGUTLU**, Özel Çeviri, s. 218-235.

E. BEYANIN ŞEKLİ ve ZAMANI

1. Beyanın Şekli

Türk Ticaret Kanunu'nda müstakbel sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü yerine getirmesinde herhangi bir şekil şartı öngörülmediğinden, sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü sözlü olarak da yerine getirebilmektedir⁹².

Türk Ticaret Kanunu'nun 1435 ve 1436. maddelerinde müstakbel sigorta ettirene, hem rizikoya ilişkin bildiği veya bilmesi gerektiği önemli hususları *kendiliğinden* bildirme hem de sigortacı tarafından verilen listeye ve liste dışında kalan yazılı veya sözlü sorulara ilişkin beyanda bulunma yükümlülüğü getirilmiştir. Ancak müstakbel sigorta ettirenin listeye ya da kendisine yazılı veya sözlü sorulan ek sorulara yazılı cevap vermesi gerektiği öngörülmemiştir. Buna göre sigorta ettiren gerek listeye gerekse yazılı veya sözlü olarak yöneltilen ek sorulara sözlü olarak da cevap verebilecektir.

Sigortacının, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü yerine getirilmesini yazılı şekil şartına bağlaması, yükümlülüğün yerine getirilmesi hususunda çıkan ihtilaflarda ispat yükü açısından sigorta ettiren lehine gibi görünse de, yazılı şekle bağlanması, sigorta ettirenin beyanlarını sözlü olarak yapabilme imkanının elinden alınmasıyla birlikte, yazılı şekilde yapılmadığı takdirde, sigortacının, sigorta ettirene beyan yükümlülüğünü usulüne uygun şekilde yerine getirmediğini ileri sürebilmesi imkanını verecektir⁹³.

Kanunda sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü yerine getirilmesinde şekil şartı öngörülmemiş ise de, bazı sigorta türlerinin genel şartlarında beyan yükümlülüğü yazılı şekil şartına bağlanmıştır. Hayat Sigortası Genel Şartları C. 10 maddesinde, Yangın Sigortası Genel Şartları C.7 maddesinde, Sağlık Sigortası Genel Şartları 14. maddesinde sigorta ettiren tarafından yapılacak ihbar ve tebliğlerin *noter aracılığıyla veya taahhütlü mektupla* yapılması suretiyle yazılı şekil şartı getirilmiştir⁹⁴. Sigorta genel şartları, sigorta sözleşmesinin bir parçası olup, her sigorta dalı için ayrı ayrı hazırlanmış sözleşme şartlarıdır⁹⁵. Sigorta genel

⁹²AYDIN, s. 121.

⁹³Görüş için bkz. AYDIN, s. 123.

⁹⁴Genel şartların tam metni için bkz. tsb.org.tr (Erişim tarihi:12/03/2021).

⁹⁵KENDER, s. 31.

şartları, sözleşmenin eki niteliğinde olması sebebiyle sözleşmenin akdedilmesiyle yürürlük kazanmaktadır. Sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğü, henüz sözleşme kurulmadan önceki dönemi kapsamaktadır. Sözleşme henüz kurulmadığından sözleşmenin eki niteliğinde olan genel şartlarda, sözleşmenin kurulması esnasındaki beyan yükümlülüğüne ilişkin hükümler de bağlayıcı olmayacaktır. Buna göre genel şartlarda belirtilen sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğüne ilişkin bildirimlerin yazılı yapılacağına ilişkin kayıtlar geçersiz kabul edilmelidir⁹⁶. Kaldı ki, sigorta sözleşmelerinin genel şartlarında sigorta ettiren tarafından yapılacak ihbarların *taahhütlü mektup ya da noter aracılığıyla* yapılması gerektiğine ilişkin düzenleme⁹⁷, kanımca sigorta ettirenin aleyhinedir. Zira Kanunda sigorta ettiren tarafından yapılacak ihbarlarda şekil şartı öngörülmemiştir.

Sigorta genel şartlarında sigorta ettireni bu şekil şartına zorlamak ya da sözlü olarak ihbarda bulunması hakkını elinden almak, sigorta ettirenin aleyhine bir düzenlemedir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1452/3 maddesinde belirtildiği üzere, TTK'nun 1435 ve 1436. maddeleri sigorta ettiren, lehtar ve sigortalı aleyhine değiştirilemeyecek olan hükümlerdendir. Buna göre genel şartlarda belirtilen yazılı şekil şartı sigorta ettirenin aleyhine olması sebebiyle, TTK 1452/3 maddesinde belirtildiği üzere, genel şartlardaki hükümler değil Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanacaktır⁹⁸.

2008 reformu sonrası Alman Hukuku'nda, sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü herhangi bir şekil şartına bağlanmamıştır. Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'nun 19. paragrafında belirtilen yazılılık külfeti sigorta ettirenin beyanları için değil, sigortacının soruları için getirilmiştir. Sigorta ettiren tarafından beyan yükümlülüğünün yazılı veya sözlü olarak yapılmış olması önemli olmadığı gibi, önemli olan sigortacının gerçeğe vakıf olmasıdır⁹⁹.

⁹⁶AYDIN, s. 125.

⁹⁷Örneğin Yangın Sigortası Genel Şartları'nın *Tebliğ ve İhbarlar* başlıklı C.7 maddesi bu şekilde düzenlenmiştir. Yangın Sigortası Genel Şartları için bkz. tsb.org.tr (Erişim Tarihi:15/03/2021).

⁹⁸Türk Ticaret Kanunu'nun 1452. maddesinde koruyucu hükümler düzenlenmiştir. Maddenin 1 ve 2. fıkrasında koruyucu hükümler kapsamına alınan düzenlemelere aykırı sözleşme hükümlerinin *geçersiz* olacağı belirtilmiştir. Maddenin son fıkrasında belirtilen kanun maddelerine aykırı olarak sigorta ettiren, sigortalı, lehtar aleyhine değiştirilmesi halinde, bu sözleşme hükümlerinin değil *Kanun hükümlerinin uygulanacağı* belirtilmiştir. İlk fıkrada *geçersizlik* son fıkrada sözleşme hükümlerinin değil *kanun hükümlerinin uygulanacağı* belirtilmiştir. Son fıkrada *geçersizlik* ifadesi kullanılmasa da, sözleşme hükümlerinin yerine *Kanun hükümlerinin uygulanması* da geçersizliğin başka bir görünümüdür. Daha fazla bilgi için bkz. MEMİŞ, Sigorta Sözleşmesi Şartlarının Yargısal Denetimi, İstanbul 2016, s. 90.

⁹⁹Daha fazla bilgi için bkz. AYDIN, s. 120.

İsviçre Hukuku'nda ise, Türk ve Alman Hukuku'nun aksine, sigortacının sözleşmenin akdedilmesinden önce sigorta konusu ile ilgili olarak öğrenmek istediklerini ya bir soru listesi içerisinde ya da *yazılı* olarak sigorta ettirene yöneltmesi gerekmektedir. Sigorta ettirenin de sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü *yazılı* olarak yerine getirmesi gerektiği İsviçre Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nun 4. paragrafında açık bir şekilde belirtilmiştir¹⁰⁰.

Beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesinde şekil şartı öngörülmemiştir. Buna göre müstakbel sigorta ettiren sözlü veya yazılı beyanda bulunabilir. Ancak müstakbel sigorta ettiren ileride ihtilaf çıkması halinde, haklarından mahrum kalmamak ve bir takım yaptırımlara maruz kalmamak için, yazılı şekilde beyanda bulunmayı tercih etmelidir.

2. Beyanın Zamanı

Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesinde sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün yerine getirilme zamanı, *sözleşmesinin yapılması sırasında* olarak belirtilmiştir. Sözleşmenin ne zaman kurulmuş sayılacağı ise, Borçlar Kanunu uyarınca belirlenecektir. Buna göre tarafların sigorta sözleşmesi kurulmasına ilişkin rızalarının uyuştugu anda sözleşme kurulmuş sayılacaktır¹⁰¹. Yani sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasında beyan yükümlülüğü, müstakbel sigorta ettirenin icabı ile sigortacının kabulü arasındaki süreyi kapsamaktadır¹⁰².

Müstakbel sigorta ettiren önemli hususları daha önce beyan etmiş olmasına rağmen, sözleşme teklifinin yapılması ile kabul arasındaki sürede olan değişikliği sigortacıya bildirmek zorundadır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1443. maddesinde, teklifin yapılması ile kabulü arasındaki değişiklikler hakkında sözleşmenin yapılması sırasındaki beyan yükümlülüğüne ilişkin madde hükümlerinin kıyas yoluyla uygulanacağı belirtilmiştir. Müstakbel sigorta ettiren, sözleşmenin teklif edildiği esnada var olmayan ancak kabul beyanından önce ortaya çıkan değişiklikleri sigortacıya bildirmekle yükümlüdür.

¹⁰⁰İsviçre Hukuku'nda beyan şekli hakkında daha fazla bilgi için bkz. **AYDIN**, s. 118.

¹⁰¹**ŞEKER ÖĞÜZ**, s. 88.

¹⁰²**KÖROĞLU ÖLMEZ**, "Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülüğü", Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Turgut Önen'e Armağan, Ankara 2016, s. 272.

Sigorta sözleşmesinin taraflarca yeni bir dönem içinde yeniden sürdürülmesinin(*tecditname*)¹⁰³ veya uzatılmasının kararlaştırılması halinde, sürdürülmesine veya uzatılmasına karar verilen sözleşme için de yine beyan yükümlülüğü söz konusu olacaktır. Ancak burada bir önceki sözleşme döneminde sigortacıya bildirilen hususlardan farklı yeni bir husus yoksa, sigortacı tarafından bilinen hususların ayrıca bildirilmesi gerekli olmayacağından, beyan görevi ifası söz konusu olmayacaktır¹⁰⁴. Zira Türk Ticaret Kanunu'nun 1438. maddesinde belirtildiği üzere, bildirilmeyen veya yanlış bildirilen bir hususun gerçek durumu sigortacı tarafından biliniyor ise, sigorta ettiren beyan yükümlülüğünün ihlal edildiği iddiasıyla sözleşmeden cayamayacaktır. Bir önceki dönemde doğru şekilde bildirilen bir hususun bir sonraki dönemde bildirilmez ya da yanlış bildirilse dahi, sigortacı bir önceki sözleşme döneminden aslında gerçek duruma vakıftır. Sağlık sigortasının yapılması esnasında bildirilen hastalığın bir sonraki sigorta döneminde beyan edilmemesi ya da yanlış beyan edilmesi halinde, sigortacı bu hususu bir önceki sözleşme döneminden bildiği için, sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş olmayacaktır.

2008 reformu sonrası Alman Hukuku'nda ise, sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü, sözleşmenin kurulmasına ilişkin beyanlarını sigortacıya teslim ettiği ana kadar yapması gerektiği belirtilmiştir. Buna göre, sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü sözleşme kuruluncaya kadar herhangi bir dönemde yerine getirmeyip, en geç sözleşme yapmaya yönelik irade beyanı ile birlikte sigortacıya bildirmesi gerekmektedir¹⁰⁵.

Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nda sözleşme teklifinin yapılması ile kabul arasındaki sürede olan değişikliklerin bildirilmesini, sigortacının, sigorta ettirene açık bir şekilde sorular yönelmesi şartına bağlanmıştır. Sigortacının başvuru yapıldıktan sonra ortaya çıkan veya sigorta ettirene malum olan durumları da bildirmek zorunda olduğuna dair sigorta ettireni bilgilendirmesine yönelik genel bir talep yapması yeterli görülmemiştir. Ancak riziko açısından önemli olan hususların metin halinde açık bir şekilde sorulmasıyla yeniden beyan yükümlülüğü oluşabileceği belirtilmektedir¹⁰⁶.

¹⁰³*Tecditname*; yıllık poliçelerin bitim tarihinde aynı sigorta şirketi kapsamında yeni poliçe düzenlenmesi işlemidir. Daha fazla bilgi bkz. **BÖLÜKBAŞI/PAMUKÇU**, s. 22.

¹⁰⁴ÜNAN, Şerhi Cilt I, s. 412.

¹⁰⁵AYDIN, s. 132.

¹⁰⁶AĞSAKAL, s. 90.

F. BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KAPSAMI

1. Genel Olarak

Sigorta sözleşmesinin kurulması esnasında beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesiyle, sigortacı öncelikle sözleşmeyi akdedip akdetmeyeceğine karar verecek daha sonra ise sözleşmenin koşullarını belirleyecektir. Bu bakımdan sözleşme öncesi müstakbel sigorta ettirenden alacağı bilgi ve beyanlar sigortacı açısından hayati önem taşımaktadır. Bildirimin eksik yapılması halinde ise sigorta ettiren yaptırım ile karşılaşacaktır. Bu bakımdan bildirilecek olan hususların belirlenmesi ve bildirimin tam ve eksiksiz yapılması, sigorta sözleşmesinin her iki tarafı açısından önemlidir.

Burada tespiti gereken en önemli sorun, nelerin bildirilecek olmasıdır. Müstakbel sigorta ettirenin beyanları ile sigortacı riziko değerlendirmesi yapacaktır. O halde müstakbel sigorta ettiren rizikonun tayini için *önemli olan tüm hususları* sigortacıya tam ve eksiksiz şekilde bildirmelidir. Bu kez karşımıza çıkan sorun ise nelerin *önemli husus* olduğudur. Öncelikle sigortacı, sigortacılık tekniğinden ve tecrübesinden yararlanarak sözleşme açısından önemli olan hususları belirleyecek, daha sonra ise müstakbel sigorta ettiren sigortalanan menfaat açısından önemli gördüğü hususları bildirecektir. Müstakbel sigorta ettiren *kendisine malum olan riziko durumlarını bildirmek* zorundadır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesine göre,

“Sigorta ettiren sözleşmenin yapılması sırasında bildiği veya bilmesi gereken tüm önemli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Sigortacıya bildirilmeyen, eksik veya yanlış bildirilen hususlar, sözleşmenin yapılmamasını veya değişik şartlarda yapılmasını gerektirecek nitelikte ise, önemli kabul edilir. Sigortacı tarafından yazılı veya sözlü olarak sorulan hususlar, aksi ispat edilinceye kadar önemli sayılır.”

Düzenlemeye göre, müstakbel sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasında bildirim yükümlülüğünün kapsamı; *sigorta ettirenin bildiği veya bilmesi gerektiği önemli hususlar, sigorta sözleşmesinin yapılmamasına veya değişik şartlarda yapılmasına etki edecek önemli hususlar, sigortacı tarafından yazılı veya sözlü olarak sorulan önemli hususlardır.*

Alman Hukuku'nda beyan yükümlülüğünün kapsamı; sigortacı tarafından yazılı sorulan ve sigorta ettiren tarafından bilinen rizikoya ilişkin önemli hususlardır. *Önemli hususlar* ise, sözleşmenin akdedilmesinde ya da kararlaştırılan sözleşme şartlarında sigortacının kararına etki edecek hususlar rizikoya ilişkin önemli hususlardır¹⁰⁷.

Sigorta ettirenin somut bir durum hakkında sorusunu yöneltmesi, bu sorunun riziko ehemmiyeti içerdiğine karinedir. Bundan sonra durumun rizikoyla alakalı olmadığını iddia eden sigorta ettiren iddiasını izah ve ispat etmelidir¹⁰⁸.

2. Önemli Hususlar

Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesinde, müstakbel sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü yerine getirirken bildiği veya bilmesi gerektiği tüm önemli hususları sigortacıya bildirmesi gerektiği belirtilmiştir. Burada önemli hususlardan ne anlaşılması gerektiği yani önemli hususun tayini önemlidir. Zira müstakbel sigorta ettirenin beyan ettiği önemli hususlar üzerine, sigortacı riziko değerlendirmesi yapacaktır. Önemli hususun beyan edilmemesi halinde ise sigorta ettiren yaptırıma maruz kalacaktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesi,

“...Sigortacıya bildirilmeyen, eksik veya yanlış bildirilen hususlar, sözleşmenin yapılmamasını veya değişik şartlarda yapılmasını gerektirecek nitelikte ise, önemli kabul edilir. Sigortacı tarafından yazılı veya sözlü olarak sorulan hususlar, aksi ispat edilmeye kadar önemli sayılır.” demek suretiyle, önemli hususları tanımlamıştır.

Mezkur düzenlemede belirtilen *sözleşmenin yapılmamasını veya değişik şartlarda yapılmasını gerektirecek hususlar* farklı kavramlardır. Buna göre önemli hususlar; *sigorta ettirenin bildiği veya bilmesi gerektiği önemli hususlar, sözleşmenin yapılmamasını gerektirecek hususlar, sözleşmenin değişik şartlarda yapılmasını gerektirecek hususlar ve sigortacı tarafından yazılı veya sözlü olarak sorulan sorulardır.*

¹⁰⁷Dolayısıyla bildirimin kapsamı; usulüne uygun şekilde yazılı olarak sorulan ve sigorta ettirenin bilgisi dahilinde olan hususlarla birlikte, bu soruların yanıtlanmasından sonra sigortacının bazı hususları aydınlatmak için yine usulüne uygun şekilde yazılı olarak sorduğu rizikoya ilişkin önemli hususlardır. Yani sigortacı ne öğrenmek istiyorsa yazılı olarak soracaktır ve yazılı olarak sorulan tüm hususlarda önemli husus olarak kabul edilmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. **AYDIN**, s. 159.

¹⁰⁸**TURGUTLU**, Özel Çeviri, s. 218-235.

a. Sigorta Ettirenin Bildiği veya Bilmesi Gerektiği Önemli Hususlar

Sigorta ettirenin bildiği hususlar, müstakbel sigorta ettirenin sözleşmenin akdedilmesinden önce bilgisi dahilinde olan hususlardır¹⁰⁹. Müstakbel sigorta ettirenin bildiği hususları beyan etmesi gerekmektedir¹¹⁰. Çünkü kimseden bilmediği bir şeyi söylemesi beklenemez. Ancak sigorta ettiren bilmesi gereken hususları bilmediğini de iddia edemez. Bu nedenle Kanun, müstakbel sigorta ettirene beyan görevini yerine getirirken bilmesi gereken hususları da bildirme yükümlülüğünü getirmiştir.

Yargıtay 11. HD. 2012/10679 E. , 2014/2491 K.; 13/02/2014 tarihli kararında, “...*Mahkemece, toplanan kanıtlar ve bilirkişi raporuna dayanılarak, davaya konu taşınmaz ve çevresindeki binaların zemin ve ...katlarında yağış miktarlarının aşırı derecede yüksek olması ve körfezden fırtına şeklinde esen kuvvetli lodos neticesi drenaj kanallarının aşırı şişmesi sebebiyle sık sık su baskınına maruz kalabildiği, davacının kira sözleşmesinde belirlenen bu durumunu bildiği halde sigortacıya bildirmediği, dolayısıyla ihbar ve doğru beyan yükümlülüğüne aykırı hareket etmiş olduğu...*” şeklinde hükme varılmıştır¹¹¹. Buna göre, müstakbel sigorta ettiren bildiği önemli hususları sigortacıya bildirmesi gerekir.

Sigorta ettirenin bilmesi gerektiği hususlar ise, gerekli özenin gösterilmesi halinde bilinmesi mümkün olan hallerin anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir¹¹². Burada bilmesi gerektiği hususlardan anlaşılması gereken, müstakbel sigorta ettirenin dürüstlük kuralları uyarınca öğrenebileceği bir hususu öğrenmemesi halidir. Yani sigorta ettirenin bilmesi gerektiği ancak bilmediği ya da bilemediği hususlardır. Örneğin, sigorta ettirenin uzun yıllar ikamet ettiği ev ile ilgili yangın sigortası yaptırması ve evin bitişiğinde tüp-gaz imalathanesinin bulunması halinde, bu husus sigortacı için önemli husus olup, sigorta

¹⁰⁹AYDIN, s. 163.

¹¹⁰YARGITAY 11. HD. 2001/7229 E. , 2001/8754 K.; 06/11/2001 tarihli iş bu kararda, “...*davacının poliş tarihinden önce 10.09.1998 tarihli M... tan Merkez’inde yaptırdığı testte eski inferior miyokardın faktüsü geçirdiği doktor raporu ile belirlenmiş olduğu halde, başvuru formunda check-up yaptırdığını sonuçlarının temiz çıktığını beyan ettiği ve bu beyandan 20 gün sonra yine aynı hastalıktan tedavi gördüğü sabit olduğuna göre, davacının önceden bildiği hastalığını gizlemediği ve bu Poliş Genel Şartlarının 5. maddesi karşısında hastalığının teminat kapsamı içerisinde olduğu kabul edilemez. Bu durumda, davanın reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçe ile kabulü doğru görülmemiş ve kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir.*” şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. www.kazanci.com.tr(Erişim Tarihi:07/03/2020).

¹¹¹Karar için bkz. ŞEKER ÖĞÜZ “Sözleşme Öncesi İhbar Görevi”, ÜNAN/YAZICIOĞLU, Sigorta Hukuku Sempozyumları, İstanbul 2018, s. 155-172.

¹¹²ŞEKER ÖĞÜZ, s. 102.

ettirenin uzun yıllar aynı adreste ikamet etmesi ve tüp-gaz imalathanesinin evin yan tarafında olması hali, *bildiği veya bilmesi gerektiği önemli husus* olarak nitelendirilecektir. Sigorta ettirenin evin yan tarafında böyle bir imalathanenin olduğunu bilmediğini iddia etmesi dürüstlük kurallarına aykırı olacaktır. Zira, izah edildiği üzere, sigortalanan evde uzun yıllar ikamet etmesi ve tüp-gaz imalathanesinin yan tarafı olması sebebiyle, bu husus artık *bilmesi gerekmekte olan önemli husus* olarak kabul edilmelidir.

Sözleşmeyi etkilediği halde beyan edilmeyen herhangi bir hususun, müstakbel sigorta ettiren tarafından bilinip bilinmediği ya da bilinmesi gerektiği hususunun belirlenmesinde *objektif esasların* yani sigorta ettirenle ortalama koşullara sahip bir kişinin bilgisinin esas alınması halinde, olayın meydana gelişi ve sigorta ettirene özel rizikolar söz konusu olduğunda *sübjektif esasları* karşımıza çıkacaktır. Ancak her somut olayda objektif esaslarla birlikte, müstakbel sigorta ettirenin tahsil, kültür, bilgi ve hayat tecrübeleri ve hatta daha önceden sigorta sözleşmesi yapıp yapmadığı gibi sübjektif esaslarla birlikte değerlendirildiğinde doğru bir tespit yapılabilir.

2008 reformu sonrası Alman Hukuku'nda sigorta ettiren, bilmesi gerektiği yani esasında bilmediği bir hususu beyan etmekle yükümlü tutulmamıştır. Sadece sigortacı tarafından sorulan sorulara doğru cevap vermesi gerekli ve yeterli görülmüştür¹¹³. Sigortacının, sigorta ettirene bilgisi dahilinde olmayan bir hususa ilişkin soru sorması halinde, sigorta ettirenin bu hususa ilişkin bir bilgisinin olmadığını beyan etmesi, beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesi için yeterli kabul edilmektedir¹¹⁴.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesinde geçen "*bildiği veya bilmesi gerektiği*" ibaresi, Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuk İlkeleri'nin 2:101 maddesinde de, *açıklama yükümlülüğü* başlığı altında kullanılmış olup, düzenlemeye göre¹¹⁵,

"1) Sözleşme yapılırken, başvuruda bulunan kişi, sigortacıyı, kendisine sormuş olduğu açık ve kesin soruların konusunu oluşturan ve kendince bilinen veya bilinmesi gereken hâllere ilişkin olarak bilgilendirmekle yükümlüdür.

¹¹³ ÇEKER, Sigorta Hukuku, Adana 2019, s. 109.

¹¹⁴ AYDIN, s. 167.

¹¹⁵ ÜNAN/ATAMER, s. 12.

2) *Fıkra 1’de sözü geçen hâller, sigorta edilecek kişinin bildiği veya bilmesi gerekenleri de kapsar.”*

demek suretiyle, sigorta ettiren, sigortacı tarafından sorulan soruları cevaplamakla birlikte, sigortacının sorduğu sorularla ilgili olarak bildiği veya bilmesi gerektiği hususları sigortacıya bildirmekle yükümlü tutulmuştur. Ancak bildirim görevi yalnızca sigortacının açık bir biçimde sorduğu soruların konusunu oluşturan hususları paylaşmasıyla sınırlıdır¹¹⁶.

b. Sözleşmenin Yapılmamasını Gerektirecek Hususlar

Sigorta sözleşmesi yapılırken, sigortacı müstakbel sigorta ettirenin beyanları doğrultusunda önce sigorta sözleşmesini akdedip akdetmeyeceğine karar verecek, sözleşmenin yapılmasına karar verilmesi halinde ise rizikoyu ve buna uygun primi tayin edecektir. Sigortacı rizikonun gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması ya da risklerin kötü olduğunu keşfetmesi halinde, primle denge kuramayacağından sözleşmeyi yapmak istemeyebilecektir. Örneğin yangın sigortasında sigortalanan binanın ahşap olması halinde ya da sigortalanan binanın hemen yanında tüp-gaz imalathanesinin bulunması halinde, hem rizikonun meydana gelme ihtimali hem de neticesinde ortaya çıkacak zarar miktarının fazla olabileceği göz önüne alındığında, sigortacı sözleşme yapmak istemeyebilecektir. Bu bilgiler sigortacı için sözleşmenin yapılıp yapılmamasına etki edecek önemli hususlardır.

c. Sözleşmenin Değişik Şartlarda Yapılmasını Gerektirecek Hususlar

Sigorta sözleşmesinde riziko ile prim arasında denge olmalıdır. Sigortacı bu dengeyi müstakbel sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünü yerine getirmesiyle sağlamaktadır. Müstakbel sigorta ettiren rizikonun gerçekleşme ihtimalini ve rizikonun gerçekleşmesi halinde ortaya çıkacak zarar miktarını etkileyecek faktörleri bildirmeli ve sigortacıda buna göre prim tayin etmelidir. Gerçek riziko, müstakbel sigorta ettirenin beyan ettiğinden daha ağır olması halinde, sigortacı daha fazla prim alarak sigorta sözleşmesi yapacaktır.

¹¹⁶ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 453.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesinde belirtilen sözleşmenin değişik şartlarda yapılmasından kasıt, sigortacının daha fazla prim alacak olması¹¹⁷ veya sigorta ettirene rizikonun kolay gerçekleşmesini önleyecek tedbiri alması şartını ileri sürebilmesidir¹¹⁸.

Yargıtay 11. HD. 2003/12696 E. , 2004/6552 K.; 08/06/2004 tarihli kararında, “...dava Yangın Konut Paket Sigorta Poliçesi'nden kaynaklanan tazminat istemine ilişkindir. Sigorta ettirenin sözleşme yapılırken TTK' nun 1290. maddesi gereğince, gerçek durumu bildirme yükümlülüğü bulunmaktadır. Sigorta konusu taşınmazı davacı, konut olarak beyan etmiş ise de, bu yer gerçekte ahır (depo) olup, poliçe tanzimi sırasında, davacı davalı sigortacıya bu yeri ahır (depo) olarak bildirmiş olsa idi, sigortacının emsal uygulamaları itibariyle, ahır (depo) için sigortası poliçesi düzenlenip düzenlenemeyeceği ve şayet düzenlenecek ise, daha yüksek primle sözleşme yapıp yapmayacağı savunması üzerinde durulması ve hasıl olacak sonucuna göre ödenecek sigorta bedelinin belirlenmesi gerekirken, savunmanın bu yönünün dikkate alınmaması isabetli görülmemiştir.” şeklinde hükme varılmıştır¹¹⁹. Karara göre sigortalanan yerin konut veya ticari amaçla kullanılıp kullanılmadığı hususu, sözleşmenin *değişik şartlarında yapılmasına etki edecek önemli husustur*. Sözleşmenin değişik şartlarda yapılması durumu, sözleşme süresinin kısa olması, sigorta ettirene ek yükümlülükler getirilmesi ya da özel şartlara eklenecek hükümlerle sigortacının ediminin sınırlarının daraltılması olarak da karşımıza çıkabilir¹²⁰.

d. Sigortacı Tarafından Yazılı veya Sözlü Olarak Sorulan Sorular

Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesine göre sigortacı tarafından sorulan sorular için *önemlilik karinesi* getirilmiştir. Yani müstakbel sigorta ettirene sorulan sorular sigortacı açısından önemli husus olduğuna karinedir. Bu karinenin aksini kanıtlamakla yükümlü olan sigorta ettirendir¹²¹. Sigortacı, sigorta ettirene soru listesi vermiş ise, burada sorulan yazılı sorular önemli husustur. Sigortacı soru listesi yanında sigortacıya yazılı olarak ek soru sorması halinde, bu soruda belirtilen hususta yine önemli husustur. Sigortacı, sigorta

¹¹⁷YARGITAY 11. HD. 1978/237 E. , 1978/568 K.; 14/02/1978 tarihli iş bu kararda, *sigorta sözleşmesi yapılırken taksi olan aracın özel otomobil olarak bildirilmesi halini mukaveleinin daha ağır şartlarda yapılmasını gerektiren bir hal olarak kabul etmiştir*. Bkz. www.kazanci.com.tr(Erişim Tarihi:04/01/2020).

¹¹⁸KENDER, s. 255.

¹¹⁹Karar için bkz. www.kazanci.com.tr(Erişim Tarihi:04/01/2020).

¹²⁰ŞEKER ÖĞÜZ, s. 97.

¹²¹ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 409.

ettirene soru listesi vermeyip, yazılı olarak ek soruda sormadan, sözlü olarak riziko hakkında sorular sorması halinde, sözlü olarak sorulan sorular yine önemli husustur. Sigortacı soru listesi verip, liste dışında öğrenmek istediği hususlar hakkında yazılı ek sorular sorup aynı zamanda sözlü olarak sorular sorması ihtimalinde dahi, hem listede sorulan sorular ve yazılı ek sorular hem de sözlü olarak sorduğu soruların hepsi önemli hususu teşkil edecektir. Sigorta ettiren bu sorulara doğru ve eksiksiz şekilde beyanda bulunmakla yükümlüdür.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesinin son cümlesine göre, “...*Sigortacı tarafından yazılı veya sözlü olarak sorulan hususlar, aksi ispat edilinceye kadar önemli sayılır.*” Buna göre yazılı veya sözlü olarak sorulan soruların önemli olup olmadığı hususunda sigorta ettirene ispat yükü getirilmiştir. Sigorta ettiren yazılı veya sözlü olarak sorulan sorunun sigorta sözleşmesinde belirtilen riziko ile ilgisinin olmadığını ve bu sebeple sorunun riziko açısından önemli husus olmadığını iddia ediyorsa, bu iddiasını ispat etmelidir.

e. Önemli Hususların Tespitine İlişkin Değerlendirme

Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesi sigortacıya bildirilmeyen hususun önemli husus olup olmadığını belirlerken, sözleşmenin yapılmamasına veya değişik şartlarda yapılmasına etki edecek nitelikte olmasını ölçüt almıştır. Kanun burada sigorta sözleşmesi yapma sürecinin nasıl işlediğini bilmeyen birçok sigorta ettirene önemli bir görev yüklemektedir. Sigorta ettiren rizikoya ilişkin bir hususun önemli olup olmadığının kritiğini çok iyi yapmalıdır. Aksi halde ihlal sebebiyle yaptırıma maruz kalacaktır. Uygulamada Yargıtay'ın birçok kararında da belirtildiği üzere, bildirilmeyen hususun önemli olup olmadığı ya da bildirilmeyen husus ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı bulunup bulunmadığının tespiti için uzman kişilerden rapor alınmalı ve sonucuna göre karar verilmelidir.

Yargıtay 17. HD. 2015/65 E. , 2017/6023 K.; 29/05/2017 tarihli kararında, “...*Dosya kapsamından sigortalının kendisine sağlığı ile ilgili sorular yöneltildiği ve kasıtlı olarak sağlık sorunlarını gizlediği belirlenemediği gibi, bu durum ispat edilmiş de değildir. Ancak ...sözleşmeleri karşılıklı güven esasına dayanan ve beyana göre düzenlenen sözleşmelerdir. Hayat sigortası yapılması sırasında geçirilen veya teşhis edilen bir hastalık var ise bunun bildirilmesi iyi niyetin gereğidir. T.T.K. 1290.madde ve 6102 sayılı T.T.K'nın 1435 ve devamı maddeleri ise sigortalının kasıtlı olarak sağlık durumunu gizlemesi*

haricinde eğer sigortacının sorumluluğunu ağırlaştıran ve daha fazla prim almasını gerektiren bir halin varlığında ise teminatın indirilmesi gerekmektedir. Somut olayda da sigortalının (müteveffa ...) 09.08.2006 tarihinde preproliferatif diabetik retinopati bulgularının mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Sigortalı, davalı sigortacı ile 31.12.2006/2007 tarihlerini kapsayan hayat sigortası sözleşmesi yapmış ancak sağlığı ile ilgili hiç bir soru yönlendirilmemiş ve sözleşmeden önce teşhis edilen hastalıktan 27.03.2009'da vefat ettiği bu durum göz önüne alındığında yukarıda açıklanan maddi ve hukuksal olgulara göre tazminatın ödenen prime göre proporsiyon hesabı yapılarak bulunması gerektiğinden içinde....hukukçusunun da bulunduğu uzman bilirkişi kurulundan rapor alınarak bir karar vermek gerekirken yazılı olduğu üzere davanın kabulüne karar verilmesi isabetli olmamıştır.” şeklinde hükme varılmıştır¹²².

Gerçektende bildirilmeyen hususun önemli husus olup olmadığının belirlenmesi için, kanımca, uzman kişilerden rapor alınması ve sonucuna göre karar verilmesi gerekmektedir. Sigortacının himayesini üzerine aldığı riziko ile sigorta ettirene özel tüm durumlar birlikte değerlendirilerek, bildirilmeyen hususun önemli husus olup olmadığına dair *önemlilik testi* yapılmalıdır.

Önemlilik testine göre, bildirilmeyen hususun makul bir sigortacı tarafından da önemli sayılıp sayılmayacağı, sigortacının bildirilmeyen hususu bilseydi rizikoyu himaye altına almayı kabul edip etmeyeceği veya özel şartları olup olmayacağı, makul bir sigorta ettiren açısından da bu hususun önemli bir husus olarak öngörülüp görülmeyeceği, benzer bir sözleşme yapan sigorta ettiren aynı sonuçlara maruz kalıp kalmayacağı gibi soruları cevaplamalıdır. *Önemlilik testi* himaye altına alınan rizikoya göre alanında uzman kişilerle birlikte hukukçu ve sigortacının da bulunduğu heyet tarafından yapılmalı ve buna göre düzenlenen rapor sonucuna göre karar verilmelidir. *Önemlilik testi* sonucunda, sigorta ettirenin dürüst ve makul bir ihlali söz konusu ise sigortacı tazminatı/bedeli ödemeli ya da duruma göre proporsiyon yoluna gidilmelidir. Ancak *önemlilik testi* sonucu ihlal, hileli veya kasıtlı ya da başka sigorta ettirenler açısından makul görünmüyor ise, sigortacı tazminatı/bedeli ödeme yükünden kurtulmalıdır.

¹²²Bkz. karararama.yargitay.gov.tr(Erişim Tarihi: (18/01/2020)).

İKİNCİ BÖLÜM

SÖZLEŞME ÖNCESİ BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN İHLALİ VE HUKUKİ SONUÇLARI

I. GENEL OLARAK

Beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi, öncelikle sigorta ettirenin bildiği veya bilmesi gerektiği önemli hususları *kendiliğinden* bildirmemesidir. Sonrasında ise, sigortacı tarafından sigorta ettirene *soru listesi verilmişse*, verilen soru listesine eksik veya yanlış cevap verilmesidir. Soru listesinde bulunan soruların bir veya bir kaçına cevap verilmemesi hali beyan yükümlülüğünün ihlali olarak kabul edilmemelidir. Zira daha sonra da izah edileceği üzere¹²³, Türk Ticaret Kanunu’nun 1442/1-c bendinde, sigortacı sorulan bazı soruların cevapsız bırakılmasına rağmen sözleşmeyi akdetmişse, cayma hakkını kullanamayacağı belirtilmiştir. Kanımca sigortacının cevapsız bırakılan sorulara rağmen sözleşmeyi akdetmiş olması, o soruların sigortacı açısından önemsiz olduğuna karinedir. Buradaki karine aksi ispat edilebilir adi karinedir¹²⁴. Bu adi karinenin en önemli işlevi, sigortacı açısından cevapsız bırakılan sorunun önemsiz olduğunun ispatına ilişkin güçlüğü, sigorta ettiren lehine aşılmasını sağlamaktadır.

Beyan yükümlülüğünün ihlali Türk Ticaret Kanunu’nun 1439, 1440 ve 1441. maddelerinde düzenlenmiştir. Söz konusu hükümler Türk Ticaret Kanunu’nun 1452/3 maddesinde belirtildiği üzere, beyan yükümlülüğünün ihlalini düzenleyen bu hükümler emredici niteliktedir. Söz konusu hükümler sigorta ettiren, sigortalı ve lehtar aleyhine değiştirilemeyecektir. Değiştirilmesi halinde ise, sigorta sözleşmesi hükümleri değil, Kanun hükümleri uygulanacaktır. Türk Ticaret Kanunu’nun 1451. maddesinde, “*Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde sigorta sözleşmesi hakkında Türk Borçlar Kanunu hükümleri uygulama alanı bulur.*” demek suretiyle, sigorta sözleşmeleri hakkında öncelikle Türk Ticaret Kanunu’nun Sigorta Kitabında bulunan hükümleri, burada hüküm bulunmaması halinde Türk Ticaret Kanunu’nun diğer kitaplarında bulunan hükümleri, burada da hüküm bulunmaması halinde ise Türk Borçlar Kanunu hükümleri uygulanacaktır.

¹²³İlgili bölüm için bkz. Sigortacı Soruların Bazıları Cevapsız Bırakıldığı Halde Sözleşmeyi Yapmışsa, s. 70.

¹²⁴Adi karinenin aksi ispat edilebilir, işlevsel olarak bir tarafı ispat gücünden kurtarır. Karşı taraf aksini ispat edemediği sürece aynı sonuç geçerlidir. Daha fazla bilgi için bkz. **KARAKAŞ**, “Karine Kavramı, Kanuni Karineler ve Varsayımlar”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, C. 62, S. 3, s. 729-759.

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi halinde, sigorta ettirenin bundan sorumlu olması gerekliliğinin Borçlar Hukuku'nda temelini, *dürüstlük kuralı* oluşturmaktadır¹²⁵. Dürüstlük kuralı, Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinde düzenlenmekte olup, buna göre; *herkes haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüst davranmak zorundadır*. Sigorta sözleşmesi, karşılıklı iyiniyet ve güven esasına dayalı olarak kurulmakta, güven ilişkisi ise dürüstlük ilkesine dayanmaktadır. Buna göre taraflar birbirine karşı dürüst davranmalı, doğru bilgi ve beyanda bulunmalı dolayısıyla yükümlülüklerini yerine getirmelidir¹²⁶.

Yargıtay 17. HD.2016/17732 E., 2019/8659 K. ve 30/09/2019 tarihli kararında, “...Açıklanan hukuki ve maddi vakıalar karşısında mahkemece; sigorta sözleşmelerinin karşılıklı iyiniyet ve güven esasına dayalı olarak kurulan sözleşmeler olduğu; güven ve iyiniyet ilkesi ile yasal düzenlemeler(TTK 1435) gereği, sigorta yaptıranın önemli tüm hususları poliçenin tanzimi sırasında sigortacıya bildirmekle yükümlü olduğu; davacılar murisi sigortalının poliçe tanziminden önce teşhisi konulmuş ve yaklaşık 1,5 yıldır tedavisini gördüğü akciğer hastalıklarını sigortacıya bildirmeyerek beyan yükümlülüğüne aykırı davrandığı hususları dikkate alınmak suretiyle, bu durumun yaptırımını düzenleyen TTK'nun 1439/2. maddesine göre değerlendirme yapıp davanın reddine karar verilmesi gerekirken; eksik inceleme ve hatalı gerekçeyle, yazılı olduğu biçimde hüküm tesisi doğru görülmemiştir.” şeklinde hükme varılmıştır¹²⁷. Kararda sözleşmelerin güven ve iyiniyet ilkesine dayanılarak yapıldığı, sigortalı murisin sigorta sözleşmesi yapılması esnasında KOAH hastalığını bildirmemiş olması ise beyan yükümlülüğüne aykırılık olarak öngörülmüştür.

¹²⁵ AYDIN, s. 258.

¹²⁶ YARGITAY 17. HD. 2016/11482 E., 2019/5205 K.;29/04/2019 tarihli iş bu kararda, “...sigorta sözleşmelerinin karşılıklı iyiniyet ve güven esasına dayalı olarak kurulan sözleşmeler olduğu; güven ve iyiniyet ilkesi ile yasal düzenlemeler (TTK 1435) gereği, sigorta yaptıranın önemli tüm hususları poliçenin tanzimi sırasında sigortacıya bildirmekle yükümlü olduğu...” şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. www.kazanci.com.tr(Erişim Tarihi: 22/01/2020).

YARGITAY 17. HD. 2015/65 E. , 2017/6023 K.;29/05/2017 tarihli iş bu kararda, “...Dosya kapsamında sigortalının kendisine sağlığı ile ilgili sorular yöneltildiği ve kasıtlı olarak sağlık sorunlarını gizlediği belirlenemediği gibi, bu durum ispat edilmiş de değildir. Ancak ...sözleşmeleri karşılıklı güven esasına dayanan ve beyana göre düzenlenen sözleşmelerdir...” şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. www.kazanci.com.tr(Erişim Tarihi:22/01/2020).

¹²⁷ Bkz. karararama.yargitay.gov.tr (Erişim Tarihi:25/01/2020).

Sigorta ettiren eksik veya yanlış bildirdiği hususun, riziko gerçekleşmesinden önce ortadan kalkması durumunda sigortacının haklarına ilişkin düzenleme, Türk Ticaret Kanunu ve Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'nda bulunmamaktadır. İsviçre Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nda bu durum, “*sigorta ettirenin gizlediği veya yanlış beyan ettiği hususlar rizikonun meydana gelmiş olmasından önce ortadan kalkmış ise, sigortacının sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlalini gerekçe göstererek sigorta sözleşmesini feshetme hakkı bulunmamaktadır.*” şeklinde düzenlenmiştir¹²⁸.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1438. maddesinde, “*Bildirilmeyen veya yanlış bildirilen bir hususun ya da olgunun gerçek durumu sigortacı tarafından biliniyorsa, sigortacı beyan yükümlülüğünün ihlal edilmiş olduğunu ileri sürerek sözleşmeden cayamaz. İspat yükü sigorta ettirene aittir.*” demek suretiyle, bildirilmeyen bir hususun gerçek durumu sigortacı tarafından bilinmesi halinde, sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş olmayacak ve sigortacı sözleşmeden cayma yoluna gidemeyecektir. Beyanın amacı sigortacının gerçek durumu bilerek rizikoyu ve buna uygun primi tayin etmek olduğundan, sigorta ettiren bildirmese bile, sigortacının gerçek durumu bilmesi halinde amaç gerçekleşmiş olacaktır. Ancak ihlal konusu olan hususun sigortacı tarafından bilindiğine ilişkin ispat yükü sigorta ettirene aittir.

II. CULPA IN CONTRAHENDO SORUMLULUĞU

Culpa in contrahendo, sözleşmenin kurulması sürecinde, sözleşmenin kurulması amacıyla hukuki değerlerini birbirlerinin etkisine açan tarafların, hem yaşam, sağlık ve mülkiyet, hem de malvarlığına ilişkin değerlerinin diğer tarafça korunacağına ilişkin güvenin boşa çıkmasından dolayı doğan sorumluluktur¹²⁹. Sözleşme görüşmelerinin başlamasıyla, taraflar arasında birbirinin menfaatlerine saygı gösterme ve birbirlerine karşı güven duygusu meydana gelmektedir. Bu sorumluluk kurumuyla korunan değer, sözleşme kurmak amacıyla bir araya gelen tarafların sözleşme görüşmelerine girişmesiyle bağlantılı olarak ortaya çıkan güvendir¹³⁰. Sözleşme görüşmeleri dürüstlük kuralları çerçevesinde yapılmalıdır. Culpa in

¹²⁸AYDIN, s. 345.

¹²⁹DURAK, Güven Sorumluluğu ve “Culpa In Contrahendo”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 25, S. 1, s. 239-288.

¹³⁰ŞENOCAK, Sigorta Sözleşmesini Kurmaya Yönelik İcap Beyanının Kabulü veya Reddi Yönünde İrade Beyanı Açıklanmadan Önce Sigortacının, İcaba Bağlılık Süresi İçerisinde Gerçekleşen Rizikodan Dolayı Culpa

contrahendo sorumluluğunun temelinde de dürüstlük kuralları bulunmaktadır. Söz konusu sorumluluğun doğması için öncelikle bir sözleşme görüşmesi olmalı, kast veya ihmali davranış sonucu zarar doğmalı ve bu kusurlu davranış ile zarar arasında uygun illiyet bağı olmalıdır¹³¹.

KENDER'e göre, “*borçlar hukukunun genel hükümleri akit öncesi kusurdan doğan mesuliyeti (culpa in contrahendo) kabul etmektedir.*” Sigorta alanındaki bu konu özel olarak düzenlenmiş olduğuna göre mezkur genel hükmün uygulanmasına gidilemez¹³².

ŞEKER ÖĞÜZ'e göre, sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlali halinde culpa in contrahendo sorumluluğunun doğduğunun kabul edilmesi halinde, sigorta ettirenin tazminat ile yükümlü olması gerektiği, ancak Türk Ticaret Kanunu'nun da böyle bir hüküm öngörülmediği ve ancak buna ilişkin özel bir düzenleme bulunması halinde culpa in contrahendo sorumluluğunun uygulanabileceğini belirtmiştir¹³³.

Oysa ki; müstakbel sigorta ettirenin eksik veya yanlış bilgi vermesi suretiyle sözleşmenin kurulamaması veya cayma hakkının kullanılmasıyla sigortacının zarara uğraması halinde, culpa in contrahendo sorumluluğu uyarınca sigortacının zararı tazmin edilmelidir. Beyan yükümlülüğünün amaçlarından biride sigortacının sözleşmeyi akdedip akdetmeyeceğine karar vermektir. Beyan yükümlülüğü ihlal edildiğinde ve sigortacı cayma hakkını kullandığında, sigortacının bu sözleşmenin geçerli bir şekilde kurulacağına ilişkin güveni boşa çıkmaktadır.

Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik'in 7. maddesinde, sigortacının sözleşmenin yapılması esnasında aydınlatma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde, sigorta ettirenin bu sebeple doğan zararlarının tazminini isteyebileceği düzenlenmiştir¹³⁴. Ancak Kanun'da beyan yükümlülüğü ihlal edildiğinde, sigortacının haklarını koruyan hükümleri aşan bir takım zararlarını karşılayabileceği bir düzenleme

In Contrahendo Sorumluluğu Söz Konusu Olabilir mi? ”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XI, 2007, S. 2, s. 297-320.

¹³¹**DEMİRCİOĞLU**, Güven Esası Uyarınca Sözleşme Görüşmelerindeki Kusurlu Davranıştan Doğan Sorumluluk (Culpa In Contrahendo Sorumluluğu), Ankara 2009, s. 45.

¹³²**KENDER**, s. 258.

¹³³**ŞEKER ÖĞÜZ**, s. 46-49.

¹³⁴**RG.** 14/02/2020, S. 31039. Ayrıca sigortacının sözleşme öncesi aydınlatma yükümlülüğü için bkz. **ÖZDAMAR**, s. 351.

bulunmamaktadır. Bu noktada sigorta ettiren ile sigortacı arasında eşitsizlik söz konusudur. Sigortacı sözleşmenin kurulması için birtakım masraflara girmektedir. Sigortacının beyan yükümlülüğünün ihlalinin tespiti için bilirkişiye ödediği masraflar bu niteliktedir¹³⁵. Cayma hakkını kullandığında tebligat masrafları ya da prim farkı alma hakkını kullandığında, prim farkına yansıtamadığı masrafları culpa in contrahendo sorumluluğuyla tazmin edebilmelidir. Müstakbel sigorta ettirenin kusurlu davranışı neticesinde sözleşmenin kurulmaması halinde sigortacının zararının giderilmesine ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nda madde bulunmamaktadır. Temelinde Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesindeki dürüstlük kuralı olan culpa in contrahendo sorumluluğu uygulama alanı bulmalı ve sözleşmenin kurulmasından önce eksik veya yanlış beyanda bulunmak suretiyle sigortacıyı zarara uğratan sigorta ettiren bu zararı tazmin etmelidir¹³⁶.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1441. maddesinde, sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü kasıtlı olarak ihlal etmesi halinde, sigortacının primlere hak kazanacağı belirtilmektedir. Kasıt olmaması halinde ise, sigortacı cayma hakkını kullanılmasıyla primleri iade etmesi gerekmektedir. Kasıt halinde primlerin iade edilmemesi sigortacının lehine olup, bu tutum culpa in contrahendo sorumluluğuna yönelik olarak sigortacının haklarını koruduğu şeklinde değerlendirilmemelidir. Bu hüküm yalnızca kasıtlı olarak beyan yükümlülüğünü ihlal eden sigorta ettireni cezalandırmaktadır. Esasında hükmün amacı bu yöndedir. Kanun koyucu bu hükmü düzenlerken gerçekten sigortacının sözleşmenin kurulamamasından doğan zararını gidermek maksadında olsaydı, primlerin iade edilmemesi hususunu kasıtlı hallerle sınırlamazdı. Zira daha önce de belirtildiği üzere sigortacı en başından itibaren himaye sağlayarak primlere zaten hak kazanmaktadır. Sigorta ettiren sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünü kusurlu olarak yerine getirmez ve sigortacı bu sebeple sözleşmeden cayarsa ve bu cayma sebebiyle zarar doğması halinde, culpa in contrahendo sorumluluğu kapsamında sigortacının zararı giderilmelidir.

¹³⁵ERBAŞ AÇIKEL, s. 131-168.

¹³⁶Görüş için bkz. AYDIN, s. 263.

III. ALMAN HUKUKU'NDA İHLALİN SONUÇLARI

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlaline ilişkin yaptırımlar 2008 reformu sonrası Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nun 19-22 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Buna göre beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi halinde sigortacının *sözleşmeden dönme, fesih, iptal ve sözleşmenin tadili* hakları bulunmaktadır¹³⁷.

Sigorta ettiren sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü *kasten* veya *ağır kusurlu* halde ihlal etmiş ise, sigortacı *sözleşmeden dönme* hakkını, ihlalin *hafif kusurlu* ya da *kusursuz* olması halinde ise, sigortacı *fesih* hakkını kullanabilecektir¹³⁸. Sigortacı beyan edilmeyen hususu bilmiş olsa idi yine de sözleşmeyi akdedecek ise, sözleşmenin farklı koşullarda ayakta tutulabilmesi söz konusu olacak ve sigortacı *sözleşmeyi tadil* edebilecektir. Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün hile ile ihlal edilmesi halinde ise, sigortacının *iptal* hakkı her zaman için saklı bulunmaktadır¹³⁹. Sigortacı beyan yükümlülüğünün ihlali halinde haklarını kullanması söz konusu olduğunda buna ilişkin bildirimi sigorta ettirene bir ay içinde yazılı olarak nedenleriyle birlikte bildirmesi gerekmektedir¹⁴⁰.

¹³⁷Daha fazla bilgi için bkz. **AYDIN**, s. 280.

¹³⁸ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 449.

¹³⁹**AYDIN**, s. 280.

¹⁴⁰ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 449.

IV. AVRUPA SİGORTA SÖZLEŞMESİ HUKUKU İLKELERİ'NE GÖRE BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN İHLALİNİN SONUÇLARI

Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri'nin, 2:102 maddesinde *ihlal* başlığı altında ihlalin sonuçları şu şekilde düzenlenmiştir¹⁴¹,

“1) Sigorta ettiren madde 2:101’i ihlal ederse, sigortacı, fıkra 2 ila 5 hükümleri saklı kalmak kaydıyla, sözleşmede makul bir değişikliğin yapılmasını önerme veya sözleşmeyi feshetme hakkına sahip olur. Bu amaçla, sigortacı, madde 2:101’in ihlal edildiğini öğrendiği veya öğrenmesi gerektiği andan başlayarak bir ay içinde tercihini, kararının hukuki sonuçlarına ilişkin bilgi ile birlikte yazılı olarak bildirmekle yükümlüdür.

2) Sigortacı makul bir değişiklik önerirse, sigorta ettiren bu öneriyi fıkra 1’de belirtilen bildirimin kendisine ulaşmasından başlayarak bir ay içinde reddetmiş olmadıkça, sözleşme öneriye uygun olarak değiştirilmiş sayılır. Önerinin reddi hâlinde sigortacı, redde ilişkin yazılı bildirimin kendisine ulaşmasından başlayarak bir ay içinde sözleşmeyi feshedebilir.

3) Sigorta ettirenin madde 2:101’i kusuru olmaksızın ihlal etmiş olması hâlinde, sigortacı, söz konusu bilgiye sahip olsa idi sözleşmeyi yapmayacak olduğunu kanıtlamadıkça, sözleşmeyi feshedemez.

4) Fesih, fıkra 1’de belirtilen yazılı bildirimin sigorta ettirene ulaşmasından bir ay sonra hüküm doğurur. Sözleşmede değişiklik, taraflarca kararlaştırılan tarihten itibaren geçerli olur.

5) Sigortalanmış olay, sigorta ettirenin rizikoya ilişkin olarak kusurlu biçimde bildirmediği veya yanlış bildirdiği bir unsurdan kaynaklanmış ve feshin hüküm doğuracağı veya değişikliğin yürürlüğe gireceği tarihten önce gerçekleşmişse, sigortacının söz konusu bilgiye sahip olsaydı sözleşmeyi hiç yapmayacağı hâllerde, sigorta bedeli ödenmez. Bununla birlikte, sigortacının sözleşmeyi daha yüksek prim alarak veya değişik koşullarla yapacak olduğu hâllerde, sigorta bedeli orantılı biçimde veya değişik koşullara uygun olarak ödenir.”

Maddenin 1. fıkrasına göre, sigortacının ihlali öğrendiği veya öğrenmesi gerektiği tarihten itibaren bir ay içinde, sigorta ettirene yazılı olarak sigorta sözleşmesinde makul bir değişiklik yapma kararını ya da sigorta sözleşmesini feshetme kararını ve bunun hukuki sonuçlarını yazılı olarak bildirmesi gerektiği öngörülmüştür. Buradaki 1 aylık süre Türk Ticaret Kanunu’nun 1440 maddesinde 15 gün olarak öngörülmüştür. Sürenin başlangıcı ise

¹⁴¹ÜNAN/ATAMER, s.19.

sigortacının ihlali öğrenmesinden itibaren dir. Kanımca ASSHİ maddesinde belirtilen *öğrenmesi gerektiği tarihten itibaren* ibaresindeki söz konusu tarihin ne zaman olduğunun yani sürenin başlangıcının tespit edilmesi zordur.

Maddenin 2. fıkrasında ise, sigortacının sözleşmede makul bir değişiklik yapması halinde 1 ay içinde bu kararını sigorta ettirene bildirmesi, sigorta ettirenin ise 1 ay içinde değişikliği reddetmemesi halinde, değişiklik önerisini kabul etmiş sayılacağı, reddetmesi halinde ise sigortacının yine 1 ay içinde sigorta sözleşmesini feshedebileceği belirtilmekle, madde Türk Ticaret Kanunu'na benzer bir düzenlemedir. Zira Türk Ticaret Kanunu'nun 1439. maddesine göre, sigortacı ihlali öğrendiği tarihten itibaren 15 gün içinde prim farkı alma veya cayma hakkını kullanacak, prim farkı alma hakkını kullandığı takdirde, sigorta ettiren 10 gün içinde prim farkını kabul etmemesi halinde sözleşmeden cayıldığı kabul olunacaktır. ASSHİ'nde ki sigorta ettirene verilen 1 aylık süre Türk Ticaret Kanunu'nun da 10 gündür. Burada dikkat çeken husus sürenin başlangıç tarihidir. Düzenlemede sigorta ettiren açısından sürenin başlangıcı *bildirim kendisine ulaşmasından itibaren* olduğu belirtilmiştir. İlerleyen bölümlerde izah edileceği üzere, uygulamada Türk Ticaret Kanunu'nun 1440. maddesinde belirtilen cayma veya prim farkı talebine ilişkin sürenin başlangıcı, bildirimin sigorta ettirene *ulaşma/varma* tarihi değil hakkın *kullanılma* tarihidir¹⁴². Cayma ya da prim farkı talebinin sigorta ettirene ulaşması yerine ilgisine ulaştırılmak üzere *dışa vurulması* yani hakkın *kullanılma anı* esas alınmaktadır.

Maddenin 3. fıkrasında sigorta ettirenin kusursuz şekilde beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi halinde, sigortacının ihlale konu hususu bildiği takdirde sözleşmeyi yapmayacak olduğunu ispat etmedikçe sözleşmeyi feshedemeyeceği öngörülmekle, söz konusu madde sigorta tüketicilerinin korunması ilkesine uygun bir madde olduğundan, kanımca Türk Ticaret Kanunu'nun kapsamına alınması gereken bir maddedir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesinde, sigortacıya bildirilmeyen ya da eksik veya yanlış bildirilen bir hususun, sözleşmenin yapılmamasına veya değişik şartlarda yapılmasına etki edecek nitelikte olması halinde *önemli husus* olarak kabul edilmiş ve yine Kanun'un 1439/1 maddesinde ihlal halinde sigortacıya prim farkı isteme veya sözleşmeden cayma hakkı olmak üzere iki seçimlik hak öngörülmüştür. Buradaki seçimlik hakları

¹⁴²İlgili bölüm için bkz. Caymanın Süresi, s. 69.

kullanmak tamamen sigortacının inisiyatifinde bulunması yani sigorta ettirenin kusurlu olmadığı hallerde dahi cayma yoluna gidebilme imkanı verilmesi sigorta tüketicilerinin korunması ilkesine uygun görünmemektedir.

Maddenin 4. fıkrasına göre, fesih hakkının *kullanılmasından* itibaren değil, fesih bildiriminin sigorta ettirene *ulaşmasından* bir ay sonra hüküm doğurur. Sözleşmede değişiklik yapılması halinde ise, değişikliğin yürürlük tarihi taraflarca belirlenen tarih olacaktır.

Maddenin 5. fıkrasında esasında uygulamada sık rastlanılabilecek bir duruma ilişkin hukuki sonuç düzenlenmiştir. Sigortacının sigorta ettirenin ihlalini öğrendiği ve sigortacının buna ilişkin gerekli bildirimleri yaptığı, ancak sigorta ettiren açısından bildirimin hüküm doğuracağı öngörülen 1 aylık sürenin dolmasından önce rizikonun gerçekleşmesi halinde, ihlale neden olan husus sigortacıya bildirilseydi sigortacı sözleşmeyi hiç yapmayacağı hususlardan ise, sigortacı sigorta bedelini ödemeyecektir. Eğer ihlale ilişkin husus sigorta sözleşmesinin değişik koşullarda yapılmasına neden olacak nitelikte ise, sigorta bedeli orantılı veya değişik koşullara uygun olarak ödenecektir.

V. TÜRK HUKUKU'NDA İHLALİN SONUÇLARI

A. 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

1. Kara Sigortaları

Kara sigortalarında sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünün ihlali ve ihlal halinde hangi yaptırımların uygulanacağı 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun(ETTK) 1290. maddesinde düzenlenmekteydi. ETTK 1290. maddesi yalnızca kara sigortaları hakkında düzenlenmiş olmakla, kıyasen can sigortalarına da uygulanmaktaydı¹⁴³. Düzenlemede beyan yükümlülüğünün ihlali halinde sigortacıya *bir ay içinde sözleşmeden dönme* hakkı tanınmıştır. Buradaki *bir aylık süre hak düşürücü süre* olup, sürenin ihlalin varlığının öğrenildiğini takip eden günden itibaren hesaplanacağı belirtilmiştir¹⁴⁴.

ETTK 1290. maddesinde beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi halinde sigorta ettirenin kusuru aranmamakta ve rizikonun beyan edilmeyen husustan kaynaklanıp kaynaklanmadığı yani ihlal ile riziko arasında illiyet bağıda aranmamaktaydı¹⁴⁵. Ancak Yargıtay ihlalin rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi halinde sigortacının sözleşmeden cayabilmesi için ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı aramaktaydı¹⁴⁶. Gerek ETTK 1290. maddesinde gerekse Sigorta Poliçesi Genel Şartları'nda aranmayan illiyet bağı sigorta ettiren lehine Yargıtay kararlarıyla aranmaktaydı¹⁴⁷.

¹⁴³CAN, Türk Özel Sigorta Hukuku, Ankara 2009, s. 296.

¹⁴⁴Bir aylık süre sigortacının ihlali öğrenmesinden itibaren başlamaktadır. Sürenin hesaplanmasında, öğrenmenin gerçekleştiği günün hesaba katılmayacağı, öğrenmeyi takip eden günden itibaren bir aylık sürenin hesaplanacağı belirtilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. ŞEKER ÖĞÜZ, s. 130.

¹⁴⁵BOZER, s. 77.

¹⁴⁶YARGITAY 11. HD. 1997/5318 E. , 1997/7641 K.;03/11/1997 tarihli iş bu kararda, "...Can sağlık sigortasında akit öncesi ihbar külfetinin ihlal edilmesi halinde, sigortacının akitten dönebilmesi için, beyan edilmeyen hususlarda gerçekleşen zarar arasında illiyet bağı bulunmalıdır..." şeklinde hükme varılmıştır. Karar için bkz. BOZER, s. 77.

¹⁴⁷YARGITAY 11. HD. 2004/10219 E. , 2005/9438 K.;07/10/2005 tarihli iş bu kararda, "...Dava, sağlık sigortası tazminatına ilişkindir. TTK 1290/1 maddesindeki ihbar yükümlülüğüne aykırı davranışın gerçekleşebilmesi için bildirilmeyen rahatsızlık ile riziko arasında irtibat olmalıdır. Davacının sağlık beyanında bildirmedeği ve ciddi seviyede olduğunu, karşı çıkmadığı gazete röportajında belirttiği bel ağırları ile geçirdiği ilik kanseri arasında bağlantı olup olmadığının, bu konuda uzman hekim tarafından değerlendirilmelidir..." şeklinde hükme varılmıştır. Karar için bkz. ÇELİK/LALE, Özetli, İçtihatlı, Uygulamalı Sigorta Hukuku, Ankara 2007, s. 199.

ETTK 1290. maddesinde beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi halinde uygulanacak yaptırımlar, mevcut düzenlemeden farklı olarak, rizikonun gerçekleşmesinden önce veya sonra şeklinde ikili bir ayırım öngörülmemiştir. Bu nedenle rizikonun gerçekleşmesinden sonra cayma hakkının kullanılıp kullanılmayacağı hususu tartışılmıştır¹⁴⁸. Yargıtay rizikonun gerçekleşmesinden sonra cayma hakkının kullanılamayacağını belirtmekteydi.

Yargıtay 11. HD. 2000/7609 E.2000/8987 K.; 09/02/2018 tarihli kararında, *“...Sigortacının bir ay içinde cayma hakkını kullanmadığına ilişkin mahkeme gerekçesi yerinde değildir. Şöyle ki, rizikonun gerçekleşmesinden önce sigortacı, sigortalının doğru bilgi verme yükümlülüğünü ihlal ettiğini öğrendiği taktirde TTK’nun 1290. maddesi hükmü uyarınca sözleşmeden cayma hakkına sahiptir. Somut olayda ise, davalı sigortacı rizikonun gerçekleşmesinden sonra yaptığı araştırmalar sonrasında hastaneden gelen belgeler ile bu hususu öğrenebilmiştir. Rizikonun gerçekleşmesinden sonra sözleşmeden cayma esasen mümkün olmaz. Böyle bir durumda sigortacı ya sözleşmeye koyacağı hükümle, ya da Borçlar Kanununun genel hükümlerine dayanarak savunma hakkını koruyabilecektir. Nitekim, somut olayda da genel şartların 2. maddesine konulan hükümle, eksik ve / veya yanlış beyan halinde poliçenin hükümsüz hale geleceği kararlaştırılmıştır. Poliçeye bu yolda konulan hüküm, bilirkişinin görüşünün aksine sigorta hukuku ile ilgili emredici nitelikteki hükümlere aykırı olmadığı gibi, Borçlar Kanununun sözleşme hukuku ilkelerine de aykırı düşmemektedir. Dairemizin yerleşik uygulaması bu yöndedir. Bu durumda, rizikonun gerçekleşmesinden sonra ihbarın gerçeğe aykırılığının saptanması halinde bu konuda düzenleme içermeyen TTK’nun 1290. maddesinde sanki bu yolda bir hüküm varmışçasına sözleşme hükmünün bu maddeye aykırı olamayacağı yönündeki bilirkişi görüşüne itibar edilmesi doğru görülmemiştir.”* şeklinde hükme varılmıştır¹⁴⁹.

Kararda belirtildiği üzere, ETTK döneminde Yargıtay’ın görüşü, rizikonun gerçekleşmesinden sonra ihlalin öğrenilmesi halinde, sigortacının cayma hakkını kullanamayacağı yönündedir.

¹⁴⁸Kanunda aksine hüküm olmadığından, riziko gerçekleştikten sonra cayma hakkının kullanılabileceğine ilişkin görüş için bkz. CAN, s. 293.

¹⁴⁹Karar için bkz. www.kazanci.com.tr (Erişim Tarihi: 15/03/2021).

2. Deniz Sigortaları

Deniz sigortalarında beyan yükümlülüğünün ihlalini 1365 ve 1369. maddelerinde kara sigortalarına nazaran ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Sigortacının ihlal halinde *cayma* hakkı olduğu belirtilmekle, cayma hakkının kullanılmasında kara sigortalarından farklı olarak kusur şartı aranmaktaydı. Eğer bildirilmeyen husus sigortacı tarafından biliniyorsa ya da ihlalde sigorta ettirenin kusuru bulunmuyorsa, sigortacı cayma hakkını kullanamayacaktır (ETTK m. 1365/2 ve 1366/2).

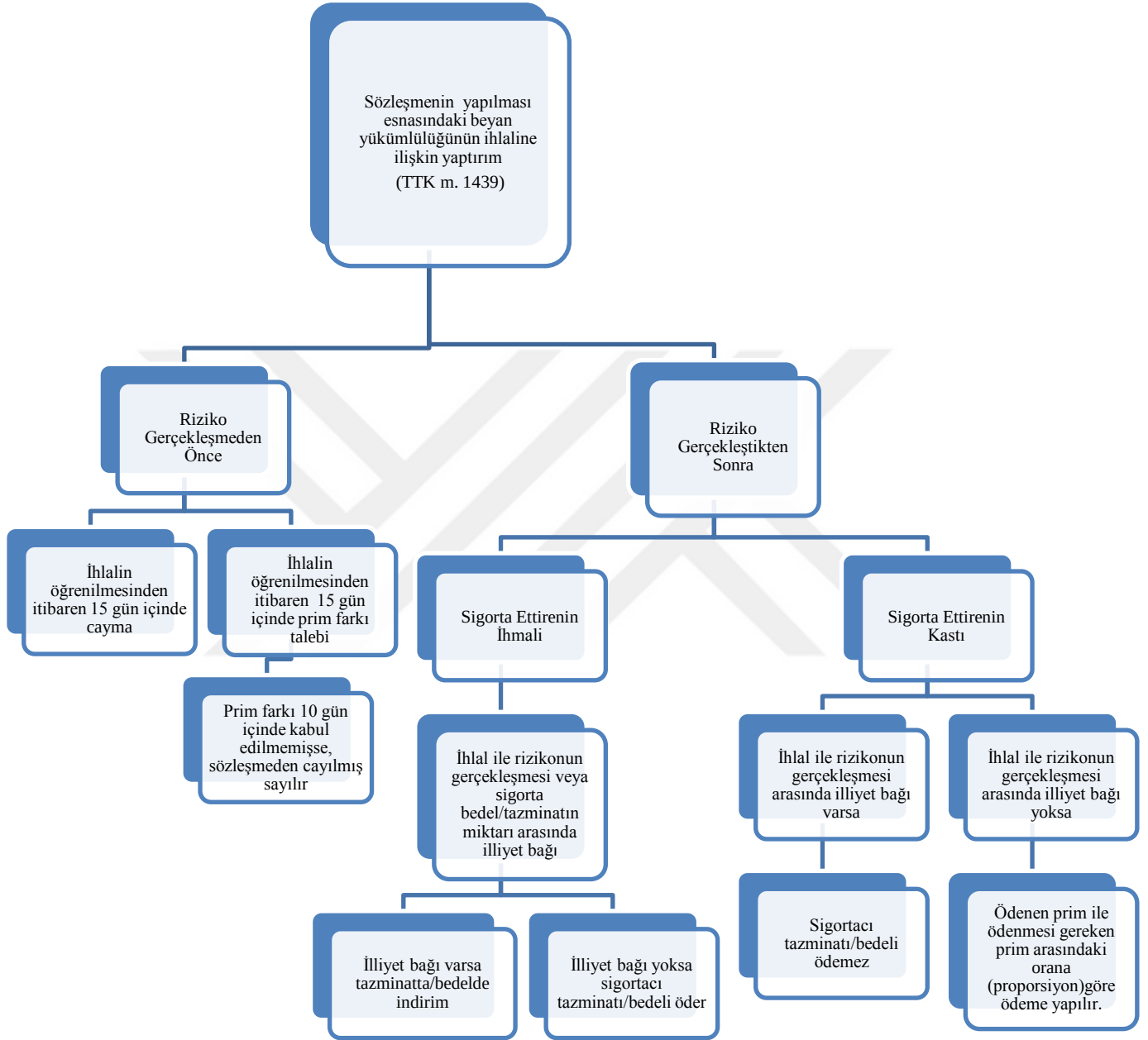
Deniz sigortalarında sigortacının ihlali riziko gerçekleştikten sonra öğrenmesi halinde, sigorta ettirenin ihlali ile gerçekleşen riziko arasında illiyet bağı bulunuyor ise, sigortacı tazminat ödeme yükünden kurtulmaktaydı(ETTK m. 1368/3). İlliyet bağı bulunmaması halinde ise sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğü devam etmekteydi¹⁵⁰.

Deniz sigortalarında, sigortacının cayma hakkı yerine *sözleşmeyi tadil* hakkı da bulunmaktaydı. Sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasında beyan yükümlülüğünün ihlalinde kusuru bulunmaması halinde, sigortacı cayma hakkını kullanamayacağından, rizikonun kabul edildiğinden daha yüksek olması sebebiyle daha fazla prim alması gerekiyorsa, sigorta primini yükselterek sözleşmenin devamını sağlayabilmekteydi(ETTK m. 1369/1). Sigortacının bu prim farkını ihlali öğrenmesinden itibaren *bir hafta* içinde ileri sürmesi gerekmekte olup, bildirilmemesi ya da sürenin geçirilmesi halinde bu hak düşmekteydi(ETTK m. 1369/2).

B. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

Sigorta ettiren sözleşmenin yapılması esnasında önemli hususlara ilişkin gerçeğe aykırı veya eksik beyanda bulunması halinde, beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş olacak, ihlal dolayısıyla bir takım haklarından mahrum kalacaktır. Beyan yükümlülüğünün ihlali Türk Ticaret Kanunu'nun 1439, 1440 ve 1441 maddelerinde düzenlenmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1439. maddesinde ihlalin *rizikonun gerçekleşmesinden önce öğrenilmesi* ve *rizikonun gerçekleşmesinden sonra* öğrenilmesine göre farklı sonuçlar öngörülmüştür. Türk Ticaret Kanunu'nun 1439. maddesinde düzenlenen yaptırım sistemi bütünsel olarak aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

¹⁵⁰CAN, s. 296.

VI. İHLALİN RİZİKO GERÇEKLEŞMEDEN ÖNCE ÖĞRENİLMESİ

A. Genel Olarak

Türk Ticaret Kanunu'nun 1439/1 maddesine göre,

“1) Sigortacı için önemli olan bir husus bildirilmemiş veya yanlış bildirilmiş olduğu takdirde, sigortacı 1440 ıncı maddede belirtilen süre içinde sözleşmeden cayabilir veya prim farkı isteyebilir. İstenilen prim farkının on gün içinde kabul edilmemesi hâlinde, sözleşmeden cayılmış kabul olunur. Önemli olan bir hususun sigorta ettirenin kusuru sonucu öğrenilememiş olması veya sigorta ettiren tarafından önemli sayılmaması durumu değiştirmez.”

Buna göre, sigorta ettiren, Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesinde belirtilen önemli hususlara ilişkin beyanda bulunmaması ya da yanlış veya eksik beyanda bulunması durumunda beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş olacaktır.

Sigortacı sözleşmeyi yapıp yapmayacağına veya hangi şartlarda yapacağına topladığı bilgiler dahilinde karar verecektir. Bu bakımdan sigortacı için bu bilgilere ulaşmak önemlidir. Bu nedenle Kanun sigortacı için *“önemli olan hususun sigorta ettirenin kusuru sonucu öğrenilememiş olması veya sigorta ettiren tarafından önemli sayılmamasının durumu değiştirmeyeceğini yani bu hallerde de sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş olacağını”* belirtmiştir. Bildirilmesi gereken önemli hususun tayininde sigorta ettirenin kanaati önem taşımamaktadır.

Beyan yükümlülüğünün ihlal edildiğinin rizikonun gerçekleşmesinden önce öğrenmesi halinde, sigortacıya *cayma* veya *prim farkı talep etme* olarak iki seçimlik hak öngörülmüştür.

B. Cayma

1. Caymanın Hukuki Niteliği

Caymanın hukuki niteliği doktrinde tartışmalıdır. **ŞENOCAK**, cayma beyanının *geçmişe etkili* olarak sözleşmeyi ortadan kaldırmakta olduğunu belirtmiştir¹⁵¹. **KENDER**, Ticaret Kanunu’nda yer alan cayma ile kastedilenin *geçmişe etkili fesih* olduğunu, ETTK 1290. maddesindeki cayma üzerine yapılan tartışmaların sonunda gerek borçlar hukuku gerekse sigorta hukuku alanında bunun geçmişe etkili fesih olduğu kabul edilmiştir¹⁵².

ŞEKER ÖĞÜZ, sigorta sözleşmeleri sürekli borç ilişkisi niteliğinde olması sebebiyle ileriye etkili olarak sona ermesi gerektiğini belirtmiştir. Sigorta hukukunda sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlaline ilişkin özel düzenlemenin bu genel kuraldan ayrıldığını ve sözleşmenin geriye etkili olarak sona erdiğini, bunun da Kanun tarafından düzenlenen “özel” bir hal olarak nitelendirilmesi gerektiğini belirtmiştir¹⁵³.

ÜNAN, sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünün ihlalinin rizikonun gerçekleşmesinden önce öğrenilmesinde “cayma” (sözleşmeyi geriye etkili olarak sona erdirme) gerekli değildir. Bu aşamada, sigortacının sadece “fesih” hakkına sahip kılınması yeterlidir. Ancak feshin hüküm doğuracağı ana kadar rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacının edim yükümlülüğü olduğundan, en doğru yaptırım, sigortacının edim borcunun ortadan kaldırılmasıdır. Edim yükümlülüğünün kaldırılmasıyla birlikte, ek olarak sigortacıya fesih hakkı da seçimlik hak olarak verilmelidir¹⁵⁴.

SEROZAN, sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlali halinde uygulanacak olan cayma hakkının aslında iptal hakkını düzenlediğini ileri sürmüştür¹⁵⁵.

DEMİRCİOĞLU ise, cayma hakkının aslında iradesi sakatlanan kimsenin sahip olduğu *iptal hakkı* ile özü itibari ile aynı olduğunu ifade etmiştir¹⁵⁶.

¹⁵¹**ŞENOCAK**, “Sorumluluk Sigortasında Sözleşme Öncesi İhbar Külfeti”, **ÜNAN/YAZICIOĞLU**, Sempozyumlar, s. 187-188.

¹⁵²**KENDER**, s. 259.

¹⁵³**ŞEKER ÖĞÜZ**, s. 174-175.

¹⁵⁴**ÜNAN**, Şerh Cilt I, s. 437.

¹⁵⁵**SEROZAN**, Sözleşmeden Dönme, İstanbul 2007, s. 142.

¹⁵⁶**DEMİRCİOĞLU**, s. 237.

Sigorta ettirenin sözleşmenin yapısı esnasındaki beyan yükümlülüğünün ihlali düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 1439/1 maddesindeki caymaya ilişkin doktrinde farklı anlam ve terimler kullanılmıştır. *Sözleşmeden dönme*, *fesih* ve *iptal* kavramlarına ayrı ayrı bakmak gerekmektedir. *Sözleşmeden dönme* hakkının kullanılmasındaki amaç, sözleşme öncesi durumun sağlanmasıdır¹⁵⁷. Dönme işlemiyle ifa edilen edimlerde taraflar bu edimlerin iadesini talep etmekte hak kazanmakta iken, henüz ifa edilmeyen edimlerden ise kurtulmaktadır¹⁵⁸. *Fesih*, sürekli bir sözleşme ilişkisini ileriye etkili olarak sona erdiren bozucu yenilik doğuran haktır¹⁵⁹. Fesih beyanının etkisi geçmişe etkili olarak değil, ileriye etkili olarak meydana gelmekte olup¹⁶⁰, feshedilen sözleşmeden doğan alacak ve borçlar geçerliliklerini korumaya devam ettirmektedir¹⁶¹. *İptal de* ise, karşı tarafa varmasıyla sözleşme geçmişe etkili olarak ortadan kalmakta ve hiç kurulmamış sayılmaktadır¹⁶².

Kanımca sigorta sözleşmesi sigorta ettirenin prim ödemesi karşılığında sigortacının himaye sağlaması olduğuna göre, cayma anına kadar sigorta himayesi sağlanmış olmakla, sigortacı ifasını yerine getirmiş olacaktır. Caymadan sonra sigortacının bu ediminin ifasının iade edilmesi mümkün değildir. Bu nedenle sigorta ettirenin kasıtlı ihlali söz konusu olmasa dahi cayma anına kadarki primlerin sigortacıda kalması gerekmektedir¹⁶³. Primlerin iadesi yalnızca sigorta ettirenin beyan görevini kasıtlı olarak yerine getirmediği hallerde mümkün olduğu öngörülmüştür. Mevcut düzenlemede sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne aykırı davranmasının sonuçlarına sigortacı katlanmaktadır.

TTK 1439/1 maddesinde belirtilen geçmişe etkili sonuç doğuran cayma, sigorta sözleşmelerinin mahiyetine uygun değildir. Zira cayma geçmişe etkili olarak sonuç doğurması sebebiyle, edimlerin iadesi söz konusu olacaktır. Öyleyse mevcut düzenlemeden bağımsız düşünülürse, cayma halinde sigortacı primleri iade edecek, sigorta ettirende sigortacının

¹⁵⁷ SEROZAN, s. 40.

¹⁵⁸ SEROZAN, s. 505.

¹⁵⁹ SEROZAN, s. 115.

¹⁶⁰ HATEMİ/GÖKYAYLA, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, İstanbul 2011, s. 97.

¹⁶¹ AYDIN, s. 295.

¹⁶² SEROZAN, s. 146.

¹⁶³ *Rizikoyu taşıma teorisi*; sözleşmenin kurulmasından itibaren sigortacının yükümlülüklerini yerine getirdiği kabul edilir. Sigorta ettiren iyi niyetli olsa bile, “sigortacının yerine getirdiği edimlerin karşılığı olarak, ödenmiş primlerin sigortacıda kalması gerektiğini” ileri sürülen görüştür. ŞEKER ÖĞÜZ, s. 182; aynı görüş için bkz. KENDER, s. 167; GÜNAY, Sigorta Hukuku, Ankara 2019, s. 112.

sağladığı himayeyi iade edecektir. Ancak söz konusu himayenin iadesi teknik olarak mümkün değildir. O halde sigortacının da primleri iade etmemesi gerekir. Kanun koyucu TTK'nun 1441. maddesinde primlerin iade edilmemesi hususunu yalnızca sigorta ettirenin kasıtlı olması hali ile sınırlamıştır. Mezkur maddede kanun koyucu sigortacının himayeyi taşıdığı süreye hak kazandığından değil, kasıtlı sigorta ettireni cezalandırmak amacındadır. Kanımca sigorta sözleşmesinin mahiyetine uygun olan cayma değil, *fesih*dir. Zira *fesih* müessesesi geçmişe değil, ileriye etkili sonuç doğuracaktır. Feshedilen sözleşmelerde, *fesih* beyanı hüküm doğurduğu ana kadar sözleşmeden kaynaklanan alacak ve borçlar geçerliliklerini korumaktadır. Böylece sigortacı *fesih* beyanının hüküm doğurduğu ana kadar himaye sağladığı süreye ilişkin primlere hak kazanacaktır. Primlerin iadesi konusunda gerek sigorta ettiren ile sigortacı arasındaki yaptırıma ilişkin dengesizliği gidermek için gerekse *yaptırımların riziko taşıma teorisine* uyarlanması için, beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi halinde sigortacıya cayma değil, *fesih* hakkı verilmelidir.

Kanun koyucu sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünün ihlalinde, rizikonun gerçekleşmiş olmaması halinde, sigortacıya cayma hakkı tanımıştır. Sigortacı cayma hakkını kullanması halinde, sigorta ettirene ödenen primleri iade edecektir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1441. maddesinde ise, beyan yükümlülüğünün *kasıtlı* olarak ihlal edilmesi halinde, sigortacının ödenen primlere hak kazanacağı belirtilmiştir. Primlerin iadesine ilişkin 1441. Maddenin gerekçesinde ise, 6762 sayılı yasa döneminde caymanın geçmişe etkili olup olmadığı hususunda tartışmaları sona erdirmek için söz konusu düzenlemenin yapıldığını, maddede belirtildiği üzere sigorta ettirenin kasıtlı ihlali söz konusu olduğunda caymanın geçmişe etkili olarak sonuç doğuracağını ve sigortacının rizikoyu taşıdığı döneme ilişkin primlere, sigorta ettirenin kasıtlı olması halinde hak kazanacağını belirtmiştir.

Sigortacının asli borcu sözleşmenin kurulmasından itibaren rizikoyu taşımaktır. Bu nedenle cayma halinde primlerin iadesi yerinde bir düzenleme değildir. Mevcut düzenlemede primlerin iade edilmemesi yani sigortacının himaye sağladığı süreye ilişkin primlere hak kazanması yalnızca kasıt halinde mümkündür. Cayma halinde primlerin kesinlikle iade edilmemesi gerekir. Eğer primler iade edilecek ise, beyan yükümlülüğü ihlal edildiğinde ve sigortacı cayma hakkını kullanmak istediğinde, primlerin iadesi noktasında sigorta ettirenin *kusur* durumuna bakılmalıdır. Sigorta ettiren *kasıtlı* ya da beyan yükümlülüğü *sigorta*

*ettirenin ağır ihmali*nden kaynaklanıyor ise, sigorta ettirenin *kastı* veya *ağır ihmali*¹⁶⁴ müeyyidesiz bırakılmamalı ve primler iade edilmemelidir. Eğer beyan yükümlülüğünün ihlali *sigortacının kusurundan* kaynaklanıyor ise, bu defa sigortacının ihmali müeyyidesiz bırakılmamalı ve primler iade edilmelidir. Zira sözleşmenin sona ermesine sigortacı kendi *kusurlu* davranışıyla sebebiyet vermiştir. Sigortacının kusurundan kaynaklanan ihlale ilişkin ayrıca düzenleme yapılması gerekmemektedir. Türk Ticaret Kanunu’nun 1442/1 maddesinin (b) bendine göre, sigortacının kusurundan kaynaklanan ihlalde cayma hakkı zaten düşmekte ve prim iadesi gündeme gelmemektedir¹⁶⁵.

Sigortacının beyan yükümlülüğünün ihlaline sebebiyet vermesi halinde, sigortacıyı adeta cezalandıran düzenleme zaten bulunmaktadır. TTK 1442. maddesinde ihmali davranışı nedeniyle sigortacı aleyhine düzenleme bulunduğu göre, sigorta ettirenin de ihmali derecesine göre yaptırım olmalıdır. Bu nedenle beyan yükümlülüğü ihlal edildiğinde primlerin iadesi hususunda, sigorta ettirenin ve sigortacının kusur derecesine göre hareket edilmelidir. Sigorta ettirenin *kastı* olmasa bile en azından *ağır ihmali* davranışı bulunması halinde, bu özensiz davranışı ya da *ağır ihmali* sebebiyle sözleşmeden cayma kararı veren sigortacının himaye sağladığı süreye ilişkin primlere hak kazanması gerekmektedir.

2. Cayma Hakkının Kullanılması

Türk Ticaret Kanunu’nun 1439/1 maddesine göre, rizikonun gerçekleşmesinden önce sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğini öğrenen sigortacı cayma hakkını kullanabilir.

Türk Ticaret Kanunu’nun 1441. maddesine göre,

“Cayma hâlinde, sigorta ettiren kasıtlı ise, sigortacı rizikoyu taşıdığı süreye ait primlere hak kazanır.”

¹⁶⁴ *Ağır ihmali* halinde primlerin iade edilmemesi hususu Alman hukukunda düzenlenmiştir(VVG. 39 Abs. 1 S. 2). Alman hukukunda beyan yükümlülüğünün ihlalinde sigorta ettirenin *kastı* veya *ağır ihmali* söz konusu ise sigortacı *sözleşmeden dönme* hakkını kullanabilir ve bu durumda primlere de hak kazanır. Sigorta ettirenin *hileli* davranışları sebebiyle beyan yükümlülüğü ihlal edildiğinde, sigortacı *iptal* hakkını kullanmasıyla da yine primlere hak kazanmaktadır. Alman hukukunda beyan yükümlülüğünün ihlali için bkz. **AYDIN**, s. 282.

¹⁶⁵İlgili bölüm için bkz. Cayma Hakkının Düşmesi, s. 71.

Maddenin gerekçesinde de belirtildiği üzere, caymanın hukuki niteliğine bağlı olarak, cayma halinde sözleşmenin *geçmişe etkili* olarak sona erdirildiği anlaşılmaktadır¹⁶⁶. Türk Ticaret Kanunu'nun 1439/1 maddesi uyarınca sigortacı cayma hakkını kullanması halinde, caymanın geçmişe etkili olması sebebiyle, sigortacının almış olduğu primleri iade etmesi gerekmektedir. Sigortacının himayeyi sağladığı süre boyunca ödenen primlere hak kazanabilmesi için, Türk Ticaret Kanunu'nun 1441. maddesi uyarınca sigorta ettirenin beyan görevini *kasıtlı* olarak yerine getirmemiş olması gerekmektedir. Primlerin iade edilmemesi, sigorta ettirenin kastının bulunması koşuluna bağlanmasına ilişkin bu düzenleme, daha öncede izah edildiği üzere kanımızca sigortanın mahiyetine uygun değildir.

Primlerin sigorta ettirenin ihlalde kastının bulunması halinde iade edilmemesi yerindedir. Ancak sözleşmeden cayma sebebiyle herkesin aldıklarını iade etmesi söz konusu olduğunda, sigortacının primleri iade etmesine karşılık sigorta ettiren kendisine sağlanan himayeyi iade edemeyecektir. Bu sebeple kasıt olmasa dahi primlerin iade edilmemesi gerekmektedir. En azından primlerin iade edilmemesi hususu yalnızca kasıt halinde değil, sigorta ettirenin *kasıt veya ağır ihmali* bulunması koşuluna da bağlanabilir.

Düzenleme Türk Ticaret Kanunu'nun 1419. maddesi ile de çelişir niteliktedir. Mezkur düzenlemeye göre, sigorta sözleşmesi sona ermesi halinde, kanunda aksi öngörülmediği takdirde, işlemeyen (himaye sağlanmayan) günlere ait primlerin iade edileceği belirtilmiştir. Burada işlemeyen gün deyiminden kasıt, sigorta sözleşmesinin sona erme tarihi ile sözleşme uyarınca sona ermesi gereken tarih arasındaki süredir¹⁶⁷.

Maddenin gerekçesinde sigortacının işleyen günlere ait primlere hak kazanacağı, rizikoyu taşıdığı döneme ait primleri aldıktan sonra, işlemeyen döneme ait primlerin iade edilmesi menfaatler dengesine daha uygun düşeceği belirtilmiştir. Öyleyse, mezkur düzenlemeye göre, sigortacı sigorta sözleşmesini kurduktan ve bir yıllık primi tahsil ettikten sonra, sözleşmenin yedinci ayında sözleşmeyi sona erdirdiği takdirde, gün esasına göre hesap yapıldıktan sonra, aradaki beş aylık primi iade etmesi gerekmektedir. Kanımızca burada kanun koyucunun amacı, sigortacının himaye sağladığı süreye ilişkin primleri alması, himaye sağlamadığı süreye ilişkin primleri ise iade etmesidir.

¹⁶⁶ŞEKER ÖĞÜZ, “Sözleşme Öncesi İhbar Görevi”, ÜNAN/YAZICIOĞLU, Sempozyumlar, s. 155-172.

¹⁶⁷ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 155.

Tam bu noktada, TTK 1441. maddesi ile çelişki başlamaktadır. Zira TTK 1441. maddesine göre sigorta ettiren ancak kasıtlı olduğu takdirde, primler iade edilmemektedir. Kasıtlı olmaması halinde ise, cayma sebebiyle primler iade edilecektir. TTK 1441. maddesi, TTK 1419. maddesinden farklı olarak, cayma sebebiyle sözleşme sona erdiğinde, adeta sigortacı cayma anına kadar himayeyi hiç sağlamamış, rizikoyu hiç taşımamış gibi davranmaktadır. TTK 1419. maddesinde riziko taşıma teorisinin etkileri görüldüğü halde, TTK 1441. maddesi adeta para taşıma teorisi etkisi altındadır. Zira TTK 1441. maddesinde sigortacının en başından beri himaye sağladığı, bu sebeple tıpkı 1419. maddedeki gibi himaye sağladığı süreye ilişkin günlere ait primlere hak kazandığı göz ardı edilerek, bu hak sadece sigorta ettirenin kasıtlı olması durumu ile sınırlandırılmıştır.

Kanımca, sigorta ettirenin kasıtlı olmadığı ihlal durumlarında da himaye süresine ilişkin primlerin sigortacı da kalması gerektiği gibi, eksik prim söz konusu ise yani prim farkı söz konusu ise sigortacı bu farkı da talep edebilmelidir. Zira beyan yükümlülüğü riziko ile prim arasındaki dengenin kurulması amacına hizmet eder. Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesiyle *primler eksik* hesaplanmıştır. Bu nedenle himaye süresine ilişkin primleri alan sigortacı eksik kalan primleri de talep edebilmelidir. Kısaca cayma sonucunda primlerin iadesi söz konusu olduğunda, sigortacı ödenen değil *ödenmesi gereken primleri (eksik prim)* iade almalıdır. Ödenen primler sigorta ettirene iade edilmemekle birlikte, ödenmesi gereken prim farkı var ise bu fark da ödenmelidir. Aksi durumda sigorta ettirenin ihlaline sigortacı katlanmaktadır.

2008 reformu sonrası Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nda bu çelişkiye mahal vermemek için, sigortacının cayma ya da iptal hakkını kullanması halinde, cayma veya iptal beyanı hüküm doğurduğu ana kadar sigortacının primlere hak kazanacağı açıkça belirtilmiştir(VVG 39/1)¹⁶⁸. Her ne kadar kanun koyucu TTK 1419. maddesinin gerekçesinde, sigortacı ile sigorta ettiren arasında menfaat dengesini korumak istediğini belirtmiş ise de, TTK 1441. maddesinde bu menfaat dengesi göz ardı edilmiştir. Doğru çözüm, Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu'ndaki gibi cayma halinde primlerin sigortacıda kalacağının ayrıca düzenlenmesidir.

¹⁶⁸ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 156.

Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'na göre, sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü *ağır ihmali* veya *kastı* ile ihlal etmiş ve sigortacı *sözleşmeden dönme* hakkını kullanmışsa ya da sigorta ettirenin hilesi dolayısıyla sözleşme *iptal* ile sonlandırılmışsa, sigortacı dönme ve iptalin hüküm doğurması anına kadar sigorta primlerine hak kazanmaktadır(VVG. 39 Abs. 1 S. 2). Sigortacı *fesih* hakkını kullanır ise, fesih ileriye etkili sonuçlar doğuracağından, fesih bildiriminin hüküm doğurduğu ana kadar sigorta ettiren sigortacıya prim ödemekle yükümlüdür(VVG. 19 Abs.3)¹⁶⁹. Yine Alman Hukuku'nda sigorta ettiren, beyan yükümlülüğünün ihlalinde kasıt veya ağır kusuru olmadığını ortaya koymalıdır¹⁷⁰.

3. Caymanın Şekli

Türk Ticaret Kanunu'nun 1440/1 maddesine göre, sigortacının caymayı sigorta ettirene *bir beyanla bildirmesi* şarttır. Her ne kadar mezkur maddenin başlığı *caymanın şekli ve süresi* olarak düzenlenmiş ise de, düzenlemede caymanın beyanla belirtilmesi gerektiği, ancak söz konusu beyanın nasıl yapılacağı belirtilmemiştir. Buna göre caymaya ilişkin beyan yazılı veya sözlü yapılabilir. Kanımca, sigortacının beyanı sözlü yaptığı takdirde ispat sorunu ortaya çıkacağından, cayma bildirimini yazılı olarak yapılması, özellikle noterden ihtarname gönderilmesi suretiyle yapılması ispat sorununu ortadan kaldıracaktır.

Bununla birlikte, Türk Ticaret Kanunu'nun 18/3 maddesi göz ardı edilmemelidir. Mezkur düzenlemeye göre, "*tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshe, sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbarlar veya ihtarlar noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılır.*" Buna göre tacirler arasında "*her türlü*" ihtar ve ihbarlar değil, yalnızca hükümde belirtilen *temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshe, sözleşmeden dönmeye* ilişkin ihtar ve ihbarlar öngörülen şekillerde yapılması gerekmektedir. Hükümde öngörülen şekillerde sınırlıdır. Buna göre ise, ihtar ya da ihbarların *noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi* olmak üzere dört şekil belirtilmiştir. Düzenlemeye göre, sigorta ettireninde tacir olması halinde, caymaya

¹⁶⁹ AYDIN, s. 282.

¹⁷⁰ ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 449.

ilişkin bildirimin Türk Ticaret Kanunu'nun 18/3 maddesinde belirtilen bu dört şekilden biriyle yapılması gerekmektedir.

Tacirler arasında yapılan bildirimin, TTK'nun 18/3 maddesinde belirtilen şekilde yapılması, ispat şart mı yoksa geçerlilik şartı mı olduğu hususu doktrinde tartışmalıdır.

ŞENOCAK'a göre, her iki tarafın tacir olması durumunda cayma beyanının TTK 18/3 maddesinde belirtilen usulde yapılması gerekmektedir. Ancak hükümdeki şart geçerlilik değil, ispat şartıdır¹⁷¹.

ARKAN'a göre, Türk Borçlar Kanunu 12/2 maddesi uyarınca Kanun'da öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şartıdır. TTK 18/3 maddesinde ise, aksi yönde bir belirleme yapılmamıştır. Dolayısıyla maddede bu şeklin geçerlilik şartı değil, ispat şartı olduğunun söylenmesi doğru değildir¹⁷².

TTK 18/3 maddesi, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 20/3 maddesinde, *“tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmek veya mukaveleyi fesih yahut ondan rücu maksadıyla yapılacak ihbar veya ihtarların muteber olması için noter marifetiyle veya iadeli taahhütlü bir mektupla yahut telgrafla yapılması şarttır”* şeklinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddeye göre, yapılacak ihbar veya ihtarların *muteber olması için* kanunda belirtilen şekilde yapılması *şarttır*. Düzenlemeye göre söz konusu şekil şartı *geçerlilik şartıdır*.

Yargıtay'ın maddede belirtilen şeklin *geçerlilik şartı* olduğuna ilişkin kararları vardır. Yargıtay 11. HD. 1977/4859 E. , 1977/5304 K.; 02/12/1977 tarihli kararında, *“...TTK'nın 20/3 maddesinde tacirler arasında diğer tarafı temerrüde düşürmek veya mukaveleyi fesih yahut ondan rücu maksadıyla yapılacak ihbar veya ihtarların muteber olması için, noter marifetiyle veya iadeli taahhütlü mektupla yahut telgrafla yapılmasını şart koşturmuştur. Davalının iddia ettiği gibi telefon konuşması, malın teslimünden alıcının temerrüt ettiğini göstermez ve satıcıya akdi fesih için hak vermez...”* şeklinde hükme

¹⁷¹ŞENOCAK, “Sorumluluk Sigortalarında Sözleşme Öncesi İhbar Kulfeti”, ÜNAN/YAZICIOĞLU, Sempozyumlar, s. 181-192; aynı görüşte AYDIN, s. 305; Şeklin geçerlilik şekli olduğu yönünde aksi görüş için bkz. BAHTİYAR, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul 2020, s. 125.

¹⁷²Sabih Arkan'ın görüşü için bkz. AYDIN, s. 305.

varılmıştır¹⁷³. Karara göre, tacirler arası ihtar ve ihbarlar için öngörülen şeklin *geçerlilik şartı* olduğu belirtilmiştir.

Yine 6762 sayılı kanun döneminde verilmiş başka bir kararda ise şeklin *ispat şartı* olduğu belirtilmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 1996/11951 E. , 1997/178 K.; 12/03/1997 tarihli kararında, “...TTK’nın 20/3. maddesi uyarınca, “tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmek veya mukaveleyi fesih yahut ondan rücu maksadıyla yapılacak ihtar veya ihbarların muteber olması için noter marifetiyle veya iadeli taahhütlü bir mektupla yahut telgrafla yapılması şarttır.” Bu maddedeki ihbar ve ihtar şekilleri, Dairemizin kökleşen uygulamasına göre, *geçerlilik şartı* olmayıp, bir *ispat şartıdır*...” şeklinde hükme varılmıştır¹⁷⁴. Kararda, Kanun’daki düzenlemenin aksine Yargıtay’ın kökleşen kararlarına göre söz konusu şekil şartının *geçerlilik* değil, *ispat şartı* olduğu belirtilmiştir.

6762 sayılı TTK’nun 20/3 maddesinde, belirtilen şekil şartının hukuki niteliğinin *geçerlilik şartı* olduğu açıkça belirtilmiştir. Ancak Yargıtay aynı kanun döneminde söz konusu şeklin *geçerlilik şartı* ya da *ispat şartı* olduğu yönünde farklı kararlar vermiştir. Kararların veriliş tarihine bakıldığında ise, eski tarihli kararlarda *geçerlilik şartı*, yakın tarihli kararlarda ise *ispat şartı* olduğu belirtilmektedir. Yargıtay daha sonradan adeta şekil şartının *geçerlilik şartı* olmadığı, *ispat şartı* olduğu yönünde görüş değiştirmiştir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 18/3 maddesine bakıldığında ise, söz konusu tartışmalara son vermek amacıyla, ETTK 20/3 maddesinden *muteber olma* ve *şarttır* kelimelerini çıkarılmıştır. Bu husus mezkur maddenin gerekçesinde açıklanmıştır. Gerekçeye göre, hükümde belirtilen şeklin *geçerlilik şartı* olmaktan çıkarılarak, *ispat şartına* dönüştürüldüğü, şeklin *geçerlilik şartı* olması için haklı bir gerekçe bulunmadığı gibi modern kanunda bu kadar ağır *geçerlilik şartı* da bulunmadığı belirtilmiştir. Ancak şekil şartının hukuki niteliği madde metninde değil, maddenin gerekçesinde belirtilmiştir. Gerekçede belirtilen iradeye rağmen maddenin lafzına bakıldığında, “-yapılır” ifadesinden, söz konusu şeklin *ispat* değil, adeta *geçerlilik şartı* olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁷³ Karar için bkz. AL KILIÇ, Tacirler Arasındaki İhtar ve İhbarlara İlişkin 6102 Sayılı TTK m. 18/3 Hükümünde Öngörülen Şekil Şartlarının Hukuki Niteliği, Türk Ticaret Kanunu’nun 5. Yıl Sempozyumu, 2018 Ankara, s. 121-171.

¹⁷⁴Bkz. www.kazanci.com.tr (Erişim Tarihi: 03/02/2021).

Doktrindeki tartışmalar hem maddenin gerekçesine rağmen düzenleniş biçimindeki çelişkiden hem de Türk Borçlar Kanunu'nun 12/2 maddesinden kaynaklanmaktadır. Türk Borçlar Kanunu'nun 12/2 maddesine göre, *“Kanunda sözleşmeler için öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şeklidir. Öngörülen şekle uyulmaksızın kurulan sözleşmeler hüküm doğurmaz”*. TBK'nun 12/2 maddesinde her ne kadar yalnızca sözleşmelerden söz edilmiş ise de, esasında bu hükmün tüm hukuki işlemleri kapsayacak şekilde yorumlanması gerektiği ve hukuki işlem benzeri fiillere de, kıyas yoluyla uygulanması gerektiği belirtilmiştir¹⁷⁵.

TBK'nun 12/2 maddesinde *“kural olarak geçerlilik şeklidir”* ifadesine karşılık, TTK 18/3 maddesinin de *“–yapılır”* ifadesinin kullanılması, TTK 18/3 maddesindeki şekil şartının *geçerlilik şartı* olduğunu düşündürmektedir. TTK 18/3 maddesindeki şekil şartının *ispat şartı* olduğunun yalnızca maddenin gerekçesinde belirtilmiş olması ise, TBK 12/2 maddesinin düzenleniş biçimi karşısında, TTK. 18/3 maddesini adeta güçsüz duruma düşürmektedir.

Yine TTK'nun *beyanlar, belgeler ve senetler* başlıklı 1525/1 maddesi, *“Tarafların açıkça anlaşmaları ve 18 inci maddenin üçüncü fıkrası saklı kalmak şartıyla, ihbarlar, ihtarlar, itirazlar ve benzeri beyanlar; fatura, teyit mektubu, iştirak taahhütnamesi, toplantı çağrıları ve bu hüküm uyarınca yapılan elektronik gönderme ve elektronik saklama sözleşmesi, elektronik ortamda düzenlenebilir, yollanabilir, itiraza uğrayabilir ve kabul edilmişse hüküm ifade eder.”* şeklinde düzenlenmiştir. TTK 1525/1 maddesindeki özellikle *“–hüküm ifade eder”* lafzından maddede belirtilen şekil şartının *ispat* değil *geçerlilik şartı* olduğu anlaşılmaktadır. Maddede TTK 18/3 maddesinde öngörülen şekil şartı açıkça saklı tutulmuştur. TTK 18/3 maddesinin, *geçerlilik şartı* içeren TTK 1525/1 maddesinde açıkça saklı tutulması sebebiyle, TTK 18/3 maddesinde belirtilen şekil şartının da *geçerlilik şartı* olduğu düşünülebilir¹⁷⁶.

Yine TTK 855/4 maddesi, *“Gönderen veya gönderilen, taşıyıcıya karşı olan haklarını, bir yıl içinde 18 inci maddenin üçüncü fıkrasına uygun şekilde istemiş olmaları şartıyla, def'i olarak her zaman ileri sürebilirler.”* şeklinde düzenlenmiştir. Mezkur maddeye göre, hakların korunması, TTK 18/3 maddesinde belirtilen şekilde yapılması şartına

¹⁷⁵AL KILIÇ,s. 121-171.

¹⁷⁶Görüş için bkz. AL KILIÇ,s. 121-171.

bağlanmıştır. Burada da yine TTK 18/3 maddesindeki şekil şartının *geçerlilik şartı* olduğu düşünülebilir¹⁷⁷.

Kanunda öngörülen ya da taraflarca kararlaştırılan şeklin *geçerlilik şartı* mı yoksa *ispat şartı* mı olduğunun belirlenmesi son derece önemlidir. Zira geçerlilik şekline aykırılık söz konusu olduğunda hukuki işlem baştan itibaren meydana gelmemiş sayılacaktır. İspat şartı olarak öngörülmesi halinde ise, bu şekle uyulmamış olsa dahi, taraflar arasında bir uyuşmazlık çıkmadığı müddetçe herhangi bir sorunla karşılaşılmayacaktır¹⁷⁸.

Görüleceği üzere, gerek TBK 12/2 maddesinin düzenleniş biçimi, gerekse TTK 18/3 maddesinin düzenleniş biçimindeki çelişki ve TTK 18/3 maddesinin *geçerlilik şartı* içeren TTK 1525/1 ve 855/4 maddelerinde açıkça saklı tutulması, şeklin *geçerlilik şartı* mı yoksa *ispat şartı* mı tartışmalarına yol açmıştır.

Esasında TTK 18/3 maddesinden *muteber olma ve şarttır* ifadelerinin çıkarılmasına ve maddenin gerekçesine bakıldığında söz konusu tartışmaların sona ermesi gerekmektedir. Zira kanun koyucu TTK'nun 18/3 maddesinde belirtilen şeklin *geçerlilik şartı* değil, *ispat şartı* olduğunu açıkça ifade etmiştir. Bu konuda kanun metnini lafzi değil, amaçsal yorumlamak gerekmektedir. Zira kanun koyucu bu konudaki iradesini gerekçede açıkça ortaya koymuştur.

Yine TTK'nun 1451. maddesine göre, “*Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde sigorta sözleşmesi hakkında Türk Borçlar Kanunu hükümleri uygulama alanı bulur.*” demek suretiyle, sigorta sözleşmeleri hakkında ihtilafa düşüldüğünde, öncelikle Türk Ticaret Kanunu hükümleri, burada hüküm bulunmaması halinde Türk Borçlar Kanunu hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. TTK'nun 18/3 maddesinde belirtilen tacirler arasındaki şekil şartı, maddede belirtildiği üzere *ispat şartıdır*. *İspat şartı* mı yoksa Türk Borçlar Kanunu 12/2 maddesi uyarınca *geçerlilik şartı* mı şeklinde ihtilafa düşüldüğünde ise, TTK'nun 1451. maddesine bakılmalıdır. TTK'nun 18/3 maddesinde söz konusu şekil şartının *ispat şartı* olup olmadığı hususu düzenlendiğine göre ve TTK'nun 1451. maddesinde de belirtildiği üzere söz

¹⁷⁷Görüş için bkz. AL KILIÇ, s. 121-171.

¹⁷⁸AL KILIÇ, s. 121-171.

konusu husus TTK’nda düzenlendiğinden, Türk Borçlar Kanunu 12/2 maddesindeki genel hükme gidilemez.

Tartışmalara son verilebilmesi için esasında yapılması gereken TTK 18/3 maddesini yeniden düzenlemektir. Buna göre maddede belirtilen “–*yapılır*” ifadesi yerine “–*yapılmak suretiyle ispatlanır*” şeklinde düzenlenmelidir. Kanun koyucu belirtilen şeklin *geçerlilik şartı* değil *ispat şartı* olduğuna yönelik iradesini açıkça madde metninde düzenlemelidir.

Gerçektende, TTK 18/3 maddesinin gerekçesinde *ispat şartı* olduğu belirtilmeseydi, gerek TTK 18/3 maddesinin lafzından gerek TBK 12/2 maddesinden gerekse TTK 1525/1 ve 855/4 maddeleri uyarınca söz konusu şekil şartının *geçerlilik şartı* olduğu söylenebilirdi. Ancak TTK 18/3 maddesinin lafzından anlaşılmasa da, kanun koyucu maddenin gerekçesinde şekil şartının *ispat şartı* olduğuna ilişkin iradesini açıkça ortaya koymuştur. Burada lafzi yorum yaparak kanunun amacını bertaraf etmek mümkün görünmemektedir. Amaçsal yorum yaparak gerekçede belirtilen *ispat şartına* ilişkin iradeyi kabul etmek gerekmektedir.

Kaldı ki; uygulamada birçok sigorta türünün genel şartlarında, sigorta ettirenler ya da sigortalılar tarafından yapılacak ihbarların *noter eliyle ya da taahhütlü mektupla* yapılacağı belirtilmiştir¹⁷⁹. Yine sigorta genel şartlarında sigortacı tarafından yapılacak bildirimlerinde, genel şartlardaki tam ifadeyle, “*postaya ya da notere*” verilmesinden bahsetmekle, sigortacı tarafından yapılacak ihbarlarında *taahhütlü mektup ya da noter aracılığıyla* yapılacağı belirtilmiştir. Türk Ticaret Kanunu’nun 1440/1 maddesi şekil şartı öngörmediği halde sigorta sözleşmesi genel şartlarında, sigorta ettiren *tacir olsun olmasın* bir ayırım yapmadan, ihbarların *taahhütlü mektup ya da noter aracılığıyla* yapılacağı belirtilmiştir. TTK’nun 1440. maddesi, TTK’nun 1452/3 maddesinde belirtilen emredici hükümler içerisindedir. Sigorta ettirenin tacir olmaması ihtimalinde, sigortacı tarafından cayma beyanının genel şartlarda belirtildiği şekilde yapılması eğer sigorta ettirenin aleyhine ise¹⁸⁰, şekil şartına ilişkin genel

¹⁷⁹Örneğin Hırsızlık Sigortası Genel Şartları’nın İhbarlar başlıklı C.7 maddesi bu şekilde düzenlenmiştir. Hırsızlık Sigortası Genel Şartları için bkz. tsb.org.tr (Erişim Tarihi:15/03/2021).

¹⁸⁰Sigortacı cayma beyanını sözlü ya da genel şartlarda belirtilen şekiller (*taahhütlü mektup ya da noter aracılığıyla*) dışında yaptıktan sonra, sözleşmeden caymaktan vazgeçip, zaten genel şartlardaki şekil şartlarına da uymadığı bu sebeple cayma beyanının geçersiz olduğunu iddia etmesi halinde, genel şartlardaki şekil şartı sigorta ettirenin aleyhine durum teşkil edebilir. Bu noktada TTK 1452. maddesi devreye girecektir.

şart hükmü geçersiz olacaktır. TTK'nun 1452/3 maddesine göre, TTK'nun 1440. maddesi sigorta ettiren aleyhine değiştirilemez. Değiştirilmesi halinde TTK hükümleri uygulanacaktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1440/1 maddesinde caymanın açıkça sigorta ettirene yapılması gerektiği belirtilmiştir. Buna göre sigortacı tarafından caymaya ilişkin beyanın yöneltileceği kişi sigortalı veya *lehtar* değil, sözleşmenin tarafı olan sigorta ettirendir.

2008 reformu sonrası Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'na göre, sigortacı *sözleşmeden dönme, fesih, iptal ve sözleşmenin tadili* haklarından birini kullandığında, bunu sigorta ettirene yazılı ve gerekçeleriyle bildirmek zorundadır. Öyle ki sigortacı *sözleşmenin tadili* hakkını kullandığında, sigorta ettiren sözleşmenin tadil edilmesini kabul etmez ise fesih hakkı bulunmakta olup, sigortacı sözleşmenin tadil edilmesine ilişkin bildiriminde gerekçelerle birlikte fesih hakkının da olduğunu sigorta ettirene bildirmesi gerekmektedir¹⁸¹.

Türk Ticaret Kanunu'nun da, Alman Hukuku'ndan farklı olarak, sigortacı tarafından sigorta ettirene cayma beyanının gerekçelerinin bildirilip bildirilmeyeceği düzenlenmemiştir. Sözleşmeler karşılıklı güven ve inanç ilişkisi içerisinde yapıldığından, cayma hakkının kullanılması halinde bunun da gerekçelerinin bildirilmesi, kanımca sigortacıya güvenerek böyle bir sözleşmeyi akdetme yoluna giren sigorta ettirenin hakkıdır. Zira sigortacı beyan yükümlülüğünün ihlal edildiğine ilişkin bir yanılgıya düşmüş olabilir. Gerekçelerin bildirilmesi halinde sigorta ettirene cevap hakkı doğacaktır.

4. Caymanın Süresi

Türk Ticaret Kanunu'nun 1440/2 maddesine göre, sigortacının ihlali öğrenmesinden itibaren 15 gün içinde caymayı sigorta ettirene beyanla bildirmesi gerekmektedir. Bu süre, sigortacının, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğini öğrendiği tarihten itibaren başlamaktadır. Sürenin hesaplanmasında, ihlalin öğrenildiği gün hesaba katılmaz ve ertesi günden itibaren başlamak üzere 15. günün sonunda süre bitecektir¹⁸². Söz konusu süre, hak

¹⁸¹ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 449; AYDIN, s. 281.

¹⁸²ŞEKER ÖĞÜZ, s. 130.

düşürücü süredir¹⁸³. Sigortacı öngörülen zaman zarfında sözleşmeden caymazsa bu hakkını yitirmiş olacaktır¹⁸⁴.

Cayma beyanın bildirimine ilişkin sürenin başlangıcı olarak, sigorta ettirene *varma anı* mı yoksa sigortacı tarafından *gönderme anı* mı esas alınacağına ilişkin düzenleme bulunmamaktadır. Yargıtay’ın yerleşik içtihatlarına göre, cayma hakkının 15 günlük süre içerisinde *kullanılması* yeterlidir. Beyanın 15 günlük süre içerisinde sigorta ettirene varması önemli değildir.

Yargıtay 11. HD. 1999/6585 E. , 2000/328 K.; 25/01/2000 tarihli kararında, “...Mahkemece, cayma bildiriminin muhataba ulaşması gerekli (usulü muktazi) bildirimlerden olduğu görüşüyle caymaya esas oluşturan hususun öğrenilmesinden itibaren bir ay içinde 17/10/1996 tarihinde kullanılarak iadeli taahhütlü mektupla postaya verilen ancak davacıya 31/10/1996 tarihinde tebliğ edilen bu bildirime itibar edilmeyerek cayma hakkının düştüğü kanısına varılmıştır: Sözleşmeden dönme, fesih bildiriminden farklı olarak sözleşmenin kuruluş anından başlayarak geriye doğru sonuçlar doğuran bir irade açıklamasıdır. TTK’nun 1290. Maddesinde bu hakkın bir ay içerisinde sigorta ettirene bildiriminden değil “**kullanılmasından**” söz edilmektedir. Bundan dolayıdır ki; bu hak, ilgili hususun öğrenildiği tarihten bir ay içerisinde kullanılmalı, yani muhatabın bilgisine ulaştırılmak üzere dışa vurulmalıdır. Yasa metninin yazılış biçimi ve sözleşmeden cayma kavramının özü, böyle bir yorumu zorunlu kılmaktadır. Aksinin kabulü halinde, sözleşmeden dönme hakkının kullanılmasının olanaksız hale getirilmesine meydan verilmiş olur. Bu durumda davalı sigortacının yasal süresi içerisinde cayma hakkının kullanılmasından dolayı davanın reddi yerine, aksine düşüncelerle yazılı biçimde verilen kararın bozulması gerekmiştir.” şeklinde hükme varılmıştır¹⁸⁵. Yargıtay caymanın süresi içerisinde sigorta ettirene varmasını değil *kullanılmasını* esas almıştır.

¹⁸³YARGITAY 11. HD. 2003/6749 E. , 2004/1302 K.; 16/02/2004 tarihli iş bu kararda, “...Cayma hakkının kullanılmadığı halde ise bu hak düşer...” şeklinde hükme varılmıştır.Bkz.www.kazanci.com.tr (Erişim Tarihi:04/03/2021).

YARGITAY 11. HD. 1999/6585 E. , 2000/328 K.; 25/01/2000 tarihli iş bu kararda, “...bu hakkın kullanılmasına ilişkin irade açıklamasının anılan maddede öngörülen bir aylık hak düşürücü süre içerisinde kullanılması...” şeklinde hükme varılmıştır. Bkz.www.kazanci.com.tr (Erişim Tarihi:04/03/2021).

¹⁸⁴AĞSAKAL, s. 151.

¹⁸⁵Karar için bkz. KUBİLAY, Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, İzmir 2003, s. 72.

Gerçektende, Türk Ticaret Kanunu'nun 1440/2 maddesinde caymanın sigorta ettirene 15 gün içerisinde *bildirilmesi gerektiği* belirtilmektedir. Kanımca kanunun lafzına bakıldığında 15 günlük süre içerisinde caymaya ilişkin beyanın sigorta ettirene bildirilmiş olmasından bahsedilmektedir. Yani kanunun lafzından yukarıda izah edilen *gönderme anı* değil *varma anı* esas alınacağı anlaşılmaktadır. Maddenin gerekçesinde ise, cayma hakkının bildiriminden değil *kullanılmasından* söz edilmiştir. Burada amacına uygun ifade, *cayma hakkının kullanıldığıının 15 gün içerisinde sigorta ettirene gönderilmesi gerektiği* şeklinde olmalıdır.

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1290. maddesinde sigortacının cayma hakkı, ihlali öğrenmesinden itibaren *bir ay* olarak düzenlenmişti. ETTK 1368/1 maddesinde ise deniz sigortaları için bu süre *bir hafta* olarak belirtilmiştir. 6102 sayılı yasada bu süre farklılığı ortadan kaldırılmakla, tüm sigorta türleri için aynı süre kullanılmaktadır.

2008 reformu sonrası Alman Hukuku'na göre, sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi halinde, sigortacı sözleşmeden dönme veya fesih hakkını kullandığına ilişkin beyanını yazılı ve gerekçeli olarak, ihlalin varlığını öğrenmesinden itibaren 1 ay içerisinde sigorta ettirene bildirmesi gerekmektedir¹⁸⁶.

5. Cayma Hakkının Düşmesi

Türk Ticaret Kanunu'nun 1442. maddesinde cayma hakkının kullanılamayacağı haller düzenlenmiştir. Buna göre;

“1) Cayma hakkı aşağıdaki hâllerde kullanılamaz:

a) Cayma hakkının kullanılmasından açıkça veya zımnen vazgeçilmişse.

b) Caymaya yol açan ihlale sigortacı sebebiyet vermişse.

c) Sigortacı, sorularından bazıları cevapsız bırakıldığı hâlde sözleşmeyi yapmışsa”,

cayma hakkı düşecek ve sigortacı cayma hakkını kullanamayacaktır. Düzenlemede sigortacının ihlale rağmen cayma hakkının düşeceği belirtilmiştir. Ancak TTK 1439.

¹⁸⁶ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 450.

maddesinde rizikonun gerçekleşmesinden önce ihlalin öğrenilmesi halinde sigortacıya cayma ve prim farkı alma şeklinde iki seçimlik hak öngörülmüştür.

Kanun'da aksi düzenlenmediğine göre, sigortacının TTK 1439. maddesinde öngörülen cayma hakkının düşmesi halinde, prim farkı talep etme yoluna gidebileceği düşünülebilir. Ancak söz konusu düzenleme sigortacıyı cezalandırma niteliğindedir. Kanımca sigortacının *caymaya yol açan ihlale sebebiyet vermesi* halinde ihmali davranışından, *sorularından bazıları cevapsız bırakıldığı hâlde sözleşmeyi yapması* halinde de kasıtlı davranışından söz edilebilir. Kanunda beyan yükümlülüğünün ihlali sigorta ettirenin kasıtlı ve ihmali davranışlarına sonuç bağlanmıştır. Sigortacının da bu şekilde ihmali ya da kasıtlı davranışlarına sonuç bağlanmalıdır. Ancak bu takdir de beyan yükümlülüğünün ihlali söz konusu olduğunda sözleşmenin tarafları için yaptırımların eşit olduğundan söz edilebilir.

Yine sigortacının beyan yükümlülüğü yerine getirilmediği dolayısıyla, prim ile riziko arasında denge kurulamadığı ve riziko taşıma teorisine göre de düşük primle fazla himaye sağladığı düşünülebilir. İhtiyatlı bir sigortacının sözleşmenin yapılması esnasında dikkat ve özen yükümlülüğüne uyması gerekir. Kendi kusurlu davranışı ile prim farkı alabilmesi ya da cayma hakkını kullanabilmesi *çelişkili davranış yasağına*¹⁸⁷ da girmektedir. Zira cayma veya prim farkı talep etmesi halinde, kendi kusurlu davranışından menfaat temin etmesi söz konusu olacaktır.

Bu sebeple beyan yükümlülüğünün ihlali kendi kusurlu davranışı ile sebebiyet veren sigortacının, ihlal söz konusu olmadığından, cayma hakkının düşmesiyle birlikte prim farkı talep etme hakkı da olmamalıdır. Aynı durum TTK 1438. maddesi içinde geçerlidir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1438. maddesinde,

“Bildirilmeyen veya yanlış bildirilen bir hususun ya da olgunun gerçek durumu sigortacı tarafından biliniyorsa, sigortacı beyan yükümlülüğünün ihlal edilmiş olduğunu ileri sürerek sözleşmeden cayamaz. İspat yükü sigorta ettirene aittir.”

¹⁸⁷ *Çelişkili davranış yasağı*, kişinin davranışları ile başkaları nezdinde haklı bir güven oluşturduktan sonra bu tutumuyla çelişkili ve özellikle bu güveni boşa çıkaran bir tutum sergilemesi anlamına gelmektedir. Bkz. **AYDIN**, s. 315.

demek suretiyle, sigortacının cayma hakkını kullanamayacağı bu durum, *sigortacı tarafından gerçek durumun bilinmesi* başlığı altında ayrı bir madde olarak düzenlenmiştir. TTK 1438. maddesinin ayrı bir başlık ile düzenlenmesinin sebebi, gerçek durumun sigortacı tarafından bilinmesi halinde, beyan yükümlülüğünün ihlali söz konusu olmayacaktır. Zira beyan yükümlülüğünde amaç sigortacıyı riziko hakkında bilgilendirmek olduğuna göre ve sigortacıda gerçek durumu bildiğinden, artık bir ihlalden söz edilemeyecektir. İhlal olmadığı için sigorta ettiren aleyhine bir yaptırımda söz konusu olmayacaktır.

Mezkur düzenlemenin gerekçesinde de, beyan yükümlülüğünde amacın sigortacının riziko hakkında bir kanaate varabilmesi için bir takım ön bilgilere sahip olması olduğunu, bu bilgilere nasıl ulaştığının önemi olmadığını, sigorta ettiren bildirmese bile sigortacı bir şekilde öğrenmiş ise artık cayma hakkını kullanamayacağı belirtilmiştir. Sigortacının bildirilmeyen bir hususa bir şekilde vakıf olması ya da öğrenmiş bulunması hali de yine cayma hakkının düşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunlara ek olarak sigortacının ihlali öğrenmesinden itibaren 15 gün içinde caymayı sigorta ettirene bildirmemesi yani bildirimle ilişkin süreyi kaçırmaması halinde de yine cayma hakkını kullanamayacaktır. Buna göre sigortacı,

- * *Cayma hakkının kullanılmasından açıkça veya zımnen vazgeçmişse*¹⁸⁸,
 - * *Caymaya yol açan ihlale sigortacı sebebiyet vermişse*¹⁸⁹,
 - * *Sigortacı sorularından bazıları cevapsız bırakıldığı hâlde sözleşmeyi yapmışsa*¹⁹⁰,
 - * *Sigortacının cayma hakkını 15 günlük süre içinde kullanmaması*¹⁹¹,
 - * *Bildirilmeyen veya yanlış bildirilen bir hususun ya da olgunun gerçek durumu sigortacı tarafından biliniyorsa*¹⁹²,
- cayma hakkını kullanamayacaktır. Cayma hakkının düşmesi sebebiyle sözleşme hükümlerini doğurmaya devam edecektir¹⁹³.

¹⁸⁸İlgili bölüm için bkz. s. 75.

¹⁸⁹İlgili bölüm için bkz. s. 75.

¹⁹⁰İlgili bölüm için bkz. s. 77.

¹⁹¹İlgili bölüm için bkz. s. 78.

¹⁹²İlgili bölüm için bkz. s. 79.

¹⁹³YARGITAY 11. HD. 2009/11092 E. , 2011/10375 K.; 15/09/2011 tarihli iş bu kararda, "...kural olarak, rizikonun gerçekleşmesinden önce sigortacı bilginin yanlış verildiğini öğrendiği takdirde aynı hüküm gereğince sigortacıya sözleşmeden cayma hakkı tanınmıştır. Cayma hakkının kullanılmadığı halde ise bu hak düşer ve

Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri'nin, 2:103 maddesinde istisnalar başlığı altında cayma hakkının kullanılamayacağı haller¹⁹⁴,

“Madde 2:102’de öngörülmüş olan yaptırımlar aşağıdaki hâllerde uygulanmaz:

a) Bir soru yanıtlanmamış veya verilen bilgi açıkça eksik veya yanlış ise;

b) Verilmeyen veya yanlış olarak verilen bilgiler, makul bir sigortacının sözleşmeyi hiç yapmamak veya kararlaştırılmış olan koşullarla yapmak konusundaki kararını etkileyecek nitelikte değilse;

c) Sigorta ettiren, somut bir bilginin verilmesine gerek olmadığına sigortacı tarafından inandırılmışsa;

d) Sigortacının bildiği veya bilmesi gereken bilgiler söz konusu ise.”

şeklinde düzenlenmiştir.

Düzenlemede Türk Ticaret Kanunu’nun 1442. maddesinden farklı olarak, sigortacının sigortacılık tekniği ve uzmanlığı gereğince bildiği veya bilmesi gerektiği bir husus söz konusu ise, sigortacı tarafından bu bilginin verilmesinin gerekli olmadığı sigorta ettirene bildirilmişse, yanlış bildirilen bilgi, makul bir sigortacı açısından da sözleşme yapma iradesine etki etmeyecek nitelikte değilse, sigortacı beyan yükümlülüğünün ihlaline rağmen cayma hakkını kullanamayacaktır.

Maddenin (a) bendi, Türk Ticaret Kanunu’nun 1442. maddesinin(c) bendi ile uyumludur. Soruların cevapsız bırakılmasına ek olarak, sigortacının, sigorta ettiren tarafından verilen bilginin açıkça eksik veya yanlış olması halinde de cayma hakkını kullanamayacağı belirtilmiştir. Maddenin (d) bendinde belirtilen sigortacının bildiği veya bilmesi gerektiği bilgilerin söz konusu olması halinde ise, kanımca Türk Ticaret Kanunu’nun 1438. maddesinde belirtilen *gerçek durumun sigortacı tarafından bilinmesi* hali ile aynı durumu ifade etmektedir.

sözleşme hükümlerini doğurmaya devam eder.” şeklinde hükme varılmıştır.Bkz. www.kazanci.com.tr(Erişim Tarihi:20/03/2020).

¹⁹⁴ÜNAN/ATAMER, s. 2.

a. Cayma Hakkının Kullanılmasından Açıkça veya Zımnen Vazgeçilmişse

Sigortacı beyan yükümlülüğünün ihlal edildiğini öğrendiğinde cayma hakkını kullanmak istemeyebilecektir. Zira beyan edilmeyen hususun kendi sigortacılık tekniği açısından değerlendirdiğinde ya da başlangıçta önemseydiği bir durumun değişen şartlar neticesinde önemini yitirmesi halinde, sözleşmenin devam etmesine karar verebilecek ve cayma hakkından feragat edebilecektir¹⁹⁵.

Vazgeçme yönündeki irade beyanı açık veya zımnen olabilir. Sigortacı cayma hakkından *açıkça* vazgeçmesi, cayma hakkı doğduktan sonra 15 gün içinde cayma hakkını kullanmayacağını beyan etmesidir. Cayma hakkı doğmadan yani sözleşmenin kuruluş aşamasında, *“açık bir ifade ile sorulan sorulara verilen cevapların yeterli olduğunu, ileride ortaya çıkacak eksik veya yanlış beyandan dolayı sözleşmeden cayılmayacağını teminatını da vermesi”* halinde cayma hakkından açıkça vazgeçmiş olacaktır¹⁹⁶.

Sigortacının beyan yükümlülüğüne aykırılığı öğrenmesine rağmen süresi içinde cayma hakkını kullanmaması halinde, bu hakkı kullanmaktan zımnen vazgeçtiği söylenebilir. Bunun yanında sigortacının beyan yükümlülüğünün ihlalini bildiği halde hastalık sigortasında tedavi masraflarını ödemesi, sigorta bedelini/tazminatını ödemesi, sigorta primlerinin tahsilatına devam etmesi¹⁹⁷, kayıtsız şartsız gelecek sigorta primlerinin tahsili zımnen vazgeçme olarak kabul edilmektedir.

b. Caymaya Yol Açan İhlale Sigortacı Sebebiyet Vermişse

Sigortacı, sigorta sözleşmesi yapılırken, sigortacılık tekniği ve uzmanlığı gereğince, hangi bilgilerin sözleşme açısından önemli olduğunu daha iyi bilir. Kanun sigorta ettirenin beyanlarının alınması için soru listesinin yanında, sigortacıya, liste dışında soru sorma imkanı vermekle birlikte, sigorta ettireni bunları cevaplamakla yükümlü tutmuştur. Tek başına soru listesi risk özelleştikçe rizikonun tayininde yeterli gelmeyebilecektir. Bu nedenle sigortacı,

¹⁹⁵ŞEKER ÖĞÜZ, s. 147.

¹⁹⁶AĞSAKAL, s. 184.

¹⁹⁷YARGITAY 11. HD. 2003/6749 E. , 2004/1302 K.; 16/02/2004 tarihli iş bu kararda, *“...davalı sigorta şirketi hastaneden gelen yazı üzerine 12.07.2000 tarihinde ödeme yapılmayacağını bildirmiş ise de, 27.07.2000 tarihinde davacıya bir miktar ödemede de bulunarak sigorta sözleşmesine geçerlilik tanıma iradesini de göstermiş olması karşısında artık cayma hakkını kullandığından bahsetmek mümkün değildir.”* şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. www.kazanci.com.tr(Erişim Tarihi:12/03/2020).

sigortacılık tekniği açısından rizikoyu tayin ederken, tamamen sorumluluğu sigorta ettirene yüklememeli, sigorta sözleşmesinde rizikonun tayini için önemli olan hususları tespit için özenli araştırmayı yapmalıdır. Aksi halde söz konusu ihlale neden olacak ve bu halde de cayma hakkını kullanamayacaktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1423. maddesi uyarınca sigortacının, sigorta sözleşmesine ilişkin bilgileri, sigortalının haklarını, sigorta ettirenin bildirim yükümlülüğü, sigorta sözleşmesi bakımından sözleşme süresince önemli sayılabilecek tüm olay ve bilgileri hakkında aydınlatma yükümlülüğü bulunmaktadır. Sigortacının aydınlatma yükümlülüğünü yerine getirmemesi sebebiyle, sigorta ettirenin yanlış veya eksik beyanda bulunmasına neden olması halinde yine ihale sigortacı sebebiyet vermiş olacaktır.

Sigortacının hareketi/hareketsizliği ya da tavırları, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne aykırı davranmasına sebebiyet vermiş ise¹⁹⁸, bu durumda hem ihlale sebebiyet verip hem de bundan menfaat sağlaması *çelişkili davranış yasağına* ve hakkaniyet kurallarına aykırıdır.

Alman Hukuku'nda, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi sigortacının aydınlatma yükümlülüğünü yerine getirmemesinden kaynaklanıyor ise, sigortacı artık sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğine dayanamayacağı kabul edilmektedir¹⁹⁹.

¹⁹⁸YARGITAY 17. HD. 2015/19227 E. , 2018/9523 K.; 24/10/2018 tarihli iş bu kararda, "...Somut olayda Davacının murisinin kullanmış olduğu banka kredisi nedeniyle, 08.09.2008 başlangıç tarihli, 08.09.2011 bitiş tarihli hayat sigorta sözleşmesi düzenlenmiş; poliçe primi 486,76 TL de ödenmiş, poliçenin bitim tarihinden sonra muris ... 'nun bilgisi dışında 05.01.2012/05.01.2013 tarihlerini kapsayan, sigortalının sağlık durumu hakkında herhangi bir soru ve bilgi almaksızın ...nolu poliçe tanzim edilmiş 150,46 TL de prim belirlenmiş, poliçenin düzenlenmesinden sonra 10.09.2012 tarihinde davacıların murisi vefat etmiştir. Yargılama sırasında iç hastalıkları uzmanı doktor ve sigorta hukukçusundan alınan 15.11.2013 havale tarihli bilirkişi heyet raporunda; davacıların murisi ...'nun kanser hastalığına yönelik tanısının 11.11.2010 tarihinde konulduğu, davalı sigorta tarafından davacının murisine haber vermeksizin düzenlenen 5299821 nolu poliçede davacıların murisine sağlığı ile ilgili soru sorulmadığı, davacının murisinin sözleşmenin yenilenmesinden haberinin olmamasına göre davalıya kasıtlı olarak sağlık durumu hakkında bilgi vermediğinin düşünülemeyeceği ancak bu durumda da TTK 1435 ve hayat sigortası genel şartlar C-3 ve devamı hükümlerinin tartışılarak karar verilmesi gerekirken yazılı olduğu şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir. Karara konu olayda sigortacıya bildirilmesi gereken hastalık önceki poliçe döneminde teşhis edilmiş ancak yeni poliçe döneminde sigortalıya mevcut sağlık durumu sorulmadan yeniden poliçe düzenlenmiştir. Yeni poliçe düzenlenirken sigortalının beyanlarına başvurulmaması ve bu sebeple beyan yükümlülüğünün ihlalinin kasıtlı olmadığı belirtilmiştir. Yeni poliçe döneminde sigortacının yeniden TTK 1436 maddesi uyarınca sigortalının beyanlarına başvururması ve sigortalının da TTK 1435 maddesi uyarınca kendiliğinden beyan etmemesi sigortacının ve sigortalının birlikte kusurundan kaynaklanmaktadır." şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. www.kazanci.com.tr (Erişim Tarihi:12/03/2020).

¹⁹⁹AĞSAKAL, s. 189.

c. Sigortacı Soruların Bazıları Cevapsız Bırakıldığı Halde Sözleşmeyi Yapmışsa

Sigorta ettiren kendisine yöneltilen soruları gerçeğe uygun ve eksiksiz şekilde cevaplamalıdır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1435. maddesinin son cümlesine göre, sigortacı tarafından yazılı veya sözlü olarak sorulan sorular aksi ispat edilmeye kadar önemli sayılır. Ancak, sigorta ettirene sorulan ve önemli olduğu kabul edilen sorulara, sigorta ettiren cevap vermediği halde sigortacının sözleşmeyi yapması halinde, sigortacının cevaplanmayan bu soruyu önemsiz yani önemli olmayan husus olarak değerlendirdiği ve dolayısıyla sigorta sözleşmesini yaptığı kabul edilmelidir.

Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekirse; apartmanın beşinci katındaki daire için yapılacak olan hırsızlık sigorta sözleşmesine ilişkin soru listesinde, evin pencerelerinde demir parmaklık olup olmadığı sorusunun, genel olarak beşinci kattaki dairelerin pencerelerinde demir parmaklık olmadığından, bu sorunun sigorta ettiren tarafından cevaplanmaması ve sigortacının da buna rağmen sigorta sözleşmesini yapması halinde, sigortacının bu hususu önemli kabul etmediği kabul edilmelidir.

Sigortacı daha sonradan bu durumu, beyan yükümlülüğünün ihlali nedeniyle cayma hakkını kullanmak suretiyle lehine çevirememesi ve aynı zamanda yukarıda izah edilen 1435. maddenin son cümlesinde belirtilen durumu kötüye kullanmasının önüne geçilmesi açısından, bu halde sigortacının cayma hakkını kullanamamasına ilişkin düzenleme yerindedir. Zira, sigortacı yanıtlanmayan soruya rağmen, sözleşmeden elde edeceği menfaati gözetip, kötünietli hareket ederek sözleşmeyi akdetmesi halinde yine cayma hakkına sahip olması, kendi kusurlu davranışından menfaat temin etmesi demektir²⁰⁰.

²⁰⁰STK K-2012/978, 29/08/2012 tarihli iş bu kararda, "...sigortalı tarafından başvuru formunda boş bırakılan sağlık beyanı bölümündeki soruları evet ya da hayır şeklinde yanıtlanmamış olması ile hastalıklarını beyan etmemesi ve tamamen sağlıklı olduğunu beyan etmiş olduğu anlamını taşımaktan uzak olduğu, başvuru, poliçe ve bilgilendirme formunu mevzuata uygun şekilde tanzim etme yükümlülüğüne aykırı davranan davalı yanın bu eksikliği kendi lehine yorumlayarak hak iddia etmesinin hukukun ana ilkeleriyle bağdaşmadığı, zira hiç kimsenin kendi kusuruna dayanarak hak iddia etmesinin mümkün olmayacağı gibi basiretli tacir olan davalı yanında bu durumu kendi lehine yorumlayarak tazminatı ödemekten imtina edemeyeceği, davalı sigorta şirketinin teminat dahilinde bulunan 20.000 TL vefat tazminatından sorumlu olacağı sonucuna ulaşıldığından başvurunun kabulü gerekmektedir." şeklinde hükme varılmıştır.

Sigorta sözleşmelerinin alt kısmında bulunan beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesine ilişkin taahhüdün, cevapsız bırakılan sorulara rağmen sözleşmeyi akdeden sigortacıyı sorumluluktan kurtarmayacak ve bu taahhüt sigorta ettireni bağlamayacaktır²⁰¹.

Alman Hukuku'nda sigortacının, *“listedeki sorulardan bazılarının cevaplanmadığını bilmesine rağmen sözleşmeyi imzalaması halinde”*, beyan yükümlülüğüne aykırılığa dayanamayacağı belirtilmiştir. Sigorta ettirenin anlamsız, anlaşılmayan, çelişkili cevapları veya cevaplandırılmayan sorularına ilişkin sigortacıya *tekrar soru sorma külfeti* getirilmiştir²⁰². Ancak sigortacı bunu yapmadan sözleşmeyi akdederse, artık beyan yükümlülüğüne aykırılık iddia ederek sözleşmeden dönemeyecektir²⁰³.

d. Sigortacının Cayma Hakkını 15 Günlük Süre İçinde Kullanmaması

Sigortacının cayma hakkı 15 günlük hak düşürücü süreye bağlanmıştır. Söz konusu sürenin kaçırılması halinde sigortacı cayma hakkını kullanamayacaktır²⁰⁴. Sigortacının 15 günlük süreyi geçirmesi halinde, sigorta ettiren sözleşmenin yapılması esnasında beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş olsa bile, cayma hakkını kullanamayacak ve sözleşme hükümleriyle beraber devam edecektir.

²⁰¹AYDIN, s. 324.

²⁰²Tekrar soru sorma külfetine göre, sigortacı ek sorular sorup açıklığa kavuşturabileceği hususlar ile ilgili sessiz kalmış ve sözleşmeyi akdetmiş ise, artık sigorta ettirenin beyanlarının karmaşık ve anlaşılmaz olduğunu ileri süremeyecektir. Aksi dürüstlük kurallarına aykırı görülmüştür. Daha fazla bilgi için bkz. AYDIN, s. 326.

²⁰³AĞSAKAL, s. 200.

²⁰⁴YHGK. 2002/11130 E. , 2002/174 K.; 13/03/2002 tarihli iş bu kararda, *“...caymaya neden olacak halleri davalı sigortacı, bu bilgileri içeren 09.12.1996 günlü Epiksiz faksı, kendisinin davacıya yönelttiği 03.02.1997 tarihli form faksı, sigorta ettiren davacının cevabi faks ve formları ve nihayet 05.03.1997 tarihli riziko bildirim formu içeriği ile sigortacının en geç bu tarihlerde öğrendiği ve bu tarihlerden itibaren bir aylık hak düşürücü süre içerisinde bu hakkını kullanmadığı, rizikonun gerçekleşmesinden sonra alınan ikinci doktor raporuna dayanarak cayma hakkını 12.05.1997 tarihinde kullandığı anlaşılmakla, sigortacının cayma hakkından artık yararlanamayacağı sabit bulunmaktadır. ...Açıklanan bu durum karşısında, cayma hükümsüz olduğundan taraflar arasında yürürlükte bulunan ve geçerli bir sağlık sigortası sözleşmesi kabul edilerek işin esasına girilmesi gerekirken yazılı gerekçeler ile davanın direnme yoluyla reddine karar verilmiş olması doğru görülmediğinden kararın bozulması gerekmiştir.”* şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. www.kazanci.com.tr(Erişim Tarihi:12/03/2020).

e. Bildirilmeyen veya Yanlış Bildirilen Bir Hususun ya da Olgunun Gerçek Durumu Sigortacı Tarafından Bilinmesi

Türk Ticaret Kanunu'nun 1438. maddesine göre, *“bildirilmeyen veya yanlış bildirilen bir hususun ya da olgunun gerçek durumu sigortacı tarafından bilinmesi”* halinde, sigortacının cayma hakkını kullanamayacağı belirtilmiştir. Daha önce de izah edildiği üzere, beyan yükümlülüğünde amaç sigorta ettireni riziko hakkında bilgilendirmek olduğuna göre, *sigortacı tarafından gerçek durumun bilinmesi* halinde, bir ihlalde söz konusu olmayacaktır.

Esasında madde beyan yükümlülüğünün amacına uygundur. Zira beyan yükümlülüğünde amaç, sigortacının riziko hakkında bilgi sahibi olmasıdır. Sigorta ettiren bildirmese bile sigortacı bir şekilde öğrenmiş ise²⁰⁵, artık cayma hakkını kullanamayacaktır. Sigortacının bu bilgilere nasıl ulaştığının önemi yoktur. Zira sigortacıda gerçek durumu bildiğine göre, bir ihlalden söz edilemez. İhlal olmadığı için sigorta ettiren aleyhine bir yaptırımda söz konusu olmayacaktır.

6. Can Sigortalarına İlişkin Özel Hükümler

Türk Ticaret Kanunu'nda sigortacının beyan yükümlülüğünün ihlaline rağmen cayma hakkını kullanamayacağına ilişkin özel hükümler bulunmaktadır. Bunlar Türk Ticaret Kanunu'nun 1497. maddesi uyarınca *yanlış yaş beyanı* ve Türk Ticaret Kanunu'nun 1498. maddesi uyarınca *sözleşmenin yapılmış olmasından itibaren beş yıl geçmiş olmasıdır*.

Hayat sigortalarında sigortalının yaşının yanlış beyan edilmesine ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 1497. maddesine göre,

“1) Sigortalının sözleşmenin yapılması sırasında yaşının yanlış bildirilmesi sonucu prim düşük belirlenmişse, sigorta bedeli, gerçek yaşa göre alınması gereken primin, belirlenen prime olan oranına göre ödenir. İndirimden önce riziko gerçekleşip sigorta bedeli ödenmiş ise sigortacı ödediği fazla kısmın geriye verilmesini faiziyle birlikte isteyebilir.

²⁰⁵YARGITAY 11. HD. 2003/6749 E. , 2004/1302 K.; 16/02/2004 tarihli iş bu kararda, *“...davacının ilk rahatsızlığı önceki poliçe döneminde gerçekleşmiş olup buna ilişkin ödemenin davalı tarafından yapıldığı hususunun aksi davalı tarafça tespit edilmemiş bulunmasına göre davalı sigortacı tarafından davacının rahatsızlığının bilinmesine rağmen poliçenin tanzim edilmiş olduğu, bu şekilde rahatsızlığın bilinerek sigorta sözleşmesinin kurulduğunun kabulü zorunludur.”* şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. www.kazanci.com.tr(Erişim Tarihi: 12/03/2020).

2) Gerçek yaşa göre fazla prim ödenmesi hâlinde, sigorta bedeli ödenen prime göre artırılır. Artırımdan önce sigorta bedeli ödenmiş ise eksik kısım sigortacı tarafından tamamlanır.

3) Sigortacı, yanlış yaş bildirimi sebebiyle sadece gerçek yaşın, sözleşmenin yapıldığı sırada teknik esaslara göre belirlenen sınırlar dışında kalması hâlinde, sözleşmeden cayabilir.”

Hayat sigortalarında sigortalının sözleşmenin yapılması esnasında yaşını yanlış bildirmesinin beyan yükümlülüğünün ihlali olduğuna şüphe yoktur. Ancak mezkur düzenlemede sigortacıya yanlış yaş beyanı dolayısıyla cayma hakkı verilmemiştir. Sigortacıya cayma hakkı yerine, ödenen prim ile gerçek yaşa göre alınması gereken prim arasındaki orana göre sigorta bedelini ödeme imkanı verilmiştir.

Maddenin gerekçesinde hayat sigortalarında risk unsurunun yanında yatırım unsurunun da olduğu, bu sebeple cayma hakkı kullanılması gibi katı bir düzenleme yerine orantılı olarak bedelin ödenmesi gibi mümkün olduğunca sözleşmelerin devamının sağlanmasına yönelik düzenleme yapıldığı belirtilmiştir.

Maddenin son fıkrasında ise, yanlış yaş beyanı halinde cayma hakkının ancak beyan edilen yaşın teknik esaslara göre belirlenen yaş sınırları dışında kalması halinde kullanılabileceği öngörülmüştür. Beyan edilen yaşın sigortacı tarafından kabul edilen yaş sınırı içerisinde olmaması halinde, sigortacı beyan edilen yaş ile prim arasında denge kuramadığından sözleşmeye devam etmek istemeyecektir. Örneğin, sigorta şirketi hayat sigortası için 75 yaş sınırı getirebilir. Sigortacı 75 yaş üzeri için ödenmesi gereken prim miktarını hesaplamamıştır. Sigortacı sözleşmenin yapılması esnasında 75 yaş üzeri olduğunun beyan edilmediğini öğrenmesi halinde cayma hakkını kullanabilecektir. Zira bu yaş sigortacının tarifesinin sınırları dışında olduğundan alması gereken prim miktarını hesaplamamıştır. Bu halde prim farkı alabilmesi mümkün değildir²⁰⁶.

²⁰⁶YARGITAY 17. HD. 2015/17343 E. , 2018/7332 K.; 19/07/2018 tarihli iş bu kararda, “...Davacı vekili dilekçesinde; müvekkillerinin, davalı kooperatifin şubesi olan ... Tarım Kredi Kooperatifi'nin 582 nolu ortağı ...'ın mirasçıları olduğunu, ...'ın 12.02.2011 tarihinde öldüğünü, murisin sağlığında davalı kooperatiften farklı tarihlerde tarım kredileri kullandığını ve bu krediler için diğer davalı sigorta şirketine hayat sigortası yaptırdığını, ancak; müvekkillerinin miras bırakanının ölümünden sonra kooperatifin kredi alacaklarını davalı sigorta şirketinin tazminat ödemeye yanaşmaması nedeniyle müvekkillerinden talep ettiğini, müvekkillerinin şifahi görüşmeleri üzerine miras bırakanın yaşının 75'in üzerinde olması nedeniyle sigorta yapılmadığı söylenerek murisin yatırdığı sigorta primlerinin iade edildiğini, ilk prim yatırıldıktan sonra muris öldüğü için sigorta poliçesinin geçerli hale gelmiş olduğunu, kaldı ki; murisin son krediyi kullandığı zaman 75 yaşını doldurmuş olduğunu, sigorta yapılamayacağını öğrenen kooperatifin kendisinin sigortayı yapması gerektiğini belirterek 16.211,00 TL'nin avans faizi ile birlikte müştereken ve müteselsilen tahsiline karar verilmesini talep etmiş, 09.12.2014 tarihli ıslah dilekçesi ile talebini 17.852,83 TL'ye arttırmıştır.

Beyan yükümlülüğünün ihlaline rağmen cayma hakkının kullanılamayacağına ilişkin diğer bir özel durum ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1498. maddesinde düzenlenmiştir.

Can sigortalarında sözleşmenin yapılmasından itibaren beş yılın geçmesi halinde cayma hakkının kullanılamayacağına ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 1498. maddesine göre,

“1)Sigortacı, yenilemeler de dâhil olmak üzere, sözleşmenin yapılmasından itibaren beş yıl geçmişse, sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması sırasında beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş olması nedeniyle sözleşmeden cayamaz, sadece prim farkı isteyebilir; meğerki, beyan yükümlülüğü kasıtlı bir şekilde ihlal edilmiş olsun. Sigorta ettiren, prim farkını ödemeyi kabul etmezse sigortacı, riziko gerçekleştiğinde ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta bedelini öder. Ancak, risk artışı beyan yükümlülüğünün ihlali nedeniyle sigortacının teknik esaslarına göre saptanan sınırlarının dışında kalmışsa, sigortacı sözleşmeden cayabilir. Yenilenen sözleşmelerde bu süre, ilk sözleşmenin yapıldığı tarihten başlar.”

Düzenlemeye göre, sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü kasıtlı bir şekilde ihlal etmemişse, sözleşmenin yapılmasından itibaren beş yıl geçmiş ise, sigortacı artık beyan yükümlülüğünün ihlalinden dolayı cayma hakkını kullanamayacaktır. Burada da sigortacıya

Davalı Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği vekili davanın reddini talep etmiştir. Davalı sigorta şirketi vekili; müvekkilinin davacının ortağı olduğu ... Tarım Kredi Kooperatifleri'nin bağlı bulunduğu Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği ile Grup Yıllık Hayat Sigorta Poliçesi imzaladığını, poliçe düzenlenmesi sırasında davacıların miras bırakanının gerçek yaşının beyan edilmediğini, davacılar miras bırakanının gerçek yaşının beyan edilen yaşı ile tutmaması ve 75 yaşını aşmasından dolayı sigorta kapsamı dışına çıkıldığını, yanlış beyan nedeniyle toplanan primlerin iade edildiğini belirterek davanın reddini talep etmiştir. Mahkemece; toplanan deliller ve tüm dosya kapsamına göre davalı Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği yönünden davanın reddine, davalı ... Emeklilik A.Ş. yönünden davanın kabulü ile 17.852,83 TL'nin dava tarihinden itibaren avans faizi ile birlikte bu davalıdan tahsili ile davacılar ödemesine, karar verilmiş; hüküm, davalı ... Emeklilik AŞ vekili tarafından süresi içerisinde temyiz edilmiştir. 1-Dosya içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına, davacıların murisinin poliçe tanzim tarihinde 75 yaşında olmamasına göre, davalı vekilinin aşağıdaki bendin kapsamı dışında kalan sair temyiz itirazlarının reddine karar vermek gerekmiştir.

2-Dava hayat sigortası poliçesinden kaynaklanan alacak istemine ilişkindir. Davacılar dilekçesinde; hayat sigortası poliçesine dayanarak davalılardan 16.211,00 TL talep etmiş, 09.12.2014 tarihli ıslah dilekçesi ile talebini 17.852,83 TL'ye çıkartmıştır. Davalı süresi içerisinde ıslah dilekçesine karşı zamanaşımı itirazında bulunmuştur. Mahkemece bu konuda olumlu veya olumsuz herhangi bir karar verilmemiş hükmün gerekçesinde de bu hususa değinilmemiştir.

TTK 1268(Yeni TTK 1420) maddesi hükmüne göre “Sebepsiz yere ödenmiş bulunan primin veya sigorta bedelinin geri alınması alacakları dahil sigorta mukavelesinden doğan bütün mutalebeler 2 yılda müruuzamana uğrar” Mahkemece TTK 1268(YTTK1420) hükmü gereğince davalı ...'nin ıslah dilekçesine karşı süresinde bulunduğu zamanaşımı def'inin değerlendirilerek olumlu olumsuz bir karar verilmesi gerekirken bu hususta bir değerlendirme yapılmaksızın yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir.” şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. karararama.yargitay.gov.tr (Erişim Tarihi: 12/03/2020).

prim farkı alma hakkı öngörülmüştür. Maddenin gerekçesinde de belirtildiği üzere, amaç sigorta sözleşmesinin devamlılığını sağlamaktır. Kanunda belirtilen beş yıllık süre hukuki niteliği itibarıyla zamanaşımı değil, hak düşürücü süredir. Beş yılın geçmesiyle sigortacı ihlale ilişkin dava hakkını değil, cayma hakkını kaybetmektedir²⁰⁷.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1520/3 maddesine göre, cayma hakkının kullanılamayacağı bu hükümler sigorta ettiren aleyhine değiştirilemez, değiştirilmesi halinde Kanun hükümleri uygulanacaktır. Buna karşılık sigorta ettiren lehine değişiklikler yapılabilir²⁰⁸.

Benzer düzenleme Alman Hukuku'nda da yer almaktadır. Buna göre, sigortacının ihlal halinde yaptırım uygulama hakkı, sözleşmenin yapıldığı tarih üzerinden beş yıl geçtikten sonra düşer. Ancak beş sene geçmeden evvel riziko gerçekleşirse hak düşmez. Sigorta ettirenin ihlali kasıtlı ise yani önemli hususu kötü niyetle gizlemişse hak düşürücü süre beş yıldan on yıla çıkmaktadır²⁰⁹.

C. Prim Farkı Talebi

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1290. maddesinde sigortacıya cayma hakkı yerine ek prim talep ederek sözleşmeyi tadil etme imkanı verilmemiştir. Ancak ETTK'nun deniz sigortalarına ilişkin 1369. maddesinde, şartları oluşması halinde ek prim alınarak sözleşmenin devam etmesine imkan verilmiştir. Kara sigortalarında, tarafların sözleşmeyi tadil hususunda anlaşmaları için belirli bir süre öngörülmemiştir. Cayma hakkı için öngörülen bir aylık süre uygulamada elverişli görülmüştür. Kara sigortalarında ek prim alınarak sözleşmenin tadil edilmesi için, tarafların iradelerinin uyuşması gerekli görülmüştür²¹⁰.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1439/1 maddesinde prim farkı alınarak sözleşmenin devamını sağlama imkanı düzenlemiştir. Mezkur madde uyarınca sigortacı, sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi

²⁰⁷AYDIN, s. 354.

²⁰⁸MEMİŞ, s. 107.

²⁰⁹ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 450.

²¹⁰ŞEKER ÖĞÜZ, s. 164.

halinde, riziko gerçekleşmemiş ise prim farkı isteyebilir. Kanun burada sigortacıya sözleşmeden cayma ya da prim farkı alma şeklinde iki seçimlik hak sunmuştur. Sigortacı sözleşmesine devam etmek istemesi halinde prim farkı isteme yoluna gidecektir.

Sigortacının prim farkı talebini, beyan yükümlülüğü ihlalini öğrendiği tarihten itibaren 15 gün içinde sigorta ettirenden bir beyanla talep etmesi gerekmektedir. Prim farkı talebine ilişkin beyanın nasıl yapılacağına dair düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle prim farkı talebi yazılı veya sözlü yapılabilir.

Prim farkı talebine ilişkin beyanın içeriğinde nelerin olması gerektiği, prim farkı talebine ilişkin gerekçelerin bildirilip bildirilmeyeceğine dair düzenleme bulunmamaktadır. Ancak sigortacı, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğini, bu nedenle cayma veya prim farkı talep etme hakkının olduğunu, sözleşmeye devam etmek için prim farkını talep ettiğini, on gün içerisinde prim farkının ödenmesini aksi halde sözleşmeden cayılmış sayılacağını bildirmelidir²¹¹.

Sigorta ettirenin prim farkı talebine ilişkin kabul beyanını *on gün içinde* sigortacıya bildirmesi gerekmektedir. Buradaki on günlük sürenin başlangıcı Kanunun lafzından anlaşılacağı üzere, sigortacının prim farkı talebinin sigorta ettirene *ulaşmasından* itibaren başlayacaktır²¹². Sigorta ettirenin kabul beyanını sigortacıya ne şekilde bildireceğine ilişkin Kanunda düzenleme bulunmadığından yazılı veya sözlü yapılabilir. Sigorta ettiren on gün içinde prim farkını açıkça kabul etmez, başka bir ifadeyle, sigortacının sözleşmenin devamına ilişkin kararına muvafakat etmezse ya da on günlük süre içerisinde sessiz kalırsa sözleşmeden cayılmış olunacaktır. Sigorta ettiren prim farkını ödemeyi kabul etmesi halinde ise, sözleşme tadil edilmiş olarak devam edecektir.

2008 reformu sonrası Alman Hukuku'nda, sözleşme tadilinde prim %10'dan daha fazla arttırılsa ya da sigortacı beyan edilmeyen ya da sonradan öğrendiği hususları riziko kapsamı dışında bırakırsa, sigorta ettirenin sigortacının sözleşmeyi tadil bildiriminin kendisine ulaşmasından itibaren bir ay içerisinde sözleşmeyi fesih etmek hakkı

²¹¹ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 439.

²¹²GÜNERGÖK/KAYIHAN, Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri, 2020, s. 211; AYDIN, s. 359.

bulunmaktadır. Sigortacının sözleşmeyi tadil etmesine ilişkin bildiriminde sigorta ettirenin fesih hakkının olduğunu bildirmesi de zorunlu görülmüştür²¹³.

²¹³AYDIN, s. 358.

VII. İHLALİN RİZİKO GERÇEKLEŞTİKTEN SONRA ÖĞRENİLMESİ

A. Genel Olarak

Türk Ticaret Kanunu'nun 1439/2 maddesine göre,

“2)Rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sigorta ettirenin ihmali ile beyan yükümlülüğü ihlal edildiği takdirde, bu ihlal tazminatın veya bedelin miktarına yahut rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte ise, ihmalin derecesine göre tazminattan indirim yapılır. Sigorta ettirenin kusuru kast derecesinde ise beyan yükümlülüğünün ihlali ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı varsa, sigortacının tazminat veya bedel ödeme borcu ortadan kalkar; bağlantı yoksa, sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta tazminatını veya bedelini öder.”

Buna göre sigortacı riziko gerçekleştikten sonra, sigorta ettirenin ihmali ile beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğini öğrenmesi halinde, ihlal tazminat veya bedelin miktarına veya rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte ise, ihmalin derecesine göre tazminatta indirim yapılacaktır.

Sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü kasten ihlal etmişse, ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı bulunması halinde, sigortacı tazminat veya bedeli ödemeyecektir²¹⁴. İlliyet bağı olmadığı takdirde ise, sigortacı sigorta tazminatını veya bedelini ödenen prim ile ödenmesi gereken prim arasındaki orana göre ödeyecektir.

Sigortacının rizikonun gerçekleşmesinden önceki dönemde ihlalin varlığını öğrenmesi halinde, yaptırımların uygulanabilmesi noktasında herhangi bir kusur şartı öngörülmemiştir. Bir başka deyişle, beyan yükümlülüğünün ihlaline ilişkin yaptırımlar, riziko gerçekleşmeden önce öğrenilmiş ise, kusur aranmadan sigortacı seçenek yaptırımlardan

²¹⁴YARGITAY 17. HD. 2016/8486 E. , 2017/2488 K.;08/03/2017 tarihli kararda, “... davacıya ait aracın 02.2015 tarihinde kazaya karıştığı ve 03.2015 tarihli kazada olduğu gibi neredeyse aynı noktadan hasar aldığı, dosyadaki delil ve belgelerden anlaşıldığı, ...02.2015 tarihli kaza sonrası aracın hasarının onarıldığına dair dava dosyasında iş emri ve fatura ile ekspertiz raporu bulunmadığı gibi 03.2015 tarihli kazaya karışan 35 ZFM 08 plakalı aracın sağ tarafında hasar olduğu, çarpma noktası olan sol tarafında hasar bulunduğu dair de dosyada delilin mevcut olmadığı bu nedenlerle her iki hasarın aynı hasar olduğu sonucuna varılmakla, ...02.2015 tarihinde davacı aracının kasko sigortasının olmadığı, ertesi gün yapıldığı, bu sebeple TTK. 1409 Maddesi gereğince sigortacıda bulunan ispat külfetinin yer değiştirerek davacı sigortalıya geçtiği, dosyada davacının ispata yarar delilinin mevcut olmadığı ve TTK. 1439 Maddesi gereğince davalı sigortacının davacı sigortalısına hasar ödeme borcunun kalmadığı bilirkişi raporuyla da anlaşılmakla davanın reddine, karar verilmiş; davacı vekilinin yerinde görülmeyen tüm temyiz itirazlarının reddiyle usul ve yasaya uygun bulunan hükmün ONANMASINA oybirliğiyle karar verildi.” şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. kararama.yargitay.gov.tr(Erişim Tarihi:18/03/2020).

faydalanabilmektedir. Ancak riziko gerçekleştikten sonra öğrenilmesi halinde kusurun derecesine göre farklı yaptırımlar uygulanacaktır. Sigorta ettirene atfedilebilecek bir kusur olmaması halinde ise, sigortacı TTK 1439/2 maddesine dayanamayacaktır²¹⁵.

Beyan yükümlülüğünün ihlalinin riziko gerçekleşmeden önce öğrenilmesi halinde sigortacı cayma hakkını kullanıp, sözleşmeden kurtulabilmektedir. Ancak riziko gerçekleştikten sonra öğrenilmesi halinde artık sigortacının sözleşmeden kurtulma ihtimali yoktur. Meğerki sigorta ettiren kasıtlı bir ihlalde bulunmuş olsun.

Kanun beyan yükümlülüğünün ihlalinin rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi halinde sigortacıya seçimlik haklar öngörmemiştir. Burada farklı durumlar için farklı yaptırımlar öngörülmüştür. Yaptırımların uygulanması ise, kusurun derecesine göre farklılık göstermekte olup, *ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında ya da ihlalin sigorta bedelinin/tazminatının artmasına etki etmesine* göre, illiyet bağı bulunması şartına bağlanmıştır.

B. İlliyet Bağı

Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi riziko gerçekleştikten sonra öğrenilmesi halinde, sigortacının bir takım haklara sahip olması ve sigorta ettirenin ise bir takım haklarından mahrum kalması, illiyet bağı bulunması şartına bağlanmıştır²¹⁶. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununda ise, illiyet bağı öngörülmediği halde Yargıtay birçok kararında

²¹⁵ŞENOCAK, Sempozyumlar, s. 190.

²¹⁶YARGITAY 17. HD. 2016/10250 E. , 2019/7461 K.;13/06/2019 tarihli iş bu kararda, “...Tüm dosya kapsamına göre; sigortalıya ait ölüm belgesi ve tıbbi belgeler ile açıkça sigortalı murisin poliçe tanzim tarihinden önce kendisinde var olan akciğer ve buna bağlı olarak yayılım gösteren beyin kanserinin ölüme sebep olduğu, doktor bilirkişi raporunda da belirtildiği üzere hastalık ile ölüm arasında illiyet bağı olduğu, poliçe tanzimi sırasında beyan edilmeyen hususların ölüme etki ettiği anlaşılmaktadır. TTK ve genel şartlardaki düzenlemelere göre beyan yükümlülüğünün ihlali ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı varsa, sigortacının tazminat veya bedel ödeme borcu ortadan kalkar; bağlantı yoksa, sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta tazminatını veya bedelini ödeyecek olup’ şeklindeki düzenleme karşısında açılan davanın reddi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir.” şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. www.kazanci.com.tr(Erişim Tarihi: 10/05/2020).

YARGITAY 11. HD. 1997/5318 E. , 1997/7641 K.; 03/11/1997 tarihli iş bu kararda, “...mahkemece toplanan kanıtlar ve bilirkişi raporuna göre beyan edilmeyen rahatsızlıkların rizikoyu oluşturan menüsküs yırtılması ile bir ilgisinin olmadığı, bu nedenle sigorta şirketinin poliçeden caymasının haklı nedene dayanmadığı...” şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. www.kazanci.com.tr(Erişim Tarihi:10/05/2020).

ihlalin rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi halinde ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı aramaktaydı²¹⁷.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1439/2 maddesinde ise iki farklı illiyet bağı öngörülmüştür. Mezkur maddeye tekrar bakılacak olursa; “Rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sigorta ettirenin ihmali ile beyan yükümlülüğü ihlal edildiği takdirde, bu *ihlal tazminatı veya bedelin miktarına* yahut *rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte* ise, ihmalin derecesine göre tazminattan indirim yapılır. Sigorta ettirenin kusuru kast derecesinde ise *beyan yükümlülüğünün ihlali ile gerçekleşen riziko arasında* bağlantı varsa, sigortacının tazminat veya bedel ödeme borcu ortadan kalkar; bağlantı yoksa, sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta tazminatını veya bedelini öder.”

İhlalin ihmal derecesinde olması halinde ya “*ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında*” bir illiyet bağı olmalı ya da “*ihlal ile tazminat/bedel arasında*” bir illiyet bağı olmalıdır. *İhlalin rizikonun gerçekleşmesine etki edip etmediğine ilişkin illiyet bağı* ile *tazminatı/bedelin artmasına neden olup olmadığına ilişkin illiyet bağı* aynı anlama gelmemektedir. Yani iki farklı illiyet bağı söz konusudur. İki illiyet bağından en az birinin varlığı söz konusu olduğunda sigortacı kanunda belirlenen haklarından yararlanabilecektir.

İhlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı söz konusu olduğunda, sigorta ettirenin beyan etmediği önemli husus ile gerçekleşen riziko arasındaki bağlantıya bakılacaktır²¹⁸. Bu duruma bir Yargıtay kararı ile örnek vermek gerekirse,

²¹⁷ETTK’nda illiyet bağına ilişkin daha fazla bilgi için ilgili bölüme bkz. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu, s. 50.

²¹⁸YARGITAY 17. HD. 2016/8142 E. , 2019/7178 K.;10/06/2019 tarihli iş bu kararda, “...*Karaciğer Malin Neoplazma (Karaciğer Kanseri) ve Akciğer Metastazı (Kanseri) sonucu vefat ettiğini, ölüm bilgi formunda da davacıların murisinin Metastatik Akciğer kanseri nedeni ile öldüğü ve bu hastalığın 2 yıldır mevcut olduğu bilgisinin yer aldığını, sigorta sözleşmesi yapılmadan önce kendisinden beyan formu alındığını, bu formda kanser hastalığının bulunup bulunmadığı ilgili soruya hayır yanıtı verdiğini.....,Mahkemece, iddia, savunma, toplanan delillere göre; murisin poliçenin vade başlangıç tarihi olan 28/12/2012 tarihinden önce Ocak 2011'den itibaren karaciğer kanseri tanısı ile tedavi gördüğü ve bu hastalık sonucu vefat ettiği nazara alındığında dava konusu sigorta tazminatı yönünden davalı tarafın TTK 1435 ve 1436. madde kapsamında sorumluluğu olmadığı, sonucuna ulaşılarak davanın reddine karar verilmiş... usul ve yasaya uygun bulunan hükmün ONANMASINA karar verildi.*” şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. karararama.yargitay.gov.tr(Erişim Tarihi:10/05/2020).

Yargıtay 11. HD. 1999/2671 E. , 1999/4631 K.; 31/05/1999 tarihli kararında, “...mahkemece yapılacak iş, Dairemizin yerleşik uygulaması gereğince sigortalının müptelası olduğunu bildirmediği hipertansiyon(yüksek tansiyon) rahatsızlığı ile ölüm sebebinin birbiri ile irtibatlı olup olmadığı konusunda aralarında kalp ve damar cerrahisi dalında uzman bir tıp mensubu bulunan bilirkişi heyetinden rapor alınarak araştırılması, şayet irtibat mevcut olduğu takdirde teklifname ve poliçe düzenleme ile ölüm tarihi ile birlikte değerlendirilerek sigortacının sözleşme genel şartlarına göre sigorta bedelini ödeme yükümlülüğü altında olup olmadığı, müptelası olduğu rahatsızlığın sigortalının ölümüne etkili olmaması halinde sigortacının tazminatı o tazminata ilişkin olarak tahakkuk ettirilen prim ile tahakkuk ettirilmesi gereken prim oranına göre ödemesi gerekeceği hususu değerlendirilmeli ve sonucuna göre karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ile yazılı şekilde davanın red edilmesi doğru görülmemiştir.” şeklinde hükme varılmıştır²¹⁹.

Kararda görüleceği üzere, sigortalı sözleşmenin yapılması esnasında yüksek tansiyon hastalığını beyan etmemesi suretiyle beyan yükümlülüğünü ihlal etmiştir. Ancak sigortalının beyan yükümlülüğünün ihlali neticesinde bir takım haklarından mahrum kalması için, gerçekleşen ölüm rizikosuna ile yüksek tansiyon hastalığı arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Yani sigortalı yüksek tansiyon sebebiyle ölmüş olmalıdır.

İhlal ile tazminat/bedel arasında illiyet bağı söz konusu olduğunda ise, sigortacıya bildirilmeyen önemli hususun yani ihlalin tazminatın/bedelin artmasına sebep olup olmadığına bakılacaktır. Sigorta ettirenin aracında LPG olduğunu beyan etmemesi ve aracın hafif bir kazada az hasarla kurtulabileceği halde LPG sebebiyle aracın patlaması ve hasarın artması halinde, ihlal ile tazminat/bedel arasında illiyet bağı söz konusu olacaktır.

Kanun illiyet bağı, Türk Ticaret Kanunu’nun 1437. maddesinde,

“ Tazminat ve bedel ödemelerinde, bildirilmeyen veya yanlış bildirilen bir husus ile rizikonun gerçekleşmesi arasındaki bağlantı, 1439 uncu maddede öngörülen kurallar uyarınca dikkate alınır.”

demek suretiyle, illiyet bağı gerekli olmadığı halde ayrıca düzenlemiştir. Zira, beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi halinde rizikonun gerçekleşmesi ile ihlal arasında illiyet

²¹⁹Karar için bkz. ÇEKER, s. 111.

bağının bulunması hususu, yukarıda da izah edildiği üzere Türk Ticaret Kanunu'nun 1439. maddesinde düzenlenmiş olmakla, illiyet bağının tekrardan ayrı bir madde ile düzenlenmiş olması kanımca fuzuli görünmektedir.

Sigorta ettirenin ihlali ile gerçekleşen riziko arasındaki illiyet bağının tespiti, rizikoya etki eden tüm hususlarla birlikte uzman kişiler tarafından yapılmalıdır. Nitekim Yargıtay'a göre, illiyet bağının varlığının araştırılmadan ve uzman kişiler tarafından rapor düzenlenmeden karar verilmesi bozma sebebidir²²⁰.

Alman Hukuku'nda rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sözleşmenin kurulması esnasında bildirilmeyen önemli husus ile *rizikonun gerçekleşmesi arasında* veya *sigortacının edim yükümlülüğünün kapsamının belirlenmesi arasında* illiyet bağı yoksa sigortacı sorumluluktan kurtulamayacaktır. Ancak sigorta ettiren kötüniyetli ise sorumlu olmayacaktır²²¹.

2008 reformu sonrası Alman Hukuku'nda illiyet bağının varlığına ilişkin ispat yükü sigorta ettirende olup, Türk Ticaret Kanunu'nun da ispat yükünün kime ait olduğuna dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Genel hükümlere göre hareket edilecek olursa²²², sigortacı ihlalde illiyet bağının bulunduğunu iddia ediyor ise ya da sigorta ettiren illiyet bağının bulunmadığını iddia ediyor ise, her iki tarafta bu iddiasını ispat etmek zorundadır²²³.

²²⁰YARGITAY 17. HD. 2016/16413 E., 2019/6830 K.;27/05/2019 tarihli iş bu kararda, "...mahkemece; davacılar murisine ait eksik kalan tüm tedavi ve hastane kayıtlarının ilgili yerlerden getirilmesi; davacılar murisinde polişe tanziminden önce mevcut olduğu iddia olunan hastalıklar konusunda kalp damar uzmanı doktor bilirkişinin de yer aldığı heyetten rapor alınarak sigorta ilişkisinin kurulmasından önce sigortalı muriste bulunduğu ve sigortacıya bildirilmediği iddia olunan hastalıklar ile ölüm rizikosu arasında illiyet olup olmadığı konusunda, ayrıntılı, gerekçeli, denetime elverişli bir rapor alındıktan sonra, oluşacak sonuca göre karar verilmesi..." şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. karararama.yargitay.gov.tr(10/05/2020).

YARGITAY 11. HD. 2006/1227 E. , 2006/1274 K.; 24/02/2006 tarihli iş bu kararda, "...İhbar yükümlülüğüne aykırı davranışın gerçekleşebilmesi için, bildirilmeyen rahatsızlık ile riziko arasında irtibat olması gerektiği, bu itibarla davacının bel ağırları ile geçirdiği ilik kanseri arasında bağlantı olup olmadığının uzman hekim değerlendirmesinden sonra, varılacak sonuç çerçevesinde davacının ihbar yükümlülüğüne aykırı davranış davranmadığı belirlenebilecektir." şeklinde hükme varılmıştır. Karar için bkz. **BOZKURT**, Ticaret Hukuku-Cilt IV, Sigorta Hukuku, İstanbul 2016, s. 123.

²²¹ÜNAN, Şerh Cilt I, s. 450.

²²²TMK madde 6: "Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür."

²²³AYDIN, s. 418.

İhlalin rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi halinde, ihlal ile tazminat/bedel arasında ya da rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı söz konusu olduğunda, sigorta ettiren kusur derecesine göre tazminattan indirim yapılması, sigortacının tazminatı ödemekten kurtulması ve tazminatın proporsiyon olarak ödenmesi şeklinde yaptırımlara maruz kalacaktır.

C. Sigorta Tazminatında/Bedelinde İndirim Yapılması

Türk Ticaret Kanunu'nun 1439/2 maddesine göre sigortacı, rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sigorta ettirenin ihmali ile beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğini öğrenmişse ve *“ihlal ile gerçekleşen riziko arasında”* ya da *“tazminat/bedel arasında”* illiyet bağı bulunuyorsa, ihmalin derecesine göre tazminattan indirim yapılacaktır. Buradaki düzenlemede tazminattan indirim yapılabilmesi için, bir takım şartlar karşımıza çıkmaktadır. Buna göre tazminattan indirim yapılabilmesi için sigorta ettirenin *ihmali bir davranışı* söz konusu olacak, bu ihmali davranış sonucu *ihlali ile gerçekleşen riziko arasında ya da tazminat/bedel arasında illiyet bağı* bulunacaktır. Her iki şartın varlığı halinde sigorta ettirene ödenecek tazminatta/bedelde, sigorta ettirenin ihmali davranışının derecesine göre indirim yapılacaktır.

Beyan yükümlülüğünün sigorta ettirenin ihmali ile ihlal edildiğinde, ihlal ile gerçekleşen riziko arasında ya da tazminat/bedel arasında illiyet bağı bulunmadığı takdirde, yani ihmali derecede ihlal var fakat illiyet bağı olmadığı durumda ne olacağı Kanun'da düzenlenmemiştir. Böyle bir durumda sigortacı ihlale rağmen sigorta tazminatını/bedelini tam olarak ödeme borcu altındadır²²⁴.

Kanımca, illiyet bağı bulunmadığı takdirde, sigortacı prim farkını talep edebilmelidir. Zira sigortacı en başından beri himaye sağlaması sebebiyle edimini yerine getirdiği unutulmamalıdır. Beyan yükümlülüğünün ihlali sebebiyle prim ile riziko arasında denge kurulamamıştır. Esasında düşük bir primle tam himaye sağlamıştır. Sigortacı taşıdığı rizikoya karşılık doğru primi alamamıştır. İlliyet bağı olmasa dahi sigorta ettirenin ihlali müeyyidesiz bırakılmamalı ve sigortacı prim farkını alabilmelidir.

²²⁴AYDIN, s. 368.

D. Sigorta Tazminatını/Bedelini Ödemekten Kurtulma

Sigorta ettiren çoğu zaman daha az prim ödeme güdüsüyle beyan yükümlülüğünü kasten ihlal etmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1439/2 maddesine göre, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlalinde kusuru kast derecesinde ise, ihlal ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı varsa, sigortacının tazminat veya bedel ödeme borcu ortadan kalkar. Burada sigortacının tazminatı/bedeli ödeme borcunun ortadan kalkması için iki şart karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, öncelikle sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü *kasten ihlal* etmiş olması ve ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında *illiyet bağı* olması gerekmektedir.

Sigorta ettirenin kasten ihlali ve ihlal ile riziko arasında illiyet bağı bulunması, sigortacının ise ihlale konu durumu bilmesi ve buna rağmen sözleşmeyi akdetmesi halinde yani sigortacının da kusurunun söz konusu olduğu durumlarda, sigortacının tazminatı ödemekten kurtulması yerine tazminatta indirim yapılması yoluna gidilmelidir²²⁵.

E. Sigorta Tazminatının/Bedelinin Proporsiyon Olarak Ödenmesi

Türk Ticaret Kanunu'nun 1439. maddesinin son cümlesine göre, sigorta ettirenin kusuru kast derecesindeyse ve beyan yükümlülüğünün ihlali ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı yoksa, sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alınarak sigorta tazminatını veya bedelini öder.

Buna göre sigortacının riziko gerçekleştikten sonra sigorta tazminat ya da bedelinde proporsiyon yapılarak ödeme yapabilmesi için, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü *kasıtlı*

²²⁵YARGITAY 17. HD. 2016/15599 E. , 2019/7380 K.;12/06/2019 tarihli iş bu kararda, "...Dosya kapsamından sigortalının kendisine sağlığı ile ilgili sorular yöneltildiği ve sigortalının onkolog raporuna göre larenks kanser teşhisi olmasına rağmen bilgilendirme formunda "kanser olmadığını beyan ettiği", murisin geçirdiği tıbbi operasyona göre de hastalığının dışarıdan da anlaşılabilirdiği belirlenmiştir. Sigorta sözleşmeleri karşılıklı güven esasına dayanan ve beyana göre düzenlenen sözleşmelerdir. Hayat sigortası yapılması sırasında geçirilen veya teşhis edilen bir hastalık var ise bunun bildirilmesi iyi niyetin gereğidir. Ancak somut olayda sigortacının da (mahkemenin kabulünde olduğu üzere sigortalının dış görünüşünden larenks kanseri olduğunun anlaşılmasına göre) söz konusu poliçeyi bilerek imzalattığı hususu değerlendirilmeksizin, davalı sigortanın da söz konusu poliçenin imzalanması sırasında kusurunun bulunmasına göre ve davacıların murisinin de hastalığını bilmesine rağmen bile bile bilgilendirme formuna kanser hastalığına ilişkin yanlış bilgi vermesine göre tarafların karşılıklı kusurunun olduğu kabul edilerek talep edilen teminata indirim yapılması gerekirken yazılı olduğu şekilde talep edilen tüm teminat bedelinin ödenmesine karar verilmesi doğru görülmemiştir. Yukarıda açıklanan nedenlerle davalı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile hükmün BOZULMASINA oybirliğiyle karar verildi." şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. karararama.yargitay.gov.tr(Erişim Tarihi:17/06/2020).

olarak ihlal etmesi ve ihlal ile riziko arasında *illiyet bağı bulunmaması* gerekmektedir²²⁶. Yüksek tansiyon hastalığını gizleyen sigorta ettirenin karda yürürken bacağını kırması ihtimalinde ihlal ile gerçekleşen riziko arasında illiyet bağı bulunmamaktadır²²⁷.

Sigortacı kasıtlı ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı bulunmaması halinde, tazminat veya bedeli indirimli olarak ödeyecektir. İndirimin miktarı ise, ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oran kadardır²²⁸. Bu ödeme şekline sigortacılıkta *proporsiyon* ya da *sigorta ifasının prim oranına göre indirilmesi*²²⁹ denilmektedir.

Proporsiyon olarak ödeme yapılmasına ilişkin örnek vermek gerekirse, sigorta ettirenin yıllık 2000 TL prim ödediği sigorta sözleşmesinde, beyan edilmeyen önemli husus beyan edilmiş olsa idi ödenecek yıllık prim miktarının 4000 TL olduğunu varsayalım. Ödenen prim 2000 TL, ödenmesi gereken prim ise 4000 TL' dir. Buna göre oranımız $2000/4000=$

²²⁶YARGITAY 17. HD. 2016/18439 E., 2019/8561 K.;26/09/2019 tarihli kararda, "...Bu halde sigortalının hastalığını davalı sigorta şirketinden kasten sakladığı ispat edilmemiştir. Öte yandan, sigorta sözleşmeleri karşılıklı güven esasına dayanan ve beyana göre düzenlenen sözleşmelerdir. Hayat sigortası yapılması sırasında geçirilen veya teşhis edilen bir hastalık var ise bunun bildirilmesi iyi niyetin gereğidir. Buna göre poliçe tanzimi sırasındaki beyan yükümlülüğünün kasten ihlal edilmemesi durumunda davanın tümünden reddi doğru olmayıp, T.T.K.'nın 1290.maddesi ve 6102 sayılı T.T.K'nın 1435 ve devamı maddelerinde de düzenlendiği üzere; sigortalının kasıtlı olarak sağlık durumunu gizlemesi haricinde eğer sigortacının sorumluluğunu ağırlaştıran ve daha fazla prim almasını gerektiren bir halin varlığında teminatın indirilmesi gerekmektedir.Yukarıda açıklanan maddi ve hukuksal olgulara göre; murisin bu hastalığının belirtilmesi halinde ödenmesi gereken prime göre proporsiyon hesabı yapılarak tazminat hesabının yapılması gerekirken, hatalı değerlendirme ile yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olmuştur." şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. karararama.yargitay.gov.tr(Erişim Tarihi:10/05/2020).

YARGITAY 17. HD. 2015/5491 E. , 2015/12855 K.; 26/11/2015 tarihli kararda, "...sigortalı aracını sigorta ettirenin özel araç olarak sigortalatmış fakat kiralık araç olduğunu beyan etmemiştir. Kasko Sigortası Genel Şartlarında özel aracın, sigortacının bilgisi dışında ticari olarak kullanılması teminat dışı bir hal olarak düzenlenmemiştir. Bu maddenin amacı sigorta primini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Gerçekten de TTK. 1290-1291. (Yeni TTK1435-1436 vd.) maddeleri kasko sigortası genel şartlarının C.3 maddesinin ilk fıkrasında sözleşme yapılmasından sonra aracın poliçede belirtilen kullanım tarzının sigortacının muvafakati alınmadan değiştirilmesi halinde sigortacıya sözleşmeyi fesih hakkı tanınmış, aynı genel şartların 3.3 maddesinde ise sigortacının sözleşmeyi daha ağır şartlarda yapmasını gerektiren hallerde fesihten önce riziko gerçekleşmiş ise sigortacının tazminatı tahakkuk ettirilen primle tahakkuk ettirilmesi gereken prim arasındaki orana göre (proporsiyon) ödeneceği hükme bağlanmıştır.Somut olayda TTK 1290 maddesi gereği sigortalının kastı da (kötüniyet) bulunmadığına göre özel araç olarak ödenen primle rent a car aracı olarak ödenmesi gereken prim oranına göre proporsiyon hesabı yaptırılarak tazminat miktarının belirlenmesi için bilirkişiden ek rapor alınması gerekmektedir. Yazılı olan miktarda tazminata hükmedilmesi isabetli olmamıştır." şeklinde hükme varılmıştır. Karar için bkz. **CEBE**, Uygulamalı Sigorta Hukuku, Ankara 2018, s. 339.

²²⁷Örnek için bkz. **YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ**, s. 136.

²²⁸YARGITAY 17. HD. 2016/9119 E. , 2016/8728 K.; 10/10/2016 tarihli iş bu kararda, "...ödenmesi gereken prim ile ödenmiş prim arasında oranlama yapılarak (proporsiyon hesabı) tazminat miktarının belirlenmesi için bilirkişiden ek rapor alınarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken..." şeklinde hükme varılmıştır. Bkz. karararama.yargitay.gov.tr(Erişim Tarihi: 10/05/2020).

²²⁹Alman doktrininde *sigortaifasının prim oranına göre indirilmesi* şeklinde ifade edilmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. **AYDIN**, s. 379.

0,5'dir. Riziko gerçekleştiğinde ödenecek tazminatı 10000 TL olduğunu varsayarsak, ödenen prim ile ödenmesi gereken prim oranını tazminata oranlarsak, ödenecek tazminat $10000 \times 0,5 = 5000$ TL' dir.

VIII. SİGORTA TAZMİNATINDA/BEDELİNDE SİGORTA ETTİRENİN İHMALİNİN DERECESESİNE GÖRE İNDİRİMİN YAPILMASI – ORANLAMA İLKESİ

A. Ya Hep Ya Hiç İlkesi

1. 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Üzerindeki Etkisi

Sigortacının riziko gerçekleştiğinde ödeme yükümlülüğünü yerine getirmesi için, sigorta ettireninde primlerini ödemiş ve yükümlülüklerinin yerine getirmiş olması gerekmektedir. Sigorta ettirenin primlerini ödememesi veya kanunda düzenlenen yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde, sigortacı edim yükümlülüğünden kurtulacaktır. Sigortacının edimini ifa etmekten kurtulmasına “*ya hep ya hiç ilkesi*” denilmektedir²³⁰. Başka bir ifadeyle, sigorta ettiren yükümlülüğünü Kanun’a ve sözleşmeye uygun ifa ederse, tazminatın/bedelin ödenmesinde “*hep*” ilkesi işleyecektir. Sigorta ettiren yükümlülüklerini ihlal etmesi halinde ise, tazminatın/bedelin ödenmesinde “*hiç*” ilkesi işleyecektir²³¹. *Ya hep ya hiç ilkesine* göre sigorta ettiren kasıtlı veya ihmali surette beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi halinde tazminattan/bedelden tamamen mahrum kalacaktır. *Ya hep ya hiç ilkesine* göre kısmen ödeme söz konusu olmayacaktır.

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 1290. maddesine göre, kara ve can sigortalarında sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi halinde, sigortacının edim yükümlülüğü ortadan kalkmaktadır. Yasal düzenlemede sigorta ettirenin kusur derecesinin ya da kusur ile riziko arasında illiyet bağının bulunup bulunmaması önemli değildir. Ancak deniz sigortaları açısından ihlal durumu biraz daha sigorta ettiren lehinedir. Zira deniz sigortalarında ihlal halinde sigorta ettirenin kusur derecesi ve illiyet bağı bulunması önemliydi.

Mezkur düzenlemelere bakıldığında *ya he ya hiç ilkesinin* deniz sigortalarında, kara ve can sigortalarından daha yumuşatılmış bir hali etkili olduğu görülmektedir. Kara ve can sigortalarında *ya hep ya hiç* etkisinin daha yoğun olduğu söylenebilir.

ETTK’nun 1290. maddesi uyarınca sözleşmenin yapılması esnasında beyan yükümlülüğünün yerine getirilmemesi, 1291. maddesi uyarınca rizikonun artırılması durumlarında *ya hep ya hiç ilkesi* katı bir şekilde düzenlenmiştir. ETTK’nun 1292.

²³⁰ŞEKER ÖĞÜZ, s. 183.

²³¹AYDIN, s. 387.

maddesinde göre rizikonun gerçekleştiğinin bildirilmemesi ve 1293. maddesi uyarınca zararın önlenmesi durumlarında ise kasıtlı olunması halinde ihlal söz konusu olmaktadır. Bu düzenlemelerde de *ya hep ya hiç ilkesinin* biraz daha yumuşatıldığı görülmektedir. Bu nedenle ETTK’nda *ya hep ya hiç ilkesinin* tam olarak etkisi altında olduğu söylenemez. Zira *ya hep ya hiç ilkesi*, kusurun varlığı ya da derecesi dikkate alınmaksızın beyan yükümlülüğünün herhangi bir şekilde ihlali halinde sigorta ettirenin hiç bir şey elde edememesi sonucunu doğurmaktadır²³².

ETTK 1290. maddesinde sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasında beyan yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde, sigortacı cayma hakkını kullanıp, ödeme yükümlülüğünden kurtulması, kasıt halinde sigortacının primlere hak kazanması, sigorta ettirenin ihlalinde kusur derecesi ve illiyet bağına ilişkin hususların aranmaması sebebiyle, *ya hep ya hiç ilkesinin* beyan yükümlülüğünün ihlali yaptırımında katı şekilde uygulandığı söylenebilir. Deniz sigortalarında sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğüne ilişkin düzenlemelerde ise, sigortacının edim muafiyetleri için sigorta ettirenin ihlalinde kusur ve illiyet bağı şartı aranması sebebiyle *ya hep ya hiç ilkesinin* daha az şekilde etkisi olduğu söylenebilir.

2008 reformu öncesi Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu’nda ise, *ya hep ya hiç ilkesi* tam olarak uygulanmadığı görülmektedir. Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü Kanun’a uygun şekilde yerine getirmemesi halinde tazminata/bedele *hiç* hak kazanmazken, aykırılık yok ise tazminatın/bedelin *hepsine* hak kazanmaktaydı. Bununla birlikte sigorta ettirenin ihlalde kusurunun bulunması halinde sigortacı sözleşmeden cayabilecektir. Kusursuz olması halinde cayma söz konusu olmayacaktır.

Aynı şekilde illiyet bağının bulunması da önemlidir. Kusura rağmen illiyet bağı yoksa sigortacı edimden kurtulamayacaktır. İlliyet bağı bulunması halinde sigortacı ödemedi kurtulmaktaydı. Görüleceği üzere 2008 reformu öncesi Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu’nda *ya hep ya hiç ilkesi* etkisini sürdürmekle birlikte, kusur ve illiyet bağı şartlarıyla ilke yumuşatılmaya çalışılmıştır²³³.

²³²ERBAŞ AÇIKEL, s. 131-168.

²³³Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu’nda *ya hep ya hiç ilkesinin* etkileri hakkında daha fazla bilgi için bkz. AYDIN, s. 393-394.

2. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Üzerindeki Etkisi

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun *ya hep ya hiç ilkesinin* etkisinde kalıp kalmadığı hususunda, ihlal halinde uygulanacak yaptırımlara bakılmalıdır.

Beyan yükümlülüğünün ihlalinin riziko gerçekleşmeden önce öğrenilmesi halinde, kusur ve illiyet bağı aranmaksızın sigortacı sözleşmeden cayabilmektedir(TTK m. 1439). Aynı zamanda ihlalin riziko gerçekleşmeden önce öğrenilmesi halinde sigortacı talep ettiği prim farkı talebi kabul edilmezse, sözleşmeden cayılmış olunacaktır(TTK m. 1439). Bu iki düzenlemede *ya hep ya hiç ilkesinin* etkisi çok net şekilde görülmektedir.

Rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sigorta ettirenin ihlalde kastının olması ve ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı olması halinde, sigorta ettiren *hiç* tazminat/bedel alamayacaktır. İlliyet bağı bulunmaması halinde ise *ya hep ya hiç ilkesi* bertaraf edilecek ve ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki orana göre ödeme yapılacaktır. Rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigorta ettirenin ihmali ile beyan yükümlülüğünün ihlal edildiği öğrenildiğinde ise, ihlal ile tazminat/bedel arasında ya da ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı bulunması halinde, yine *ya hep ya hiç ilkesi* bertaraf edilecek ve bu kez *oranlama ilkesi*²³⁴ devreye girecektir. *Oranlama ilkesi* uyarınca sigorta ettirenin kusur derecesine göre tazminattan/bedelden indirim yapılacaktır.

Sonuç olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda *ya hep ya hiç ilkesinin* etkisi halen var olmakla birlikte, ihlal halinde sigortacının ödemedenden muaf olmasına sınır getirilip, eski yasadan farklı olarak kusur ve illiyet bağının öngörülmesiyle, sigorta ettiren lehine biraz daha yumuşatılmıştır.

²³⁴Oranlama ilkesi hakkında ayrıntılı açıklama için bkz. Oranlama İlkesi, s. 97.

B. Oranlama İlkesi

Oranlama ilkesi, sigorta ettirenin Kanun'dan veya sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde, sigortacıya, sigorta ettirenin kusur derecesine oranla indirim yapma imkanı veren ilkedir²³⁵. Bu ilkeye göre, sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğinde, kusurun derecesine göre(hafif ihmâl, orta ihmâl, ağır ihmâl derecesinde kusur durumu), sigortacı lehine tazminat/bedelde indirim yapılmaktadır. *Ya hep ya hiç ilkesine* kıyasla, ihlal halinde tamamen tazminat/bedel ödemedenden muaf olmak yerine, kusur derecesine göre indirim uygulanması sebebiyle, sigorta ettiren lehine bir ilke olduğu söylenebilir.

Oranlama ilkesinde, sigorta ettirenin hukuksal hesaplâ kusur derecesi tespit edildikten sonra, matematiksel hesap yapılarak 0 ile 100 arasında skalaya göre oran belirlenerek, sigorta tazminatında/bedelinde indirim yapılmaktadır²³⁶. *Oranlama ilkesinin* uygulanabilmesi için, rizikonun gerçekleşmiş olması, sigorta ettirenin ihmâlinin bulunması ve kusur ile gerçekleşen riziko arasında illiyet bağı bulunması gerekmektedir.

Bu bilgiler ışığında 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda oranlama ilkesinin etkilerinin olduğu söylenebilir. Sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünün ihlâline uygulanacak yaptırımlarda(TTK 1439/2 m.), rizikonun gerçekleşmesinden sonraki beyan yükümlülüğünün ihlâline uygulanacak yaptırımlarda(TTK 1446/2), zararı önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını koruma yükümlülüğünün ihlâlinde(TTK 1448/2 m.), bilgi verme ve araştırma yapılması yükümlülüğünün ihlâlinde(TTK 1447/2) maddelerinde oranlama ilkesinin etkileri görülmektedir.

2008 reformu sonrasında Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nda da *oranlama sistemi* kabul edilmiştir. *Oranlama sistemine* göre, sigortacı ödeme yükümlülüğünde sigorta ettirenin kusur derecesine göre indirim yapılmakla birlikte, sigortacı hiç zarara uğramamış olsa bile, yükümlülüğün kasten ihlâli söz konusu olduğunda, ödemedenden muaf yutulmaktadır²³⁷

²³⁵İsviçre Sigorta Hukuku'nda yüz yılı aşkın süredir uygulanmaktadır. 2008 reform sonrası Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nda da ya hep ya hiç ilkesi terk edilerek, oranlama ilkesine geçilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. **AYDIN**, s. 402-403.

²³⁶**AYDIN**, s. 403.

²³⁷ Daha fazla bilgi için bkz. **AYDIN**, s. 405.

SONUÇ

Sigorta ettiren sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünü edimler arasında dengenin sağlanabilmesi için, eksiksiz şekilde yerine getirilmelidir. Sözleşme öncesi doğru beyanda bulunma yükümlülüğü, dürüstlük kurallarının bir yansımasıdır. Kanımca müstakbel sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasında doğru beyanda bulunma yükümlülüğü Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş olmasaydı bile, gerek toplum kuralları gerekse dürüstlük kuralları çerçevesinde bu yükümlülüğün doğru ve eksiksiz şekilde yerine getirilmesi gerekirdi.

Kanun'da beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesinde liste usulünün benimsendiği belirtilmiştir. Ancak sigorta ettirene bildiği veya bilmesi gerektiği önemli hususları sigortacı sormasa bile *kendiliğinden* beyan etmesi gerektiği hem Kanun'dan hem uygulamada Yargıtay kararlarından anlaşılmaktadır. Buna göre tek başına liste usulünün benimsendiği söylenemez. Her ne kadar kanun koyucu ilgili maddenin gerekçesinde liste usulünü benimseme iradesi göstermiş ise de, müstakbel sigorta ettirene bildiği veya bilmesi gerektiği önemli hususları da listeyle birlikte doğru ve eksiksiz olarak kendiliğinden beyan etmesini öngörmesiyle, *karma usulü* benimsediği görülmektedir. Ancak gerek Kanun'un lafzından gerekse Yargıtay uygulamalarından sigortacının sorduğu sorulara değil, müstakbel sigorta ettirenin *kendiliğinden* beyan etmesi gereken hususlara daha çok önem verildiği görülmektedir. Zira sigortacı tarafından soru listesinde sorulmasa bile müstakbel sigorta ettirenin önemli hususu *kendiliğinden* beyan etmesi beklenmektedir. Bu nedenle sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünde öncelikle *esas olarak kendiliğinden beyan usulünün* sonrasında ise *arızı olarak liste usulünün* esas alındığı *karma usulün* benimsendiği söylenebilir.

Müstakbel sigorta ettirenin beyan görevinin kapsamı, rizikoya ilişkin bildiği veya bilmesi gerektiği önemli hususları bildirmektir. Önemli hususların tayini önemlidir. Zira kanun koyucu çoğu zaman sigortacılık tekniğinden hiç anlamayan sigorta ettirenlerin de önemli hususları tayin edip, bildirmesi gerektiğini belirtmektedir. Bildirilmeyen hususun bu sigorta ettirenler nezdinde önemli sayılmaması ve bu sebeple önemli hususların bildirilmemesini mazeret olarak kabul etmemektedir. Gerçekten de ilk defa sigorta sözleşmesi akdeden birinin ya da kişilerin kültür ve eğitim seviyeleri dikkate alındığında, sigortacı açısından önemli hususların tayin edilmesi mümkün olmayabilir. Ancak bu halde dahi önemli hususun beyan edilmemesi ihlal olarak öngörülmektedir. Buna göre *hayat tecrübesi ya da*

sigorta sözleşmesi yapma tecrübesi ne seviyede olursa olsun; müstakbel sigorta ettirenin bildiği veya bilmesi gerektiği önemli hususları, özellikle sigortacının sözleşmeyi yapmamasına ya da değişik şartlarda yapmasına etki edecek önemli hususları ve dolayısıyla kendisine malum olan riziko durumlarını bildirmek zorundadır.

Sigorta ettiren Kanun'un kendisine yüklediği bu önemli görevi yerine getirirken, rizikoya ilişkin bir hususun önemli olup olmadığının kritiğini çok iyi yapmalıdır. Bildirilmeyen hususun önemli olup olmadığı konusunda ihtilafa düşüldüğünde, bu defa kritik uzman kişiler tarafından yapılmalıdır. Sigortacının himayesini üzerine aldığı riziko ile sigorta ettirene özel tüm durumlar birlikte değerlendirilerek, bildirilmeyen hususun önemli husus olup olmadığına dair *önemlilik testi* yapılmalıdır.

Önemlilik testine göre, bildirilmeyen hususun makul bir sigortacı ve sigorta ettiren tarafından da önemli sayılıp sayılmayacağı, benzer bir sözleşme yapan sigorta ettirenin aynı sonuçlara maruz kalıp kalmayacağı, sigortacının bildirilmeyen hususu bilseydi rizikoyu himaye altına almayı kabul edip etmeyeceği veya özel şartları olup olmayacağı gibi soruları cevaplamalıdır. *Önemlilik testi*, himaye altına alınan rizikoya göre alanında uzman kişilerle birlikte hukukçu ve sigortacının da bulunduğu heyet tarafından yapılmalı ve buna göre düzenlenen rapor sonucuna göre karar verilmelidir. *Önemlilik testi* sonucunda, sigorta ettirenin dürüst ve makul bir ihlali söz konusu ise, sigortacı tazminatı/bedeli ödemeli ya da duruma göre proporsiyon yoluna gidilmelidir. Ancak *önemlilik testi* sonucu ihlal hileli veya kasıtlı ya da başka sigorta ettirenler açısından makul görünmüyor ise, sigortacı tazminatı/bedeli ödeme yükünden kurtulmalıdır.

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü sözleşme görüşmelerinin yapıldığı dönemle ilgilidir. Beyan yükümlülüğü sözleşme kurma teklifi ile başlayacak ve sözleşmenin kurulması anına kadar devam edecektir. Bu esnada sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesiyle, sigortacı zarara uğrayabilir. Burada ki zararın giderilebilmesi için Türk Ticaret Kanunu'nda düzenleme bulunmamaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nda bulunan düzenlemeye ilişkin yaptırımlar sözleşmenin kurulması halinde uygulanacaktır. Ancak culpa in contrahendo sorumluluğu sözleşme görüşmelerinin yapıldığı ancak sözleşmenin kurulmadığı döneme ilişkin zararların tazmini için uygulanacaktır. Gerçekten de sigortacı sözleşme görüşmeleri esnasında sigorta ettirenin beyanları üzerine riziko ve primi tespit etmek için bir takım

masraflara girebilir. Örneğin sigortacılık tekniği açısından uzman veya danışman kişilerce ücret karşılığı çalışma yapabilir. Böylesi hallerde, sigortacının müstakbel sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlali neticesinde sözleşmenin kurulmamasından doğan zararları, culpa in contrahendo sorumluluğu uyarınca tazmin edilmelidir. Sigortacının, Sigortacılık Kanunu'nun 16 ve 17. maddelerinde düzenlenen sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerine karşılık olarak belirlenen teknik esaslara göre teminat karşılığı ve teknik karşılık olarak belirtilen kaynak bulundurma zorunluluğu bulunmaktadır. Sigortacı yeni bir sözleşme akdetmek üzere olduğundan sadece Kanun'da düzenlenen bu yükümlülüğü dahi yerine getirmek için bir takım hazırlık ve külfet altına girebilir. Müstakbel sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması esnasında beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi halinde, bu ihlal sebebiyle sözleşme kurulmamış ve sigorta şirketinin sözleşmenin kurulmamasından bir zararı doğmuş ise, bu zarar culpa in contrahendo sorumluluğu uyarınca tazmin edilebilmelidir.

Müstakbel sigorta ettiren bildirim kapsamında önemli bir hususu beyan etmediği takdirde, beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş olacaktır. Kanun beyan görevinin ihlalinin rizikonun gerçekleşmesinden önce veya sonra öğrenilmesine göre farklı yaptırımlar öngörmüştür. Rizikonun gerçekleşmesinden önce öğrenilmesi halinde sigortacı cayma hakkını kullanabilir ya da prim farkı talep edebilir. Riziko gerçekleştikten sonra öğrenilmesi halinde ise, uygulanacak yaptırım kusur derecesine göre belirlenmekte olup, ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi veya ihlal ile tazminatın/bedelin artması arasında illiyet bağı bulunması şartına bağlanmıştır. Sigorta ettirenin ihlali ihmali davranış neticesinde gerçekleşmiş ve ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi veya ihlal ile tazminatın/bedelin artması arasında illiyet bağı bulunması halinde, ihmali derecesine göre indirim yapılacaktır. Sigorta ettirenin kusuru kast derecesinde ve ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı var ise, sigortacının edim yükümlülüğü bulunmamaktadır. Kasten ihlale rağmen ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı bulunmuyor ise, ödenen prim ile ödenmesi gereken prim arasındaki oran (proporsiyon) dikkate alınarak ödeme yapılacaktır.

Sigortacı cayma hakkını kullandığında, sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü kasten ihlal etmiş ise, sigortacı rizikoyu taşıdığı süreye ilişkin primlere hak kazanacaktır. Sigortacı, sigorta ettirenin kasıtlı olmadığı halde de primlere hak kazanmalıdır. Zira sigortacı sözleşmenin kurulmasından itibaren himaye sağlamakla, cayma anına kadar edimini yerine getirmiştir. Sigortacının sağlamış olduğu himayeyi geri alması mümkün değildir. Sigorta ettirenin kasıtlı olmadığı ihlal durumlarında da himaye süresine ilişkin primlerin sigortacı da

kalması gerektiği gibi, eksik prim söz konusu ise yani prim farkı söz konusu ise sigortacı bu farkı da talep edebilmelidir. Zira beyan yükümlülüğü riziko ile prim arasındaki dengenin kurulması amacına hizmet eder. Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesiyle *primler eksik* hesaplanmıştır. Cayma sonucunda primlerin iadesi söz konusu olduğunda, sigortacı ödenen değil *ödenmesi gereken primleri (eksik prim)* iade almalıdır. Ödenen primler sigorta ettirene iade edilmemekle birlikte, ödenmesi gereken prim farkı var ise bu fark da ödenmelidir.

Beyan yükümlülüğünün ihlalinin rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi halinde kusurun derecesine göre farklı yaptırımlar öngörülmüştür. Ancak bu yaptırımlar riziko gerçekleşmesi öncesindeki gibi seçenek yaptırımlar olmayıp, ihlalin kusur derecesine göre değişen ve uygulanması illiyet bağı bulunması şartına bağlanan yaptırımlardır. İki farklı illiyet bağı öngörülmüştür. *İhlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında* ya da *ihlal ile tazminatın/bedelin artması arasında* illiyet bağı bulunmalıdır. Gerçekten de bu iki illiyet bağı birbirinden farklı durumları ihtiva eder. İhtilaf halinde illiyet bağının varlığı ise uzman kişilerce tespit edilmelidir.

Rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sigorta ettirenin ihmali ile beyan yükümlülüğü ihlal edildiği takdirde, bu ihlal ile tazminat/bedelin artması arasında veya rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı bulunuyorsa, ihmalin derecesine göre tazminattan indirim yapılacaktır. Sigorta ettirenin kusuru kast derecesinde ise ihlal ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bulunuyorsa, sigortacının tazminat/bedel ödeme borcu ortadan kalkacaktır. Kast halinde illiyet bağı bulunmuyorsa, sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta tazminatını/bedelini ödeyecektir.

Sigorta ettirenin ihmaliyle beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi halinde, sigortacının tazminatta/bedelde indirim yapabilmesi iki farklı illiyet bağı koşuluna bağlanmıştır. Kanımca illiyet bağı bulunmadığı takdirde, sigortacı prim farkı alabilmelidir. Zira unutulmamalıdır ki, sigortacı en başından itibaren himaye sağlamakla edimini yerine getirmiştir. Müstakbel sigorta ettirenin beyanları doğrultusunda prim ile riziko arasında denge kurarak sözleşmeyi akdetmiştir. Ancak beyan görevi ihlal edildiğinden aslında prim ile riziko arasındaki denge hiç kurulmamıştır. Sigortacı taşıdığı rizikoya ilişkin doğru primi alamamıştır. Bu durum müeyyidesiz bırakılmamalı ve sigorta ettirenin ihmali ile beyan görevi ihlal edildiğinde, illiyet bağı bulunmasa dahi sigortacı prim farkını alabilmelidir.

KAYNAKÇA

ALHAN, Yunus/ULUĞ CİCİM, İlknur: “Alman Sorumluluk Sigortaları ile İlgili Hükümleri Türk Ticaret Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2006, C.6, S.2, s. 85-102.

ALGANTÜRK LIGHT, Didem: “Sigorta Sözleşmesi Süresi İçinde Sigorta Ettirenin Yükümlülükleri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2011, S. 22, s.1-8.

AL KILIÇ, Şengül: “Tacirler Arasındaki İhtar ve İhbarlara İlişkin 6102 Sayılı TTK m. 18/3 Hükümünde Öngörülen Şekil Şartlarının Hukuki Niteliği”, Türk Ticaret Kanunu’nun 5. Yıl Sempozyumu, 2018 Ankara, s. 121-171.

AĞSAKAL, İbrahim: Sigorta Sözleşmesinde Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğüne Aykırılık ve Sonuçları, Ankara 2015.

AYDIN, Sevgican: Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlali ve İhlal Halinde Sigortacının Hakları, Ankara 2018.

BAHTİYAR, Mehmet : Ticari İşletme Hukuku, İstanbul 2020.

BORA ÇINAR, Sevdâ: Sigorta Sözleşmesinde Anonim Şirketin Beyan Yükümlülüğü, Ankara 2019.

BOZER, Ali: Sigorta Hukuku, Ankara 2004.

BOZKURT, Tamer: Ticaret Hukuku- Cilt IV, Sigorta Hukuku, İstanbul 2016.

BÖLÜKBAŞI, Ayşe Gül/PAMUKÇU, Baturalp: Sigortanın Temel Prensipleri, İstanbul 2009.

CAN, Mertol: Türk Özel Sigorta Hukuku, Ankara 2009.

CEBE, Mehmet Sinan: Uygulamalı Sigorta Hukuku, Ankara 2018.

ÇEKER, Mustafa: Sigorta Hukuku, Adana 2011.

ÇEKER, Mustafa: Sigorta Hukuku, Adana 2019.

ÇELİK, Salih /LALE, Muktedir: Özetli, İhtihatlı, Uygulamalı Sigorta Hukuku, Ankara 2007.

DEMİRCİOĞLU, Huriye Reyhan: Güven Esası Uyarınca Sözleşme Görüşmelerindeki Kusurlu Davranıştan Doğan Sorumluluk (Culpa In Contrahendo Sorumluluğu), Ankara 2009.

DEMİRTAŞ, Nurcan: “Acentenin Davada Müvekkilini Temsil Etmesi”, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 5, S. 1, s. 83-108.

DURAK, Yasemin: “Güven Sorumluluğu ve Culpa In Contrahendo”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 25, S. 1, s. 239-288.

ERBAŞ AÇIKEL, Aslıhan: “Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlali Halinde Sigortacının Sahip Olduğu Haklarla İlgili Bazı Sorunlar”, BATİDER, 2019, C. XXXV, S. 2, s. 131-168.

EKŞİ, Nuray: Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Yabancı Unsurlu Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, İstanbul 2012.

HATEMİ, Hüseyin/GÖKYAYLA, Emre: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, İstanbul 2011.

GÜNAY, M. Barış: Sigorta Hukuku, Ankara 2019.

GÜNERGÖK, Özcan/KAYIHAN, Şaban:Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri, 2020.

KARAKAŞ, Fatma Tülay: “Karine Kavramı, Kanuni Karineler ve Varsayımlar”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, C. 62, S. 3, s. 729-760.

KAYIHAN, Şaban: Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, Ankara 2011.

KAYA, Ferudun: Sigortacılık, İstanbul 2015.

KENDER, Rayegan: Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, İstanbul 2013.

KÖROĞLU ÖLMEZ, Belin: “Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülüğü”, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Turgut Önen’e Armağan, 2016, C. 1, S. 2, s. 265-291.

KUBİLAY, Huriye: Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, İzmir 2003.

MEMİŞ, Tekin: Sigorta Sözleşmesi Şartlarının Yargısal Denetimi, İstanbul 2016.

OZANOĞLU, Hasan Seçkin: Tüketici Sözleşmeleri Kavramı(Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunu’nun Maddi Anlamda Uygulanma Alanı), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2001, C. 50,S. 1, 55-90.

ÖZDAMAR, Mehmet: Sigortacının Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğü, Ankara 2009.

ÖZMEN, Remzi: Karşılaştırmalı Türk Ticaret Kanunu, Ankara 2011.

RÜFFEL, HALBACH, SCHİMİKOWSKI, Versicherungsvertragsgesetz Kommentar, 2015, s. 218-235, Almanca Dilinden Özel Çeviri, **TURGUTLU, Furkan Talha,** Passau Üniversitesi, 2020.

SAAT, Dursun: “Tüketici İşlemi Niteliğindeki Sigorta Sözleşmeleri ve Bu Kapsama Sigorta Tahkim Komisyonunu Rolü”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, 2016, s. 2453-2471

SEROZAN, Rona: Sözleşmeden Dönme, İstanbul 2007.

ŞENOCAK, Kemal: “Denizcilik Rizikolarına Karşı Sigorta Sözleşme Öncesi İhbar Külfeti”, Haluk Konuralp Anısına Armağan, C. 3, Ankara 2009.

ŞENOCAK, Kemal: “Sigorta Sözleşmesini Kurmaya Yönelik İcap Beyanının Kabulü veya Reddi Yönünde İrade Beyanı Açıklanmadan Önce Sigortacının, İcaba Bağlılık Süresi İçerisinde Gerçekleşen Rizikodan Dolayı Culpa In Contrahendo Sorumluluğu Söz Konusu Olabilir mi? ”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XI, 2007, S. 2

ŞENOCAK, Kemal: “Sorumluluk Sigortasında Sözleşme Öncesi İhbar Külfeti”,

ÜNAN, Samim/YAZICIOĞLU, Emine, Sigorta Hukuku Sempozyumları, İstanbul 2018.(Sempozyumlar).

ŞENOCAK, Kemal: Denizcilik Rizikolarına Karşı Sigorta Sözleşme Öncesi İhbar Külfeti, Haluk Konuralp Anısına Armağan, Ankara 2009.

ŞEKER ÖĞÜZ, Zehra: Sözleşme Öncesi İhbar Görevi, İstanbul 2010.

ŞEKER ÖĞÜZ, Zehra: “Sözleşme Öncesi İhbar Görevi”,

ÜNAN, Samim/YAZICIOĞLU, Emine, Sempozyumlar Sigorta Hukuku Sempozyumları, İstanbul 2018. (Sempozyumlar).

TURHAN, Mehmet / BADUR, Emel / TURAN BAŞARA, Gamze / KÖROĞLU ÖLMEZ, Belin:“Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülüğü” , Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Turgut Önen’e Armağan, Ankara 2016.

ÜNAN, Samim: Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap Sigorta Hukuku Cilt I Genel Hükümler, İstanbul 2016. (Şerh Cilt I).

ÜNAN, Samim/ ATAMER, Kerim: Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri, Sigorta Hukuku Derneği, İstanbul 2011.

ÜNAN, Samim: Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap Sigorta Hukuku Cilt IV Yargıtay Kararları, İstanbul 2019.

ÜNAN, Samim / YAZICIOĞLU, Emine: Sigorta Hukuku Sempozyumları, İstanbul 2018.

YAZICIOĞLU, Emine: Sigorta Aracıları Hukuku I, İstanbul 2010.

YAZICIOĞLU, Emine/ ŞEKER ÖĞÜZ, Zehra: Sigorta Hukuku, İstanbul 2019.

- dergipark/org.tr
- sigortacigazetesi.com.tr
- karararama.yargitay.gov.tr
- korusigorta.com.tr
- tdk.gov.tr
- tsb.org.tr
- www.kazanci.com.tr

